

# EPA

## 2004-2014



A MAGYAR GRAFIKA DIGITÁLIS VÁLTOZATA  
A MEK EGYESÜLET MEGBÍZÁSÁBÓL  
AZ INTERNET SZOLGÁLTATÓK TANÁCSÁNAK  
TÁMOGATÁSÁVAL KÉSZÜLT  
AZ ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR  
E-SZOLGÁLTATÁSI IGAZGATÓSÁGÁN,  
AZ E-KÖNYVTÁRI SZOLGÁLTATÁSOK OSZTÁLYON,  
2014-BEN,  
AZ ELEKTRONIKUS PERIODIKA ARCHÍVUM  
ÉS ADATBÁZIS FENNÁLLÁSÁNAK  
10. ÉVFORDULÓJÁN.

**Q**LABOR  
IMPROBUS  
OMNIA  
VINCIT

V. ÉVFOLYAM  
3-4. SZÁM

A  
GRAFIKAI IPARÁGAK  
FEJLESZTÉSÉT  
SZOLGÁLÓ

MAGYAR  
GRAFIKAI

SZERKESZTI  
ÉS KIADJA BIRÓ MIKLÓS

MEGJELENIK  
KÉTHAVONKÉNT  
FEBRUÁR, ÁPRILIS, JÚNIUS,  
AUGUSZTUS, OKTÓBER  
ÉS DECEMBER HÓNAPOKBAN

SZERKESZTŐSÉG  
ÉS KIADÓHIVATAL  
BUDAPEST VI, ARADI UCCA

8

**Q**Betű — Schrift:  
Ants antikva és kurziv  
Hözl-Zierschrift  
(D. Stempel A-G, Frankfurt a. M.,  
Eiső Magyar Betűöntőde rt. Budapest)  
Dizájtés — Ziermaterial:  
Sonnenglitzer (J. G. Scheller &  
Giesecke, Leipzig)

# BESZERZÉSI FORRÁSOK

## BETŰ ÉS LÉNYA

Első Magyar Betűöntőde Rt. Budapest VI, Dessewffy uca 32. Dívtudó szüveg- és címhaték minden nyelvhez. Síma és mintázott rézlélek. Elvállalja egész nyomdai berendezések szállítását. Telefon: 23-70.

Freund-Barát-féle papírnagykereskedés és grafikai szaküzlet Budapest V, Akadémia uca 3. Telefon: 82-33.

„Grafika” Gépkereskedelmi és Nyomdaberendezési Rt. ezelőtt Fuchs Dávid grafikai szaküzlet Budapest V, Csáky uca 49. (Bejárat Wahrmann uca 16.) Telefon: 21-91.

A. J. G. Schelter & Giesecke betűöntőde Leipzig magyarországi képviselője: Fischer Ignác Budapest VII, Kazinczy uca 27. II. 24.

Universal grafikai szaküzlet Rt. Budapest VIII, Rákóczi tér 2. Telefon: József 48-12.

## LITOGRAFIA

Átnyomópapírok és nedves transzparencspapír és az összes cikkek kaphatók a Freund-Barát-féle papírnagykereskedés és grafikai szaküzletben Budapest V, Akadémia uca 3. Telefon: 82-35.

Kallina Zdenko grafikai szaküzlet, Mindenféle átnyomópapír és az összes szükségleti cikkek, litográfikák. Budapest VIII, Mátyás tér 16. Telefon: József 14-16.

## GÉPJAVÍTÁS

Klein Ernő gépműhelye Budapest VII, István út 4. Telefon: József 72-39. Gépjavitásokat, gépátalakításokat, szerelést, transmíssióberendezést szakszerűen és gyorsan eszközöl.

Gépjavitást, átalakítást, szerelést a legszakszerűbben végez: Gerő és Glück grafikai szaküzlet és gépjavitó műhely Budapest VII, Hernád uca 28. Telefon: József 142-47.

Wörner J és Társa gépgyár Rt. Budapest V, Váci út 48. Telefon: 14-69 és 61-90.

## KÖNYVKÖTÉSZET

Vászon könyvkötészetek, nyomdák és dobozgyárak részére: Freund-Barát-féle papírnagykereskedés és grafikai szaküzlet Budapest V, Akadémia uca 3. Telefon: 82-35.

„Grafika” Gépkereskedelmi és Nyomdaberendezési Rt. ezelőtt Fuchs Dávid grafikai szaküzlet Budapest V, Csáky uca 49. (Bejárat Wahrmann uca 16.) Telefon: 21-91.

Moskovits Emil Budapest V, Klotild uca 22. Grafikai textil, könyvkötővászna és papírok. Telefon: 2-23, 165-25 és 191-34.

## PAPÍRNEMŰEK

„Steirermühl” papírgyár különlegességei: műnyomó-, kromó-, pausz-, pergamentpótló-, rajz- és egyébféle papírok. Magyarországi vezérképviselője: Freund-Barát-féle papírnagykereskedés és grafikai szaküzlet Budapest V, Akadémia uca 3. Telefon: 82-35.

Vértesi Aladár levélboríték- és papírneműgyár Budapest IV, Fővám tér 4. Telefon: József 102-51, József 102-52, József 62-49.

## KLISEK

Általános Grafikai Műintézet Részvénytársaság Budapest VIII, Wessely uca 19. Telefon: József 143-18. Elsőrangú anyagból, elsőrendű kliséket szállít.

König és Bayer fotókémigráfiai műintézet kliségyára Budapest VII, Wessely uca 54. Telefon: József 59-91.

Sokszorosító Ipar Rt. Budapest VIII, Tisza Kálmán tér 6. Telefon: József 2-85.

## SAKÜZLETEK

Frank Lajos grafikai szaküzlet Budapest VIII, Teleki tér 16. Telefon: József 79-10.

Freund-Barát-féle papírnagykereskedés és grafikai szaküzlet Budapest V, Akadémia uca 3. Telefon: 82-35.

Goldstein Adolf Utóda grafikai szaküzlet Budapest VII, Kazinczy u. 32. Telefon: József 123-95. Raktáron tart festéket, füzűdrótot, matricaport s minden egyéb nyomdai anyagot.

„Grafika” Gépkereskedelmi és Nyomdaberendezési Rt. ezelőtt Fuchs Dávid grafikai szaküzlet Budapest V, Csáky u. 49. (Bejárat Wahrmann uca 16.) Telefon: 21-91.

Tanzer Miksa grafikai szaküzlet Budapest VII, Akécia uca 50. Telefon: József 106-31.

Universal grafikai szaküzlet Rt. Budapest VIII, Rákóczi tér 2. Telefon: József 48-12. Új, használt és javított kő- és könnyvnyomdai, könyvkötészeti gépektől a egyéb felzerelésekből, anyagokból nagy raktárt tart.

## FESTÉKEK

Berger és Wirth kő- és könnyvnyomdai festékgyár, hengeröntőde Budapest IX, Márton uca 19. Telefon: József 6-35.

„Grafika” Gépkereskedelmi és Nyomdaberendezési Rt. ezelőtt Fuchs Dávid grafikai szaküzlet Budapest V, Csáky uca 49. (Bejárat Wahrmann uca 16.) Telefon: 21-91.

Gebr. Schmidt G. m. b. H. Frankfurt a/M, kő- és könnyvnyomdai festékek lerakata: Freund-Barát-féle papírnagykereskedés és grafikai szaküzlet Budapest V, Akadémia uca 3. Telefon: 82-35.

Kast & Ehinger G. m. b. H. nyomdatfestékgyár magyarországi fióktelepének képviselője, König János okl. mérnök Budapest IV, Ferenciek tere 4. Telefon: József 153-58. Gyárak: Wien, Stuttgart, New York és Prágában.

Lorilleux Ch. és Társa, a világ legrégebbi és legnagyobb nyomdai festékgyára. Iroda: Budapest IV, Ferenc József rakpart 27. Gyár Budafokon. Telefon: 37-58 és 83-29.

Lutz Ede és Társa lakk- és festékgyár Rt. Budapest VII, Orngy uca 4. Telefon: József 93-46. Képviselője: Frank Lajos grafikai szaküzlete Budapest VIII, Teleki tér 16. Telefon: József 70-10.

Hans Wunder G. m. b. H. kő- és könnyvnyomdai festékgyár Berlin-Wilhelmsberg. Vezérképviselője és egyedüli raktár: Goldstein Adolf Utóda grafikai szaküzlet Budapest VII, Kazinczy uca 32. Telefon: József 123-95.

Universal grafikai szaküzlet Rt. Budapest VIII, Rákóczi tér 2. Telefon: József 48-12.

## BETŰFÉM

Magyar Ólomárgyár és Fémkereskedelmi Rt. Garantált összetételű betűfém nyomdák, tömütűdek és betűöntődek részére. Ólom, angol ón és antimon napi áron. Fémhulladékok, — salakot is, — hamut vásárol. Központi iroda: Budapest V, Korall uca 3. Telefon: 110-45 és 102-01. — Gyár: Budapest VI, Forgách uca 4. Telefon: 176-76.

## NYOMÓGÉPEK

Dreadener Schnellpressenfabrik A.-G. és a Preusse & Comp. A.-G. Leipzig. Magyarország és az utódállamok részére képviselő Freund-Barát-féle papírnagykereskedés és grafikai szaküzlet Budapest V, Akadémia uca 3. Telefon: 82-35.

„Grafika” Gépkereskedelmi és Nyomdaberendezési Rt. ezelőtt Fuchs Dávid grafikai szaküzlet Budapest V, Csáky uca 49. (Bejárat Wahrmann uca 16.) Telefon: 21-91. Képviseli a Schnellpressenfabrik Mödling vorm. L. Kaiser Söhne A. G. és a Schnellpressenfabrik Koenig & Bauer A.-G. Würzburg cégeket.

Klein Ernő gépműhelye Budapest VII, István út 4. Telefon: József 72-39. Új és javított nyomógépek állandóan raktáron.

Maschinenfabrik Augsburg-Nürnberg A.-G. Augsburg vezérképviselője: Chatelát Alajos Budapest V, Margit körút 81. II. udvar. Telefon: 195-33.

Universal grafikai szaküzlet Rt. Budapest VIII, Rákóczi tér 2. Telefon: József 48-12.

Wörner J. és Társa gépgyár Rt. Budapest V, Váci út 48. Telefon: 14-69 és 61-90.

## HENGERANYAG

Berger és Wirth kő- és könnyvnyomdai festékgyár, hengeröntőde Budapest IX, Márton uca 19. Hengeröntést vállal a legjobb anyagból, jobb és olcsóbb a ház üntésnél. Telefon: József 6-35.

Freund-Barát-féle papírnagykereskedés és grafikai szaküzlet Budapest V, Akadémia uca 3. Telefon: 82-35.

„Grafika” Gépkereskedelmi és Nyomdaberendezési Rt. ezelőtt Fuchs Dávid grafikai szaküzlet Budapest V, Csáky uca 49. (Bejárat Wahrmann uca 16.) Telefon: 21-91.

Lorilleux Ch. és Társa, a világ legrégebbi és legnagyobb nyomdai festékgyára, hengeranyaggyár és hengeröntőde. Iroda Budapest IV, Ferenc József rakpart 27. Gyár Budafokon. Telefonszám: 37-58 és 83-29.

Universal grafikai szaküzlet Rt. Budapest VIII, Rákóczi tér 2. Telefon: József 48-12.

## SEDŐGÉPEK

Az Intertype szedő- és soröntőgépek vezérképviselője: Freund-Barát-féle papírnagykereskedés és grafikai szaküzlet Budapest V, Akadémia uca 3. Telefon: 82-35.

Mergenthaler Setzmaschinenfabrik G. m. b. H. Berlin. Linotype sorszedő és öntőgépeinek képviselője: Gutenberghaus Gebr. Geel, Wien VII, Lerchenfelderstrasse 37. Budapest II, Hunyadi János út 12.

# MAGYAR GRAFIKA

UNGARISCHE GRAPHIK ÉS GRAFICA MAGHIARÁ CÍMŰ MELLÉKLAPOKKAL  
SZERKESZTI ÉS KIADJA BIRÓ MIKLÓS. MEGJELENIK ÉVENKÉNT HATSZOR  
FEBRUÁR, ÁPRILIS, JÚNIUS, AUGUSZTUS, OKTÓBER, DECEMBER HÓNAPBAN  
V. ÉVFOLYAM 3.-4. SZÁM. 1924 MÁRCIUS-ÁPRILIS



## E L M É L E T É S G Y A K O R L A T



**MAGYAR NYOMDÁSZTÁRSADALOM** minden tagja egyetért abban, hogy a nyomdaipart fejleszteni, színvonalát emelni kell és hogy a magyar grafikai szakirodalomra — mint olyan tényezőre, amely ezeknek a célok-  
nak elérését elősegíti — igen nagy szükség van. E tekintetben nem is lehet véleményeltérés közöttünk s mi a magunk részéről a legsúlyosabb áldozatok árán is fejlesztettük a magyar szakirodalom egyik elvitathatatlanul fontos tényezőjét: a **MAGYAR GRAFIKÁT**. Fejlesztettük pedig abból a mélységes meggyőződésből folyólag, amely egy nyomdászati szaklapnak kizárólagos céljaiul tűzi ki: mindenkor előljárni a jó példával, a szakmafejlesztésnek útját egyengetni, gyakorlatias célszerűsége, ízlésre és művészetre oktatni olvasóit s ezeken felül ország-világ előtt dokumentálni a hazai nyomdaipar fejlettségét, mint a kultúra egyik legfontosabb fokmérőjét. Aki összehasonlítja a mai **MAGYAR GRAFIKÁT** a négy év előtti szerényke füzetecskéekkel, aki figyelembe veszi a külföldnek olyan egységesen megnyilvánuló elismerését: az nem vonhatja kétségbe, hogy a **MAGYAR GRAFIKA** becsülettel végzi feladatait s belföldi és külföldi vonatkozásban egyaránt tényezővé vált. Ezzel szemben ismételten kell rámutatnunk arra a szomorú tényre, hogy ezeket a nagy áldozatokkal kivívott sikereket a hazai szakmai körök nem méltányolják érdemük szerint.

A magyar nyomdatulajdonosok és üzeimeiket felszerelő s anyagokkal ellátó cégek vezetői nem méltányolják törekvéseinket, nem értékelik kellőképp lapunk fontosságát, pedig az ő legeminebb érdekük: a magyar grafikai iparágak fejlődése, igen erős nexusban áll a magyar szakirodalom fejlesztésével. Ezt a magyar nyomdászati társadalom eme szárnyán nagyon jól tudják és hirdetik is. A gyakorlati ténykedés azonban ebben a vonatkozásban homlokegyenest ellenkezik az elméleti felfogással s kétségtelenül bizonyítja, hogy a szakirodalompártolás gyakorlati kultiválását nem űzik olyan őszinteséggel, mint amilyenről a munkásság tett tanuságot azzal, hogy csorbíthatlan hűséggel kitartott a **MAGYAR GRAFIKA** mellett s hitet tett a magyar szakmafejlesztés előmozdításának fontosságáról.

# Hogyan neveljük üzemvezetőket a jövő számára?



XIX. SZÁZAD egyik legfontosabb ténye a munkafolyamat megszervezése, illetve egyes munkamenetekre való felosztása. Az egyes foglalkozási ágak specializációját ugyanis párhuzamosan kísérte a munkateljesítés és egyes részeinek fokozódó specializációja. A termelés az egyéntől már nem egységes és összefüggő munkateljesít-

ményt követel, hanem azt, hogy összes erőit a munkafolyamat egy részére irányítsa. Az egyes munkás erői és képességei tehát egy bizonyos irányban képeztetnek és használatnak ki. Ez a specializáció természetes következménye az üzemi és gazdasági élet gazdaságosabb irányban való kiválogatódásának. Semmi kétségünk sem lehet aziránt, hogy ez a specializálódás gyakorlati és gazdasági okokból tovább fog fejlődni, de ebben a folyamatban nagy veszedelem rejlik. Az egyes iparágaknak ugyanis nemcsak munkásokra, hanem üzemvezetőkre is van szükségük. A közép- és a nagyüzemekben ezek a vezetők eddig abból az előző generációból emelkedtek ki, akik a modern grafikai iparokat, a chemigraphiát, az offsetnyomást szinte kezdetükből látták még kibontakozni. Ezek az egyéniségek együtt nőttek meg az iparral és így általános áttekintésük van az egész szakmáról. És így ezek az egyéniségek, különösen az intelligensebbek, alkalmasak is arra, hogy az üzemekben vezető pozíciókat töltsenek be, mert megfelelő tájékozottsággal bírnak az összes felmerülő technikai és kalkulációs kérdésekről. De ha ez a generáció kihal, kik fognak utána következni? Az utánuk következő generáció tagjai már nem bírnak ezzel az általános áttekintéssel, mert ők már a specializált munkakörben nőttek fel. Mint tanoncok megtanulták ezt vagy azt az ágát a szakmának, de nem tudtak áttekintést szerezni a szakma összes ágai felett. Ők már csak specialisták. Nem akarom itt azokat az okokat vizsgálni, amelyek ehhez az állapothoz vezettek, mert azok nagyon is bonyolultak és az egész gazdasági élet alaptörvényein alapulnak, de a ténnyel magával számolnunk kell. Nem kisebb személyiség, mint F. Goetz professzor mutatott rá először nyilvánosan erre a kérdésre, az »Archiv für Buchgewerbe« 1921/22. évfolyamának hasábjain, bár ő akkor főként a fotochemigraphiai szakmára gondolt, amelynek egyes technikai ágai között az összeműködés még sokkal komplikáltabb, mint a többi szakmában. Az a körülmény, hogy bizonyos belátható idő múlva nem állanak majd megfelelő vezetésre alkalmas erők a szakma rendelkezé-

sére, súlyos következményekkel járhat a szakmára nézve.

A távolabb látó és előre gondolkodó elemek kötelessége ezekkel a veszélyekkel számolni, amíg nem késő a dolog. Utat és módokat kell keresni arra, hogy a szakma hozzájuthasson azokhoz a vezető erőkhez, amelyekre szüksége van. Németországban az utolsó években többször felmerült ez a kérdés és a vélemények körülbelül az alább megjelölendő irányba mutattak, de a gazdasági krízis eltemette ezt a kérdést is. Feltétlenül meg kell annak a lehetőségét teremteni, hogy a szakma tehetséges és intelligens elemei közül azok, akik alapos szakképzettségre tehetek szert egy bizonyos szűkebb területen, annyira továbbképezhesék magukat, hogy a szakma egész területéről általános áttekintést szerezhessenek. Ennek elérésére a következőket ajánlhatnánk:

A grafikai szakma fejlettségéhez és terjedelméhez képest minden országban egy vagy több tanintézet lenne alapítandó. Ezek az intézetek azonban ne specializált üzemek legyenek, hanem olyan üzemek, amelyek a grafikai szakma összes ágait felölelik, vagy legalább is mindent, ami a nyomásra, chemigraphiára, könyvkötészetre és esetleg a festék- és papirosgyártásra vonatkozik. Ezekben az üzemekben aztán a kiválasztott munkaerők bizonyos terv szerint mint segédek alkalmaztassanak, a mindenkor érvényben levő tarifa szerinti fizetések mellett, még pedig úgy, hogy az alkalmazás ideje bizonyos megszabott terjedelemre, mondjuk két évre legyen korlátozva. A Németországban uralkodó felfogástól eltérően helyesebb lenne, ha ezek az intézetek az államtól és annak mindenkori anyagi helyzetétől függetlenek lennének. Ezek az intézetek tehát ne legyenek akadémiák, iparművészeti, technikai tanintézetek, hanem kereskedelmi alapon vezetett *magánintézetek*, amelyek *nyereségre dolgoznak* és amelyeknek fennállása teljesen *saját üzleti eredményeiktől* és nem állami segíelyektől függ. Élükön pedig ne művészek, hanem szakemberek és kereskedők álljanak. Az ilyen tanműhely aztán foglalja magába a legkülönbözőbb szakosztályokat, amelyeknek az élén kitűnő szakemberek álljanak. Mint növendékek csak olyan segédek léphessenek be, akik megfelelően igazolt többéves tanoncidővel és gyakorlattal rendelkeznek. Csak ilyen módon lenne lehetséges azoknak a dilettánstömegeknek a nevelését ellensúlyozni, akiket a különböző akadémiák és művészeti iskolák nevelnek. A legfontosabb ezeknek az iskoláknak a teljes gazdasági szabadsága és függetlensége, úgy, hogy az üzem menetében a gazdasági élet összes hullámveréséi érezhetőkké váljanak (konjunktúra!). Csak így válik

lehetővé, hogy a tanuló munkások a kalkuláció alapjait a gyakorlatban sajátíthassák el (áralakulás!). Egyetlen szakosztálynak sem szabad különleges előnyöket nyújtani, még a tervezési osztálynak sem, mert a grafikai ipar nem arra való, hogy a művészetet fejlessze és támogassa, hanem a művészet hivatása az, hogy a grafikai iparra fejlesztően hasson. Így aztán az intézet munkájára nem a művészi vezetőknek a divattól is függő nézetei, hanem a megrendelő akarata gyakorolhatja döntő befolyást. A művésznevelő törekvéseket aztán megfelelő korlátok közé kellene szorítani, mert a gyakorlatban a legkritikább esetben lehet azok alapelveivel érvényesülni, hanem a különféle törekvések összeegyeztetése fog a legjárhatóbb útnak bizonyulni. Tudom, hogy ezek a javaslatok a művészet- és nevelésfanatikusok ellenzésével fognak találkozni, de a gyakorlati élet egészen más, mint amilyenek ezek az emberek gondolják. Itt pedig nem művészeti iskolákról, hanem tanműhelyekről lenne szó. *Dr. Herbert Hauschild, Leipzig*

## William Caxton



A a nyomdászat történetének első fejezete Gutenberget illeti, úgy a másodikat minden bizonynyal azoknak az úttörőknek kell szentelnünk, akik az egyes országokban meghonosítói voltak a szedőszekrényeknek s a nyomtató préseknek. Csaknem minden országnak van egy ilyen második Gutenbergje, sőt mindjárt maga Németország is

mindent elkövet, hogy korszakalkotó fiának érdemeit Fust és Schoeffer javára kissé leértékelje.

E fogalomná vált triumvirátushoz az angol William Caxton csatlakozik, kit honfitársai joggal tekintenek a brit tipográfia megteremtőjének. Hiteles nyomtatványai elegendő számmal maradtak fenn, ezekből világos képet alkothatunk magunknak képességeiről és nyomdaművészeti teljesítményének értékéről s ezek valóban arról győznek meg, hogy az angol nyomdászat már az inkunabulumokban is függetleníteni igyekezett magát a német és a németalföldi nyomdatécnika stílusától s ezzel elérte azt, hogy amíg Gutenberg és Schoeffer nyomtatványait úgyszólván csak a technikai foka különbözteti meg egymástól, addig a kivitel Caxton-nyomtatványokon már maga a betűtípus, a szövegcsoportosítás aránya, a kolumnák beosztása és a tördelés stílusa képviselik a félreismerhetetlen angol karaktert.

Caxton életével és működésével több író foglalkozott, de a legértékesebb adatokat Slater, Blades és

J. Ames könyveiben találjuk. Különösen fontos forrásmunka Blades-é, mely »The Life and typography of William Caxton« cím alatt, 1862-ben Londonban jelent meg s ma már legfeljebb szakkönyvtárakban olvasható. Eszerint Caxton a Kent grófságban, 1412 táján született, Londonban nevelkedett és eleinte kereskedőnek készült; úgy látszik, meg is kezdte a kereskedői pályát, mert tagja lett a londoni kereskedő-szövetségnek. 1441-ben vagy 42-ben átlátogatott a kontinensre s itt főképp Hollandiában és Flandriában tartózkodott. Flandriai időzése alatt — 1464-ben — érte őt királyának, IV. Edvárdnak az a megbízatása, hogy a közötte és a burgundi Jó Lajos között régebben kötött kereskedelmi szerződést hosszabbítsa meg. Ebből a megbízásból kifolyólag — 1468-ban — ott találjuk őt Edvárd testvérének, Yorki Margitnak, Merész Károly nejének kíséretében, akivel bejárja Délnémetországot és Flandriát, hosszabb időt tölt Kölnben, majd Bruggében, a szakmát is hihetőleg itt sajátítja el és — 1474-ben — már mint nyomdász tér vissza hazájába, ahol haláláig, 1492-ig, a nyomdászatnak szenteli élete hátralevő idejét.

Ezek az adatok bizony elég homályosak, sőt nyomdásztörténeti szempontból annyira hézagossak, hogy meglehetősen tág teret nyitnak a Caxton-nyomtatványokra vonatkozó elég sokféle következtetés számára. Bizonyos, hogy Caxton személye attól az időtől kezdve válik érdekessé reánk nézve, amikor Margit udvari kíséretének tagjává lesz, mert ez a minősége hozza meg számára a lehetőséget, hogy a nyomdászzal gyakorlatilag is megismerkedjék. Nem tudjuk határozottan, hogy mi volt a hivatala, címe s a rangja, de bizonyos, hogy állása bizalmas természetű lehetett és állandó érintkezést biztosíthatott számára Margittal, aki őt például azzal is megbízta, hogy vele fordíttatta le angol nyelvre Raoul Le Fèvre-nek annak idején igen kedvelt mondagyűjteményét, a »Recueil des histoires de Troyes«-t, az első francia nyelven nyomtatott könyvet. Ezt a munkáját Caxton 1468-ban kezdte el s amikor a fordítása elkészült, a kinyomtatására is vállalkozott, személyesen ment le ez ügyben Kölnbe és ott volt 1471-ig, míg a könyv elkészült. Érdekes találkozás a véletlennek: az első francia kiadvány fordításából született meg az első angol nyelven (nem angol földön) nyomtatott könyv. Angolul »Recuyell of the historyes of Troye« cím alatt (Kölnben) jelent meg. Caxton ez a sikere annyira fellelkesítte, hogy Johann Weldener löweni nyomdász útján, akivel később is összeköttetésben maradt, egy teljes nyomdaberendezést vásárolt magának, azt az akkori nyomdászok szokása szerint egy könyvkötőműhellyel is kiegészítette, mindezt Angliába vitette s ott haladéktalanul üzembe helyezte.

A kutatóknak nem sikerült kideríteniök, hogy Caxton

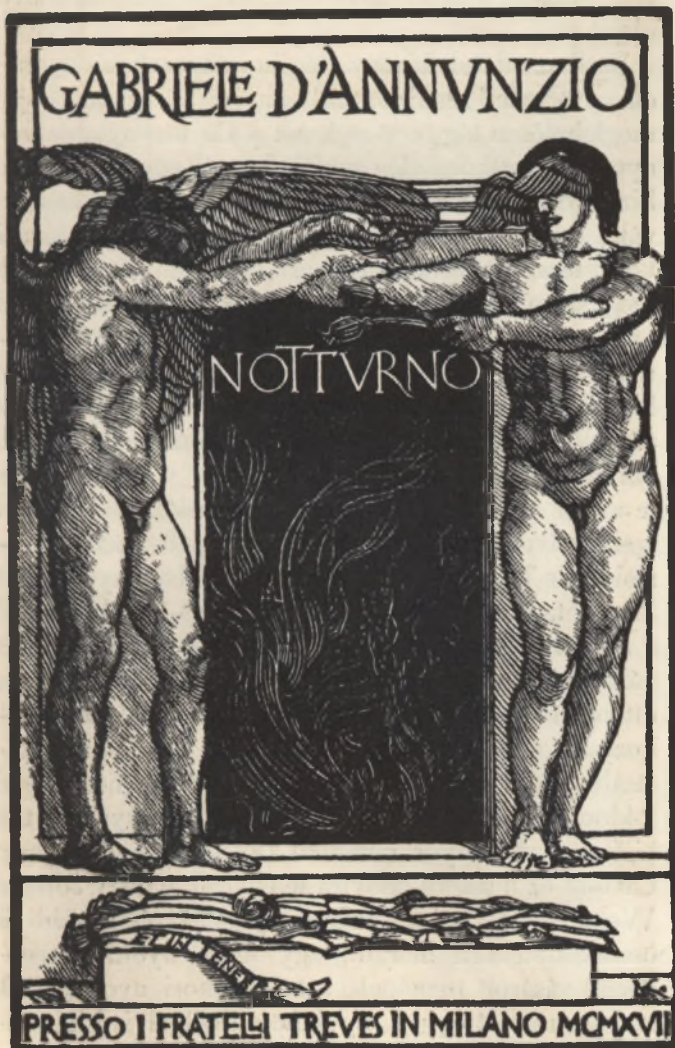
ezt az első angol nyomdászműhelyt hol rendezte be, vajjon nem volt-e már angol földön valahol egy nyomda, melyet Caxton csak kiegészített s átvett és kiderítetlen az is, hogy melyik volt az első nyomdatermék, mely ezt a sajtót elhagyta.

A nyomda helyét illetőleg, egyes források szerint, a londoni westminsteri apátság egyik kápolnája lett volna az, mely az első nyomdának hajlékot adott, mások szerint pedig az apátságnak egyik, alamizsnakiosztásra szolgáló épületét alakították volna át nyomdászműhely céljaira.

Hogy Caxton hazaérkezése előtt készültek-e Angliában nyomtatványok, az sokáig hosszú vitára adott alkalmat s egyizben Caxton is majdnem utólérte a feltalálók stereotyp végzete: az időrendi elsőséget az oxfordi nyomda javára majdnem elvitatták tőle. Ha nyomtattak is 1477 előtt Angliában fametszetű szövegeket és képeket, úgy ezek (maradt fenn belőlük néhány) ugyanolyanok voltak, mint a Gutenberget megelőző német nyomtatványok: szentképek (Images

of Piety), imádságok, gyónócédulák, búcsúlevelek, — tehát mint ilyenek, Caxton elsőségét nem érintik. Az oxfordi eset is eldőlt, legalább is igen nyomós okok sorakoztak fel Caxton védelmére és ezek — a kutatás mai eredménye szerint is — változatlanul fennállanak. Előkerült t. i. az oxfordi nyomdának egy kiadványa, Pyrrannius Rufinusnak »Expositio sancti Jeronimi« c. műve, melynek kolofónjában a megjelenés időpontjául 1468 december 17-ike van feltüntetve. Minthogy Caxton 1477-ben jelentette meg (Angliában) első könyvét, az oxfordi kiadvány nagy port vert fel. Csak behatóbb kutatás után merültek fel kétségek az oxfordi nyomtatvány időbeli hitelessége tekintetében, amikor t. i. kiderült, hogy két — szintén oxfordi eredetű és 1479-ben megjelent — más könyv is (»Aegidius de originali peccato« és »Sextus ethicorum Aristotelis«) sok tipográfiai hasonlóságot mutat fel az »Expositio«-val, hogy a három nyomtatvány egy könyvvé van kötve s hogy nem lehetetlen, de majdnem bizonyos, hogy az évszám szedéséből az egyik X számjegy kihullott s az eredeti dátum »1478« volt. Az oxfordi nyomda két mesterének tudjuk a nevét, bár magának a nyomdának keletkezését homály fedi. Az egyik mester: Theodor Rood (Rudt), állítólagos kölni nyomdász, akinek neve egy 1481-iki Aristoteles-kiadvány (a »De Anima«) kolofónjában szerepel először, a másik 1483-tól kezdve munkatársa volt az előbbinek s Thomas Huntnek hívják. Angol kutatók szerint ők nyomták volna az »Expositio«-t is, míg a német könyvbúvárok az 1480-ig készült összes oxfordi nyomtatványokról a kölni eredetet igyekeznek kimutatni. Az 1486 és 1517 közötti időkből hiteles oxfordi nyomtatványokról nincsen tudomásunk s a német véleménynek ez szolgáltatja a kiindulópontját.

Caxton első nyomtatványául az 1477-ben megjelent »Dictes or Sayings of the Philosophies«-t szokták tekinteni, valószínűbb azonban, hogy ez Brüggeben készült, 1475-ben, Colard Mansion műhelyében s hogy Caxton csak az angol kiadást rendezte sajtó alá. Másodikul a »The game and playe of the chesse«-t szokás emlegetni, erre nézve azonban szintén kettéágaznak a vélemények és ma is eldöntetlennek látszik, hogy vajjon ennek a műnek mindkét kiadása Londonban készült-e, vagy pedig csak az 1481-iki illusztrált kiadás, melyet angol művészek rajzai nyomán készült fametszetek díszítenek. Az utóbbi vélemény hívei az első kiadást a mester kölni művének tartják. Bizonyos azonban, hogy az 1481 után keltezett Caxton-nyomtatványok eredeti angol nyomdatermékek. Így az 1481-ben kiadott, gazdagon illusztrált »Thymage or Myrroure of the World«, melyben még kézzel írott és illuminált szövegrészek is vannak s fametszetei diagrammokat és iskolajeleneteket ábrázolnak. Ezek a fametszetek eredetileg a szintén 1481-ben megjelent



Fametszel

ADOLFO DE CAROLIS

Holzschnitt

Aus dem Werke „GLI ADORNATORI DEL LIBRO IN ITALIA“ című műből

»Parvus Catho« harmadik kiadása részére készültek, mint azt az egyik fametszet szövegéből látjuk, mely így szól: »hic finis parvi cathonis« s a kép maga egy iskolamestert ábrázol öt tanítványa körében. Valószínű, hogy ez volt az első illusztrált kiadvány s a többiekhez, amelyek ugyanebben az évben készültek, Caxton a »Catho« fametszeteit használta fel. A fametszetek technikailag igen kezdetlegesek, de hatásuk erőteljes és felfogásuk dekoratív.

Jegyezzük meg még, hogy a Caxton-könyveknek még nincsen külön címlapjuk, a címet vagy az előszóba (a dedikációba), vagy — fejlécként — az első szövegoldalra szedte. Mai értelemben vett külön címlapok 1520 előtt nem fordulnak elő. Caxton németalföldi papirost használt nyomtatáshoz, még pedig igen sokféle minőségű készítményt, mert — amint azt Blades megállapította — a »Canterbury Tales« 1478-ból való első kiadásában nem kevesebb, mint 15-féle vízjegy fordul elő. 1483-tól kezdve azonban a bohócsüveges vízjegy szerepel leggyakrabban.

A Caxton-nyomtatványok, csaknem mind, múzeumok és más gyűjtemények tulajdonában vannak, forgalomba ma már nem kerül egy sem. J

## A léptékről



Is a lépték tulajdonképpen? A Révai Nagy Lexikona szerint: »Lépték általánosan elfogadott rossz magyar szó, helyesebben »mérték«. Arányszám, mely kifejezi, hogy a műszaki rajzban alkalmazott méret hányadrésze, v. hányszorosa az eredeti műtárgy méretének. Így pl. az építészeti vázlatrajzokat két század L.-ben szokták készíteni (1:200); vagyis a tervezett épület egy méter hosszának a vázlatrajzban egy fél cm felel meg. Az ú. n. pallér-terveket ötvened L.-ben (1:50) készítik. Kisebb tárgyakat, bútorokat 1:20, 1:10, 1:5, 1:2 léptékben, a részletrajzokat 1:1, vagyis valódi nagyságban kell megrajzolni, stb.«

A lépték tehát egy éppen olyan hallgatóságos megállapodás, szinte »nemzetközi egyezményen« alapul, mint pl. a betűk vagy számok, vagy a számtalan használatos jel, azon a hallgatóságos megállapodás, hogy a »9« jel a kilences számot jelenti. Ugyanezen hallgatóságos megállapodás alapján tudja mindenki, hogy ha egy térkép alján pl. az 1:200,000 jelzés van, akkor a térkép minden centimétere a valóságban 200,000 centiméternek, vagyis két kilométernek felel meg. Ez tehát a »lépték«.

De viszont a »lépték« fogalma még egy másik igen fontos elvet foglal magában, és pedig azt, hogy egy ilyen térkép, vázrajz vagy ábrázolás minden részlete ugyanazon lépték szerint van ábrázolva, vagyis az ábrázolás minden részletének egymáshoz való aránya és viszonya ugyanaz, mint a valóságban.

Tulajdonképpen ez az elv nemcsak a térképekre, műszaki és építészeti vázrajzokra és tervekre vonatkozik, hanem minden grafikai vagy művészi ábrázolásra is. Természetes, hogy egy képen, vagy grafikai ábrázoláson minden tárgy nagysága, helyzete és viszonya egyforma, az egész képre, ábrázolásra érvényes egységes léptékben van ábrázolva, amely léptéket azonban plasztikus hatású, képszerű ábrázolásnál a távlati ábrázolási mód, az úgynevezett perspektíva törvényei befolyásolnak.

Ez az elv tehát, az egységes lépték alapelve nem-



Fametszet

ADOLFO DE CAROLIS

Holzschnitt

Aus dem Werke „GLI ADORNATORI DEL LIBRO IN ITALIA“ című műből



csak egy műszaki természetű hallgatólagos egyezményt jelent, hanem egy igen fontos művészeti törvényt is, mindenféle képes ábrázolásnak egy igen fontos alap-törvényét, amelyet úgy is lehetne megfogalmazni, hogy ha valamely ábrázolást tervezünk, akkor előbb a természetes nagysági és helyzeti viszonyok bizonyos mértékű kicsinyítésében (vagy esetleg nagyításában) kell megállapodnunk és a kicsinyítésnek ezt a mértékét — eltekintve a távlati torzulásoktól, módosulásoktól — az ábrázolás minden elemére egyforma módon kell alkalmaznunk.

Ez az elv, az egységes léptéknek ez a törvénye egyik igen fontos szabálya a tipográfiai művészetnek is, amely azonban még nem vált Gutenberg utódaiban eléggé tudatossá és amely ellen nyomdászaink rendkívül sokat vétének. Eddig még tudunkkal senkisé is vizsgálta ebből a szempontból a nyomdászat termékeit, és így most első esetben kíséreljük meg a művészi ábrázolásnak ezt az elvét a nyomdai termékekre alkalmazni.

A nyomdai munkák, a tipográfiai művészet alkotásainak léptéke kétféle lehet. Először is vonatkozhat ez a lépték a felhasznált díszítőelemekben foglalt naturalisztikus ábrázolások méreteire és ezek egymáshoz való viszonyára, tehát lehet egy valóságos léptékről és valóságos léptékhibákról szó. Másodszor vonatkozhat ez a lépték az ábrázolás módjára és technikájára, az egyes elemeknek, a betűknek, ornamenteknek és vonalaknak finomságára vagy durvaságára, aprólékosságára vagy nagyvonalúságára, arra a látószögére, amelyből mintegy az egészet elgondoltuk és nézzük, szóval arra a léptékre, amelyet — egyelőre iobb kifejezés híján — optikai léptéknek szeretnénk nevezni. Kiséreljük meg már most ezt a kétféle léptéket és ezek gyakorlati alkalmazását közelebbről is bemutatni, és pedig előbb a valóságos naturalisztikus léptéket, azután az ábrázolás technikájának, módjának optikai léptékét.

Az itt bemutatott 1., 2. és 3. számú ábrák a híres Ehmcke-féle betűöntődei jelvénytörzsből valók. Ennek a három ábrának a vonalvastagsága, nagysága, folt-hatása, egész technikája és tipográfiai jellege teljesen egyforma, és mégis: egy nyomtatványon, együtt való alkalmazásuk igen súlyos léptékhibát jelentene.

Ha ugyanis egy síkon, a néző szemétől egyforma távolságban egymás mellé állítanánk ezeket az ábrákat, akkor a kerékpár éppen akkorának látszana, mint a

kocsi, és egy pár cipő ugyanakkorának, mint akár a kocsi, akár a kerékpár. Ez pedig rendkívül kellemetlen hatást keltene. Ha tehát valamely nyomtatványnál abba a kényszerhelyzetbe kerülünk, hogy meglevő készletünkben két ilyen egymástól eltérő léptékű ábrát kell egymás mellé tenni, akkor legalább arra törekedjünk, hogy a két ábra minél messzebb kerüljön egymástól, pl. az egyik az első, a másik a túlsó oldalra, vagy az egyik az oldal tetejére, a másik alulra. Ez a példa a valóságos léptékre vonatkozik.

Az optikai léptékülönbségre bemutatok itt két betűöntődei dísz (4. és 5. ábra), amelyek egyforma technikával készült rajzról reprodukáltak. Mindkettő az úgynevezett quellstifttel, parafatollal rajzolt dísz, amely toll tudvalevőleg a nádtollal ellentétben minden irányban egyforma vastag vonalat ír. A két dísz technikája egymással azonos, stílusuk közeli rokonságban van, mégis: egymás mellett alkalmazni lehetetlen lenne őket, mert más optikai léptékben vannak tartva. Ha a két dísz egymás mellett szemléljük,

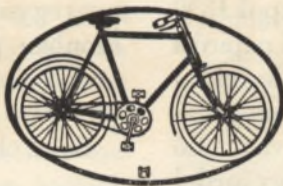
úgy látjuk, mintha a 4. ábra egészen távol, az 5. ábra pedig egészen kis távolságban lenne a szemünktől. Ez pedig megbontja a síkot, diszharmónikus hatást kelt, a nyomtatvány hatását teljesen agyonüti.

A gyakorlatban tehát mindig arra kell törekednünk, hogy egyforma optikai léptékű dolgokat tegyünk egymás mellé, és erre — mint alább el fogom mondani, — a betűknél is nagyon kell vigyázni.

Ha arról van szó, hogy valamely művésszel több, összetartozó díszítést akarunk terveztetni, amelyek majd a gyakorlatban egymás mellett fognak felhasználtatni, mindig igyekezni kell arra, hogy a művész ezeket egyforma léptékben rajzolja meg. Művészek gyakran hanyagok ebben a tekintetben, és ezért nem árt előre figyelni bizonyos mellékkörülményekre, amelyek a művészt ebben befolyásolhatják. Nem árt, ha néha kissé figyelmesek vagyunk, s eleve megbeszélvén a nagyságot, a későbbi kicsinyítés mértékét a művésszel, segítségére vagyunk segédeszközei — ma sokszor nagyon nehéz — beszerzésében. Így pl. rendkívül fontos, hogy a művész az összes összetartozó rajzokat egyszerre rajzolja meg, s ugyanazt a papirost, ugyanazt a fajta tust és ugyanazt a fajtájú tollat használja. Ha későbbi időben szükségessé válik egy-egy rajz pótlása, akkor a megrendeléskor küldjük be az eredeti rajzokat, vagy azok egy részét a művésznak, hogy ugyanazt a kicsi-



1



2



3



4



5

nyítési mértéket, ugyanazt a vonalvastagságot, stb. tartsa be a művész, mert különben egészen más hatású rajzot kapunk. Sima vagy recés rajzpapiros sokszor a rajz technikáját meglepő nagy mértékben befolyásolja.

Ha azután a rajzok sokszorosítására kerül a sor, ne higgyük, hogy a kicsinyítés mértékének megszabásánál valami nagy szabadságunk van. A rajzok legnagyobb része kisebb-nagyobb kicsinyítés mellett egészen más karaktert ölt magára, és ugyanazon rajzsorozat különféle mértékben kicsinyített elemei nem alkalmazhatók egymás mellett. Egyrészt azért, mert a különböző mértékű kicsinyítés megbontja a rajzsorozat alakjainak egységes naturalisztikus, azaz valóságos léptékét, másrészt pedig megrontja az optikai lépték, tehát a vonalvastagságok, a fehér és fekete részek arányának harmóniáját is. Erre nézve a mellékelt ábrákat mutatjuk be:

A 6—11. ábrák egy olyan rajzsorozatból származnak, amelynek eredetijeit ugyanaz a művész (Geiger Richard festőművész) egy időben és egyforma nagyságban, ugyanolyan vonalvastagságban rajzolta meg. Egy teljes iniciálé- és záródíszsorozatról van szó, amely igen sokféle célra lévén használható, többféle nagyságban reprodukálható. Minden szakember (ha eddig nem is adott magának tudatosan számot erről,) az első percre látja, hogy a 7. számú záródísz a 6. számú iniciáléhoz, a 9. számú záródísz a 8. számú iniciáléhoz tartozik, és pl. lehetetlen lenne bármilyen nyomtatványon a 7. számú záródísz a 10. számú iniciáléhoz, vagy a 9. számú záródísz a 11. sz. iniciáléhoz használni. Lehetetlen volna pedig nemcsak azért, mert kómius hatású lenne, ha az iniciálé kis puttója nagyobb lenne a záródísz nőalakjánál, hanem azért is, mert az egész ábrázolás optikai léptéke más, mások a vonalvastagságok, az ábrázolás mindegyik nagyságnál más nézőpontból van elképzelve. Igazi nyomdász éppen így megérzi még azt is, hogy mely papírformátumhoz és mely betűnagysághoz melyik iniciálé-nagyság való.

Hogy ez mennyire így van, azt a 12. és 13. számú

ábrák is bizonyítják. Ez a két ábra két betűöntödei körzet sarokdarabja, amelyeknek ábrázolása pontosan ugyanaz; ugyanarról az eredetiről készült kétféle nagyságú másolatról vanszó. Minden nyomdász, akinek csak kevésé iskolázott szeme van, tudja azt, hogy ezt a kétféle körzetdarabot ugyanazon a nyomtatványon egymás mellett felhasználni lehetetlen, és itt is nyugodtan állíthatjuk, hogy minden igazán nevelt szemű, jóízű nyomdász meg fogja érezni, hogy milyen nagyságú és vastagságú betűket szedhet a 12. számú és milyeneket a 13. számú ábra szerinti vastagságú körzet mellé, és melyiket milyen nagyságú nyomtatványra alkalmazhatja.

És ezzel elérkeztünk arra a pontra, amelyre már előbb rámutattam s amelyen meg kell állapítanunk, hogy magának a nyomtatvány legfőbb alkotó-, sőt díszítőelemének, a betűnek is megvan a maga optikai léptéke, és éppen ezért nem helyezhetünk akármilyen nagyságú és vonalú betűket egymás mellé.

Legelőször egy a múlt évben a Grafikus Művezetők Egyesületében tartott előadásomban mutattam rá

arra, hogy aki a régi és modern tipográfia egymáshoz való viszonyát és mindkettőnek a művészi lehetőségeit tanulmányozza, előbb vagy utóbb észreveszi, hogy a régi betűöntők betűi azért annyival művészebb hatásúak, mert azok matricáit mindig kézzel vették. A modern betűöntő egy-egy betűcsaládnak csak egynéhány grádusát metszeti ki kézzel, a többi grádusokat erről a néhány grádusról a pantográfal mechanikusan kicsinyítetteti le a szükséges többi nagyságra. Innen van az, hogy a modern betűk minden grádusának más és más az optikai léptéke. Egy-egy nyomtatványon az egyes grádusok mintha más-más síkban feküdnének, távolabb vagy közelebb a nézőhöz és ezzel az egész szedés-

kompozíció egyensúlya felborul. A kis grádusok vonala rendesen túlságosan vékony és finom, a betűk maguk túlságosan aprólékosak, és ezért nem illenek a nagyobb grádusokhoz. Ezzel szemben a régiek minden grádust újra rajzoltak és kézzel újra metszettek.



Itt tehát elvégezte a művész érzéke azt a korrektúrát, amelyre szüksége van az egységes optikai lépték eléréséhez és amely a modern betűk nagyobb részénél a mechanikai kicsinyítés révén kikapcsolódik. A régi betűművész tudta azt, hogy kis grádusoknál az o betűt kissé nyitabbra, szélesebbre, az e betű szemét kissé bővebbre kell vennie, tudta, hogy az n és m párhuzamos függőleges oszlopait kissé széjelebb kell tennie, amikor az egész apró grádusokat metszi, stb.

Innen van az, hogy a durva papirosra nyomott régi címlapok annyira egységes és harmónikus benyomást tesznek, míg modern címlapjaink egyes betűgrádusai együtt a legnagyobb igyekezet mellett sem keltenek egységes, harmónikus benyomást. Ezért van az is, hogy a jobb német betűöntődék és szakemberek, Heinrich Hoffmeisterrel az élükön, harcot kezdtek a kézi metszés, a Handschnitt újra való bevezetése érdekében.

Hosszú idő fog eltelni addig, amíg ezen a téren alapos változás történhet, de addig is azt ajánlhatjuk szedőinknek, hogy komolyabb művészi igényű munkák szedésénél igyekezzenek az alkalmazott betűfokokozatok túlnagy eltéréseit kikerülni és ezenfelül is minél kevesebb betűnagyságot összekeverni. Végül pedig vigyázzanak arra, hogy az alkalmazott betűk és díszítések vonalvastagsága, optikai léptéke jól megfontolt és gondosan összeválogatott legyen.



10



11



12

13

Illusztrált munkák tördelésénél pedig a tördelőnek nagyon vigyáznia kell arra, hogy eltérő valóságos vagy optikai léptékű illusztrációk lehetőleg ne kerüljenek ugyanarra az oldalra, sőt lehetőleg ugyanarra az oldalpárra sem.

Végül még egy megjegyzést akarunk csak tenni.

Ha valaki azt kérdezné tőlünk, hogy vajjon ez az optikai léptéktörvény olyan szabály-e, amely ellen sohasem szabad véteni, annak azt felelnénk, hogy nem! Van kivétel is, szabad véteni is ellene, de csakis akkor, ha ezt tudatosan és nem véletlenül, tudatlanságból tesszük! Szabad véteni ellene akkor, ha pl. a vastagabb dísz és vékonyabb betű, a gyengébb keret és erőteljesebb vignetta ellentétét művészi hatás fokozására akarjuk felhasználni. De ehhez aztán nagy hozzáértés, finom érzék kell és az összes hatáslehetőségek alapos ismerete. Durva stílusatlanságot sohasem szabad ezen a téren elkövetni.

Hogy azonban tudatosan, a léptékkülönbségek hatásának alapos ismerete mellett milyen eredménye-

ket lehet elérni, hogy a léptékellentétek a kórikum, a groteskség, az imponáló erő mekkora kifejezési lehetőségeit rejtik magukban, arra a legjobb példa ismert plakátművésznünk, Biró Mihály egész oeuvre-je, aki frappáns hatású plakátjait legtöbbször a lépték-különbségekből merített ötletekre építi fel. Ilyen, gyakran igen meglepő és nagy kifejező erejű lépték-különbségek igen gyakran láthatók, persze mindig határozott céllal alkalmazva, a legmodernebb művészeti irányok alkotásain is.

Kner Imre

## Az üzemvezetés művészete



**M**INDEN nemesebb hivatás a gyakorlat, az egyszerűség és a különösen nagy munkakedv révén bizonyos művészi fokig fejleszthető. És ez a tétel áll nemcsak a produktív technikai munkára, amelynek eredményei kézzelfoghatók, hanem a nem kevésbé produktív szellemi, intézői és vezetői munkára is, amelynek áldásai a teljesen kész munka összeredményében mutatkoznak. A mai munka-

megosztásos termelés mellett egy-egy iparcikket egyetlen ember elejétől végig el sem tud készíteni, de nemcsak egyetlen ember, hanem nagyon sokszor az egész üzem sem. Ez az általánosan tudott megállapítás nem szorul megvilágításra, hiszen elég, ha saját szakmánkra gondolunk. A papirost, amelyre nyomunk, bonyolult vegyi és mechanikai eljárások segítségével mások készítik el, az ehhez szükséges gépeket ugyancsak mások, a betűt, a festéket az erre a célra épített gyárakban gyártják és ez a munkamegosztás még a munka nyomdai részének elvégzése után is folytatódik a könyvkötészetben és az expedícióban. A jó szakembernek tehát — nagyjából legalább — a sokszorosítóipar egész komplexumával meg kellene ismerkednie.

Nagyjában ez a helyzet külön a nyomdaüzemekre nézve. Minden ember a megfelelő helyre állítva elvégzi a rábízott részletmunkát, amely részletmunkákat szakszerű vezetéssel egységes egészé tesz az üzemvezető, akinek kezeiben kell az összes száalagnak összefutniok. Nem túlzás, ha a nyomda vezetőjét az építőmesterrel hasonlítjuk össze, aki nélkül a kőműves legfőljebb csak téglát téglára tudna rakni, de modern lakásokkal épült nagyobb házat sohasem tudna teljesen elkészíteni. Ez a hasonlat már azért is illik szakmánkra, mert a nyomdai produktum lehet egyszerű, mint a kis családi ház, és lehet művészi, mint valamely színházépület vagy más palota. Amiképpen az építészet igénybe veszi a szobrász és festőművész segítségét, úgy kapcsolódik bele mindjobban szakmánkba a grafikusművész munkája. A grafikusművészeknek pedig annál több szerep jut, minél jobban fogynak azok a mesterszedőink, akik a művészi színvonalig fejlesztették

tudásukat. Sajnos, ezek a mesterszedők is rohamosan fogynak. A nyomdai üzemvezetés összehasonlíthatatlanul fontosabb teendő, mint az egyéb iparok üzemvezetése, és ha ezzel kapcsolatban a művészet szót emlegetem, kutatnom kell ennek a művészetnek a művészeit is. Vajjon megtalálom-e? A Kertész Józsefek, a Hirsch Lipótok, a Morvajak, a Müller Györgyök és a Schweigerek letűntek. Hozzájuk hasonló koncepciójú nyomdavezetőnk ma szintén kevés van és a mai üzemvezetők kiválóbbjai pedig teljesen az utánpótlás kilátásai nélkül fognak idővel ugyancsak letűnni. Az ügynevezett Nachwuchs — bocsánat a kifejezésért — silányabb és mindig könnyebb fajsúlyú lesz, míg végül — féltő — teljesen elsatnyul, ha ugyan a nyomdatulajdonosok rövidesen föl nem ismerik a veszedelmet és nem védekeznek ellene. Gondoskodnak-e róla, hogy a mai művezetői kar megfelelő szakismeretekkel bíró generációt neveljen? Ez az, amin a nem szakember nyomdavezetőknek különösen érdemes volna elgondolkodni, mert elsősorban ők és a vezetésük alatt álló üzemek fogják megőszíteni a jó vezető szakerők hiányát. Hisz elvégre ez főként üzleti nyereség és osztalék kérdése. A szaktró kötelessége, hogy egyszer már erre is rámutasson, mert a bankok exponensei lehetnek kiváló közgazdászok, technikusok és még nagyszerűbb üzletemberek, de a nyomda igazán jövedelmező vezetéséhez mégis csak jobban értenek a szakemberek, már azok, akik értenek. Az bizonyos, hogy napjainkban nem nagyon ambiciónálják a jobb szakerők az üzemvezetői gyakorlatot, amit talán a felelősséggel arányban nem álló javadalmaszának is lehetne tulajdonítani. Pedig nem szabadna csupán ilyen szempontoknak érvényesülniök az üzemvezetői teendők elvállalásánál. Általános nyomdászérdek, hogy gyakorlott, jó szakemberek kezébe kerüljön a nyomdai üzemek vezetése és ha átmenetileg áldozatokkal jár is, minden könyvnyomtatónak igyekeznie kell az összes szakmai ismeretek megszerzésére. Fejlődjék ki szakmánkban újból az a nemes verseny, amely régente kiválasztotta a jók közül a legjobbakat és az üzemek élére helyezte őket. Ezek rendszerint művészei is voltak az üzemvezetésnek.

Ezzel elértem közleményem tulajdonképpeni tárgyához: az üzemvezetés művészetének ismertetéséhez. Mi is az üzemvezető kötelessége? Hogy a rábízott üzem jövedelmezőségét legjobb technikai tudásával biztosítsa és fejlessze. Mi az üzemvezetés művésze? Az, hogy a művezető ezt a célt kiváló szervezőképességével és az alája rendelt személyzet tapintatos fölügyeletével, a munkafegyelem fentartásával, az üzemben levő összes erők okszerű összeműködtetésével teljes mértékben el is érje. Minél nagyobb technikai gyakorlattal és minél több pszichológiai ismerettel bír az üzemvezető, annál jobb üzleti eredményt tud elérni.

Az üzemvezetés technikai része eléggé ismert és szerénytelenségnek is látszhatnék, ha ezen a téren akarnék útmutatókkal szolgálni, bár egyet-mást az üzemekben évtizedeken keresztül dolgozók is tapasztalnak. Tudjuk, hogy például valamely munkának hibás kalkulálása milyen káros következményekkel járhat az üzemre.

Ha az előzetes árszámítás fölfelé hibás, a nyomda a munkát nem nyeri el, ha pedig lefelé és túlalacsonyynak számítják, az üzem veszteséget szenvedhet. A munkabeosztás, a gépek és a személyzet foglalkoztatása, az egyes személyek különös hajlamosságának és alkalmasságának megismerése, az anyagok célszerű felhasználása, megrendelése, egyes üzemszavaró jelenségek megfigyelése és elhárítása, de ami helyesebb: megelőzése, mind olyan dolgok, amikről a gyakorlott üzem- vagy művezetők saját tapasztalataik nyomán is sokat tudnának írni. Pedig a megfigyelések, a tapasztalatok kölcsönös kicserélése kivétel nélkül minden művezetőnek, tehát minden üzemnek is csak hasznára lenne. Ezúttal csupán az üzemvezetés pszichológiai részével kívánok foglalkozni, mert az üzemvezetésnek tulajdonképpen ez az igazi művésze.

Németországban, Angliában, Franciaországban és Amerikában már évek óta foglalkoznak az ügynevezett pszichotechnikával, vagyis azzal a törekvéssel, hogy a munkaadók az ipari termelés intenzívvé és jövedelmezőbbé tételét tudományos kutatások alapján az egyének és üzemek minél kevesebb energiájával érhék el. Ez a törekvés Magyarországra is utat tört már és az itteni munkaadók meghívására egymásután érkeznek a fővárosba külföldi professzorok, akik a pszichotechnika tudományát és az ezen a téren végzett kutatások és megfigyelések eredményeit ismertetik. A technikai rész az ismert Taylor-rendszer alapján abból indul ki, hogy a munkások helyes kitanítása, a munkaeszközök célszerű átalakítása révén minél kevesebb mozdulattal, tehát minél nagyobb időmegtakarítással végezhessek el a munkások a rájuk bízott munkát. Ezt természetesen sok helyütt a nyomdaipari technikára is lehet alkalmazni. Vegyünk csak néhány példát. Ki ne tapasztalta volna még, hogy egyes nyomdáknak — sok lévén a szednivaló — nem jut idő a kinyomtatott akcidenciák, hirdetések vagy egyéb formák elosztatására, amelyekben rendszerint gyakran használt címbetűk vagy jelek vannak fölszedve? A szedők mindnyájan sürgős munkákkal vannak elfoglalva, osztásra nincsen idő, de egymásután húzgálják ki a többnyire sötét helyen bedugott deszkákat és keresik a szekrényből hiányzó betűket, úgyhogy ennyi idő alatt akár el is oszthatnák az egész szedést. Bizonyos, és a gyakorlat is igazolhatja, hogy a sok fölösleges mozdulattal járó ilyen munka sokkal több idejébe kerül az üzemnek, mint ha külön egyént alkalmazna, aki a feltisztogatást elvégzi. Hogy a feltisztogatásnál maradjunk: az ezzel a munkával megbízott szedő például, miután szétszedte és csoportostította a különböző betűket, minden sorral külön megy az esetleg messzebb elhelyezett regálishoz, amelybe a deszkáján lévő több betű szekrényei is be vannak dugva. Ezzel a hiábavaló ide-odajárkálással sok időt veszít el. Ilyenkor az üzem vezetője helyesen teszi, ha a time is money elve alapján kioktatja a feltisztogatót, hogy a helyiség egyik környékén lévő összes betűket kis hajóra téve egyszerre vigye oda. Vagy a »verkliző»: a betűt szedésközben kapkodó és ide-oda forgató szedőtanuló a simamozdulatú és nyugodtan szedő munkással szemben. Ezer meg ezer ilyen megfigyelésre ad alkalmat a mindennapi gyakorlat, ha a mű-

vezető éber figyelme effélékre is kiterjed. Ezzel a szakmánkra vonatkozó néhány példával csupán jellemezni akartam a pszichotechnika egyik részét, a technikait.

A lélektani része már nem olyan egyszerű. A művezetőnek kiváló emberismerőnek, jó pszichológusnak kell lennie, amit semmiféle professzori előadásból, semilyen könyvből nem lehet megtanulni. A művezetőnek magának is lélekkel kell bírnia, hogy minden egyes munkásának pszichéjét megismerhesse. Szomorú tapasztalataim vannak arról, hogy milyen kevés nyomdai művezető bír ezzel az üzemre nézve is annyira fontos kellekkel. Hiszen a Taylorizmus is azért olyan eredménytelen, mert a munkásokból egyszerű gépeket akart csinálni, amelyeket ide-oda lehet dirigálni és nem tekintette a bennük levő lelket.

A dolgozó egyének, ha megfelelően bántak velük, a legmagasabb fokra képesek emelni munkateljesítményüket, míg az elkedvetlenítő bánásmód ennek ellenkezőjét eredményezi. Minthogy a példa oktat, nem árt ezt is egyetlen példával megvilágítani. Egyik kollégánk huzamosabb időn át dolgozott az egyik nagyobb üzemben. Rendkívül pontos volt, mindig jóval korábban járt be, míg egyszer, másfél év után, öt perccel késett. A művezető, mielőtt az elkésést még igazolhatta volna késését, összes munkástársai füle hallatára indulatosan figyelmeztette őt a munkaidő pontos betartására. Ennek a megszegényítő dorgálásnak pedig az volt az eredménye, hogy az egyébként lelkiismeretes szedő egész délelőtt nem tudott dolgozni, annyira bántotta őt a nyilvános »háring«.

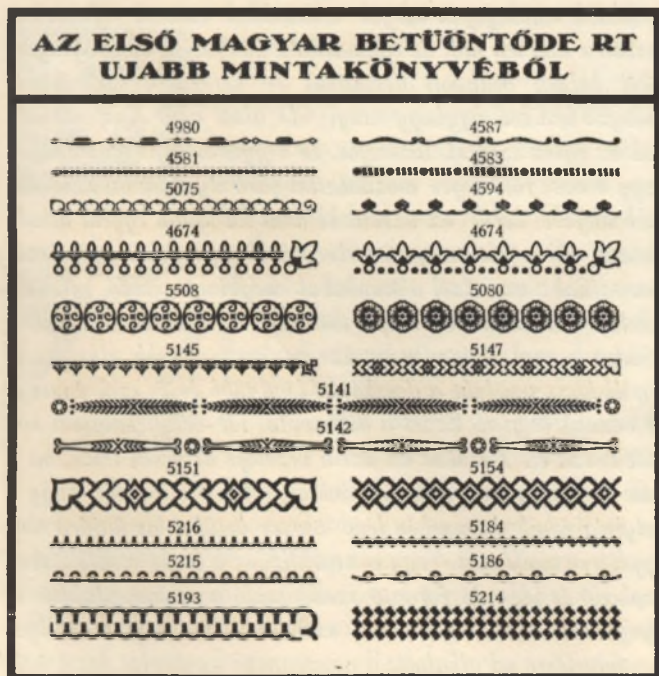
Szó sincs róla, a munkafegyelmet fenn kell tartani, enélkül a munka zavartalan menete el sem képzelhető, de a fenti esetben a művezető az üzem szempontjából is helyesen járt volna el, ha az első késésnél szemet húny. A szedőt a jóindulatú elnézés csak sarkalta volna és a néhányperces késést szorgalmas munkájával sokszorosán pótolta volna.

Ma már hatástalan a munkakedvnek oly módon való fokozása, mint azt régen tették, amikor a mesterek épügy buzdították legényeiket, mint a hadvezérek harcbaninduló katonáikat lelkesítették. Nemcsak Schiller világhírű költeményében, a Glocke-ban mondja a mester: »Rasch, Gesellen, seht zur Hand!« Az életben is elég volt, ha a mester felkiáltott: »Rajta, fiúk!« és a munka fokozott gyorsasággal haladt. A modern nagyüzemben a termelésnek ilyen fokozása nem is lehetséges. Különösen a nyomdaiparban nem, amelynek művelői bizonyos magasabb értelmi fokot értek el. Itt már azok intelligenciájához és a viszonyokhoz alkalmazott eszközökkel lehet csak eredményt elérni. Ezeknek az eszközöknek a helyes megválasztását célozza éppen a pszichotechnika, amely a fősúlyt az egyén hajlamosságára és egyéni alkalmasságára veti. A pályaválasztás előtt ebből a szempontból kell az egyént megvizsgálni, amit mindenesetre kétes értékűnek kell tartanom. Bennünket most elsősorban a már dolgozók termelőképességének fentartása és fokozása érdekel, ami az anyagi kielégítés mellett bizonyos erkölcsi és pszichikai szempontok figyelembevételét is megköveteli.

A művezetőnek tehát elsősorban arra kell gondolnia, hogy emberekkel van dolga és az azokkal való rendelkezés művészete van olyan fontos, mint a legkifogástalanabb szakma ismerete. Az üzem- vagy művezetőnek sem lehet célja, hogy olyan személyzettel dolgozzék, amelynek tagjai ellenséges indulattal viseltetnek vele szemben, bár tudjuk, hogy az üzem érdekében viszont a másik végletbe sem mehet, csupán azért, hogy a személyzet különös kedvében járjon.

A pszichotechnika tudománya olyan műhelypedagógiát követel, amely a dolgozók érzésvilágát veszi legmagasabb munkateljesítményeik alapjául; amely a művezető utasításainak hangjával, modorával, a munkásokkal való bánmódjával kívánja mozgásba hozni a dolgozók lelkének legfinomabb és legértékesebb rugóit. A vezetés művészete éppen az, hogy a művezető utasításait olyan módon adja meg, hogy az alkalmazottaknak megkönnyítse az engedelmséget. Sőt azok legnagyobb lelki energiáit az utasítások teljesítése és munkakedvük előmozdítása céljára használja fel. Az a művezető tehát, aki csupán az alája rendelt személyzetnek a végsőig való állandó »felügyeletével« véli a munkateljesítményt fokozni, célt téveszt, mert abban a pillanatban, amint a szigorú munkaellenőrzés valamely okból meglazul, a reakció azonnal jelentkezik és érvényesül a régi jó közmondás: »Nincs itthon a macska, cincognak az egerek«.

A művezető tapintatossága azonban éppenséggel nem zárja ki a sokszor olyan nélkülözhetetlen erélyes föllépést és a munkafegyelmet fentartását. Sőt éppen a munkásokkal való rokonszenves érintkezés terén nagy gyakorlattal bíró művezető képes csak igazán az üzemre nézve hasznos munkásgenerációt nevelni, fölbresztvén benne a kötelességteljesítés vágyát és a felelősség érzését. Ezért a külföldi szaktanintézetek az üzem- vagy művezetőknek szánt tananyagot most már nem csupán a technikai üzemvezetés ismereteire korlátozzák, hanem kiváló gondot fordítanak arra is, hogy a művezetőjelöltet a dolgozók



lelkének tanulmányozására figyelmeztessék, mert jó pszichológus a művezető csak fáradtságos elmélyedés, hosszadalmas megfigyelések árán lehet. Ezzel azonban nem mondom, hogy egyforma elbánásban kell részesíteni valamennyi munkást. Egyik-másik alkalmazott éppen különös egyénisége miatt könnyen visszaélhetne a jóhiszeműséggel, bár a munkást általában óvatossá teszi az a lehetőség, hogy két hét múlva az utcára kerülhet.

De nem szabad reménytelennek látnunk a helyzetet. Bizom benne, hogy végre nálunk is megjavulnak a gazdasági viszonyok, amelyek túlnyomó részben a mai rossz helyzetből eredő bajokat is csökkenteni fogják. Mert ha néha belenézünk a bajok forrásába, meg kell látnunk azok eredetét. Ezeket a bajokat azonban addig sem szabad sem az üzemvezetőnek, sem a munkásnak fölösleges módon tetézni és a helyzetet még inkább rosszabbítani.

Végül még a tárgyilagosságnak tartozom annak az elismerésével, hogy az alkalmazottak egy része is adhat itt-ott jogos panaszra okot, de ezúttal nem erről, hanem az üzemvezetésről volt szó

Herzog Salamon

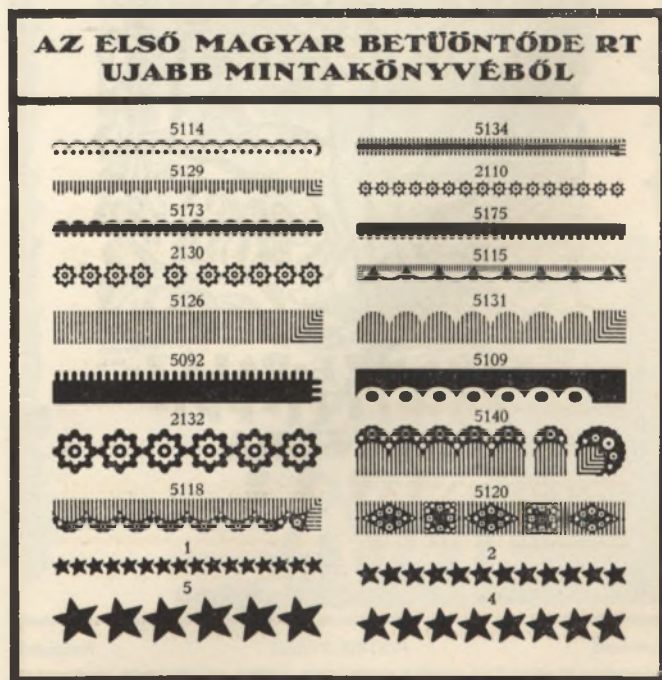
## Normálvörös utóvrösödése



**H**ÁROM- és négyszínnyomás alkalmazásával olykor-olykor előfordul, hogy a kész kép túlvörösnek mutatkozik, noha a vörös nyomatok színe a példányszám nyomásakor teljesen megegyezett a kliségyár próbanyomatával. Ezt az igen kellemetlen jelenséget rendszerint a normálvörösnek alkalmazására lehet visszavezetni, amelynek elkészí-

téséhez vízben oldódó festékanyagot használtak. Hasonló jelenség, vagyis a példányszámnak a szándékoltnál jóval vörösebb volta áll be akkor is, ha a lemezrészecskék nem tartanak egészen pontos regisztert. Ha a vörös lemez például egy nyomaton akár egy raszterpont erejéig is soron kívül esik, akkor ez a nyomtatás feltétlenül vörösebb lesz annál, amelyen a lemezek hajszálpontosságnyira egyeznek. A nem élesen illeszkedő nyomás tehát ugyanazt a benyomást kelti, mintha a vörös szín utánvörösödött volna. A vízben oldódó festékanyagok használata által előidézett igazi utóvrösödés a kísérő körülményekhez képest különböző mérvben áll be. Ha ilyenfajta vörössel elégtelenül enyvezett vagy nedves papírra nyomtatnak, ez az utóvrösödés erősen észlelhetővé válik, különösen oly esetben, ha a színeket azon frissiben nyomták egymásra. Ha azonban a vörös színt csak a sárgának megszáradása után nyomtatták, az utóvrösödés a legtöbb esetben nem vehető észre. Ez a jelenség abban

leli magyarázatát, hogy a még nedves sárga festéket a vörös nem takarja le egyenletesen, sőt azt az egyes raszterpontocskák szélére, vagyis a határokon kívül kinyomja, miáltal a vörös szín a kész képben erőteljesebben jut érvényre. Minthogy azonban ilyen körülmények között a vörös szín a zárt részletekben is elégtelenül takar, a gépmester gyakran arra is csábítja magát, hogy bőségesebben adja a festéket, ami a bajt csak fokozza. Tudott dolog, hogy két nedvesen egymásra nyomtatott színnek száradási folyamata aránytalanul sokáig tart és ezáltal a vízben oldódó festékeknek alkalom adódik arra, hogy a kettős tónusfestékek elve szerint tovább terjeszkedjenek, illetve kifussanak, különösen ha ezt, mint már említettük, még a papír mineműsége is elősegíti. Az ilyen módon létrejött három, illetve négyszínnyomatokra németországi gépmester szaktársainknak szakkifejezésük is van: »blutig« (véres). Azonkívül a színek homályosan, illetve fény nélkül jelennek meg. Ha az első szín, ebben az esetben a sárga, jól megszáradt, akkor még a vízben oldódó festékanyagból készített vöröst is erősen tartja az alsó festékréteg, miáltal az utóvrösödés elkerülhetővé válik. Azok a képek, amelyeknek színeit a helyes száradási stádiumban nyomtatták egymásra, kellemes lüsztert mutatnak. Minél száradtabbak az előnyomtatott színek, annál több fényt mutatnak azok a részletek, amelyeken a festékrétegek többszörösen zártan fekszenek egymáson. Túlkeményen megszáradt festékek tudvalevőleg ellökődnek egymástól. A normálfestékek gyártása rendkívül nehéz, mivel a megdörzsölt festéknek fényállóságát, festéktestének fődőerejét, összeállását és száradóképeségét pontosan meg kell határozni, mert csakis így lehet



teljes biztossággal minden tekintetben kielégítő nyomtatási eredményt velük elérni.

Ezen idegen forrásból szószerint átvett közleményt illetőleg azt a pótlást fűzzük hozzá, hogy utóvörösödés mellett ismerjük még a »gelbsucht«-ot, azaz sárgaságot is, mikor a sárga lesz a gépmester számítása és akarata ellenére a predomináló szín, avagy a kék szín mindent túloldító hatása tapasztalható (»ins Wasser gelaufen«, »ersoffen«). Ezek a jelenségek rendszeresen nedvesen, rosszul raktározott papíroknál fordulnak elő s ellenük alig van védekezés; ha a gépmester pl. a vörös háromszínyomású festéket utóvörösödésnek, vérbefúlónak ismeri, akkor preventív eszköz ez ellen, hogy a vörös szín legyen elsőnek nyomva, feltéve, hogy a most már másodiknak nyomandó sárga festéknek nem chrómsárga, hanem az annál sokkal jobb kaiser-gelblack, császársárga lakk nyomdai festékkel rendelkezünk. Persze sok más kérdés vetődik fel még ennél a kérdésnél. Pl. második színnek nem szabad a sárga szint nyomni, ha a képben pregnáns violaszínek vannak túlsúlyban, viszont igen előnyös, ha a zöld színnek jutott a dessinen főszerep. A háromszínyomás elmélete egyébként nemcsak azon épült fel, hogy a raszterpontok pontosan egymásra essenek, hanem azon is,

hogy az egymás mellé kerülő különféle erősségű és sűrűségű raszterpontok különféle árnyalat és szín előállítására adnak lehetőséget, miről bárki meggyőződhetik, ha egy háromszínyomást erősen nagyító üveggel megvizsgál. A háromszínyomás tehát nemcsak additív (összeadó) színkeverésből áll, hanem optikai csalódással is dolgozik.

Közlő: Faltusz Ede, Brooklyn

## A könyvcím



AJÁTOS kómikus báj ömlik el régi könyvcímeken. Hosszúak, bőbeszédűek, szinte fecsegők, öndicsérők, vagy kellemkedve szerények. Ezért aztán kedves és megszokott grimasza az az íróknak, hogy régimódi könyvcímeket utánoznak, történelmi jelmezt és álarcot vesz fel tudáskereső könyvcímük, hogy már a cím megnevetessen. A néme-

teknél Scheffel, nálunk Latzkó Géza követett el ilyen tréfákat kedves bravúrral. Hat éve jelentek meg a Nyugat kiadásában Balzacnak pajkos, a régi francia fablaux-kat feldolgozó novellás könyvei Latzkó Géza mesteri fordításában, úgy hogy a francia régiességet stílusban, előadásban magyar régiességgel helyettesítette. A könyv címe pedig így szólt: „Igön fura kis istóriák. Az kiket az néhai való jó Balzac urnak frantzuz eredetijéből magyar nyelvre fordíta Geyza deák. Pesthini MCMXVIII. Az „Nyugat” költéséggel.” — Ez a kedves kísérlet juttatja eszembe, mennyire visszatükrözi a könyvcím változó korok ízlését, de eszembe juttatja sok hiányosságát, ferdeségét is a könyvek címlapjának. Régi címek különös kihalt szavai, régi betűk a történelmi levegővel átítatott ember szeme elé varázsolják a könyv korát, amint az alázatosan hosszú címek úgy szedettek ki a címlapra, hogy hol királyi koronát, hol keresztet ábrázoljanak.

Mennyi fecsegés van a régiek könyvcímeiben! A régi magyar könyvek közül vegyük elő pl. a 16. század irodalmának egyik legérdekesebb termékét és hihetőleg kora egyik legolvasottabb könyvét, a Heltai Gáspár Hálóját. Teljes címe így hangzék (a jobb megértés kedvéért enyhítve a régies helyesíráson. Eredetijét lásd: Heltai Gáspár: Haló. Kolozsvár 1570. Kiadta Trócsányi Zoltán. Bp. Akadémia 1915. Régi magyar könyvtár 36. sz.): „Haló. Mellyel a meg tes-testesült ördeg a Papa Antichristus Hispaniába az együgyü jámbor keresztényeket, az Evangéliomnak követőit, halhatlan álnaksagokkal és mesterségüctel meg körüli, ki keresi, meg fogja. És minden marhájokat el vévén, kimondhattlan kegyetlen kényocokkal meg kényoza, és rettenetes hala-



Famelszet

PIETRO PARIGI

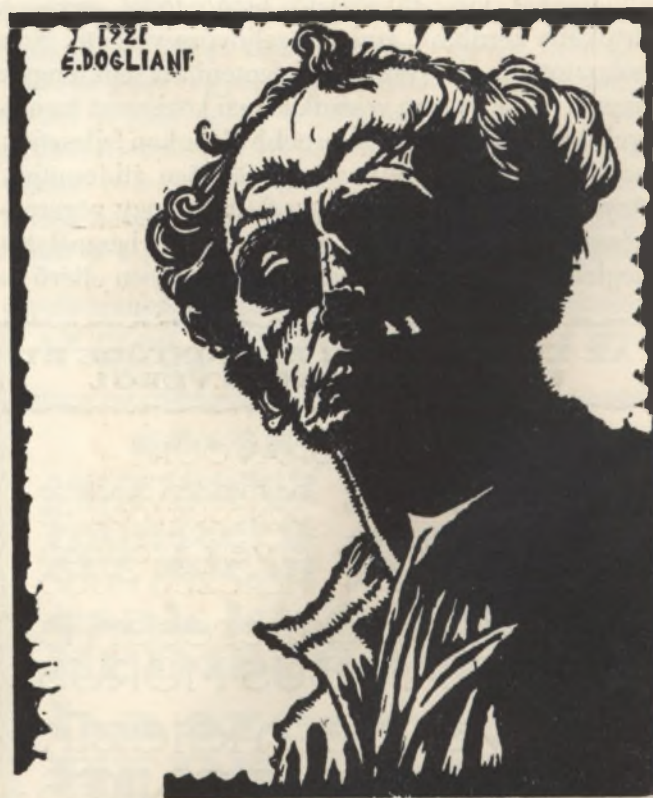
Holzschnitt

Aus dem Werke „GLI ADORNATORI DEL LIBRO IN ITALIA” című műből

lockal meg öli. Az ő Pilésses hoheri. És az ő bolond szolgálai, a meg vackitot Fejedelmec által. Egy jámbor keresztyén és tudos Hispaniol által, Gonsalvius Reginaldus által iratott és ki adatott. Anno Domini 1570.” — Ebből a bőbeszédűségből még a 18. század magyar könyvcímei sem engednek. Íme így: „Bertis Ferenc. Alagya, melylyel Főtisztelendő Vizer Ádam urat hivataljától bucsut vevő utjában illetődött tanítványi kísérik és kesergik, Pozsonyban, Szent Mihály havának fogytán. Pozsony, Weber Simon betűivel 1788.” — Ezekkel az az egy lélekzettel el nem olvasható címekkel szemben mennyivel tárgyyszerűbb, tisztább, tömörebb a modern könyvcím. Nem mintha a mai könyv nem volna ép olyan fecsegő, öndícsérő és a könyvmegszületés kerítő alkalmát bőbeszédűen elmagyarázó. Mindössze annyi a különbség, hogy mindez az előszóba költözött. — Azelőtt a cím fecsegte el, hogy az az „Emlény” Remess Kázmér Üdvevitőről címzett ferencrendi áldozár részére akkor készült, mikor tanítványaival a latin nyelvészeti szakot bevégezi, — ma az előszó fecsegi el. És ez jól is van így. A derék elmeszülemény alkalmának pontos meghatározása nyújtja el a régi könyvcímeket többnyire és milyen jó volna, ha modern katalógusaink, tárlataink, kiállításaink stb. kalauzai ilyen gondosak és aprólékosak lennének. Ezeknél bizony helyén volna. — Az idő sodrával eltűntek a könyvcímek régies különös szavai. Ki írná a könyve címlapjára, hogy: „szerencsésző versek” (alispányi beiktatásra), „Örömfüzér”, „Egy pár buzgó lantolat”, „Örömtaps” (egybekelési ünnepre), „Örömhangzat”, „Hálafüzér”, vagy „Tsendes érzékenységek”, „Gyászshódotat” és „áhitatosságról való trakta”, aki szereti ezeket, vegyen elő antikvárkatalógusokat. — A szerénykedés kicsinyítő szavai is eltűntek: „Mulatva oktató könyvecske” és hasonlók. Ma a szerény írók a „Kísérlet”, „Adatok”, „Vázlat”, „Előmunkálat” szókkal operálnak. Általában a modern könyvcím kevésbé nagyigényű. Karl Bücher, az „Arbeit und Rhythmus” híres szerzője szembe is száll azzal a nézettel, mintha a címnek a könyv tartalmát pontosan vissza kellene adnia. Ő inkább nevet óhajt a könyv számára s igaza van. Jó, ha úgy lehet megoldani, hogy az uralkodó fogalom, mely a tartalmat megjelöli és amely alatt a könyvet valamely regiszterbe vagy katalógusba sorozni lehet, a cím legelejére kerül és nem homályosítja el holmi mellékszavak. — Sok minden lemaradt a címlapról. Dísztelenebb, áttekinthetőbb. Elmaradt az a szokás, hogy a cím minden egyes szavát nagy kezdőbetűvel szedjék, elmaradt az is, hogy a cím kezdőbetűje ménkü nagy cirádával úgy végignyújtózzék a címlapon, hogy a címet egyáltalán ne lehessen nyomban elolvasni. De még ma is előfordul, különösen az angoloknál, hogy kétféle betűt használnak, antikvát és fraktúrt. — Elmaradt annak körülményes kifeje-

zése is, hogy a könyvet kinek a betűivel, ki „által”, kinek költségén nyomták, hogy egyáltalán „nyomatott” és hogy hol kapható, melyik könyvesboltban. A megjelenési évszám római számai helyébe az arabszám került az áttekinthetőség örömeire, csak a régi-eskedő címlapok díszítik vele magukat. De mai könyveknél hányszor nem kerül semilyen évszám. Ismerünk egy-két nagy magyar könyvkiadó céget, mely szépirodalmi műveinél egyáltalán nem rakja fel az évszámot. Ezeknek — regények lévén — előszavuk sincs, amely elárulná a kiadás évét. A régi nyomtatási engedélyekre is csak a szigorú katolikus cenzúra „imprimi permittur” szavai emlékeztetnek ma is.

Csak a kötetek, a részek megjelölésében való okatlan szüksézszerűség és titkolódzás örök künja és vesződése ma is a bibliográfusnak. Van úgy, hogy nem bálná, ha Jean Paul után „porciók”-nak, vagy akár „rakás”-nak hívnák sokkötetű munkák részeit, csak ne mulasztanák el, különösen ujságok és folyóiratok, nemcsak címlapjukon, hanem minden egyes oldalukon is az évfolyam, kötet, az évszám és szám megjelölését felrakatni. A „Kölnische Volkszeitung” úgy datálja a tárcáját is, hogy kivágva is elárulja eredetét és születését. A „Neue Freie Presse” végig sorszámozza a számait, kár, hogy reggeli és esti lapjai nem viselik megkülönböztetésül az *a*, illetőleg *b* előjelet. De mindennél nagyobb szenvedés, ha a boríték hiányosabb



Fametszel

E. DOGLIANI

Holzschnitt

Aus dem Werke „GLI ADORNATORI DEL LIBRO IN ITALIA” című műből



a címlapnál, vagy ha egészen más. Vannak boríték-címek a jobb hangzás, a csábítás, a reklám számára és vannak sunyi módon megtévesztő címek, melyekért Dante Pokla VIII. köre 5. bugyrában megénekelt szenvedés járna az őket elkövetőknek, akikről még kell, hogy szó essék.

Baksa Kelemen

## Ízlés, mérséklet és életerő az akcidenciában



**L**APUNK legutóbbi számában egy felvilágosítást kérő levéllel kapcsolatban nagyjából körvonalaztam álláspontomat az ú. n. klasszikus irány dolgában. Kifejtettem, hogy ezt az irányt mai — főként Németországban és Csehszlovákiában használatos — formájában nem tartom átültethetőnek a mi működési talajunkba, mert akci-

denszedésbeli munkálkodásunkat már teljességgel átittatták a modern grafika hatása alatt kialakult újszerű szedéstechnikai kifejezési irányelvek. Jeleztem azonban azt is, hogy a klasszikus iránynak is engedünk teret, mihelyt az ennek megfelelő, de az új művészeti felfogásokat visszatükröző betűöntődei anyagok birtokába kerülünk, ami a közeljövőre várható. Nem mulasztottam el továbbá bejelenteni azt sem, hogy a klasszikus irányt nem vesszük át mai közismert formanyelvezetével, hanem modernebb alapokon fejlesztjük, modernebb felfogásunknak megfelelően átíromjuk, rányomjuk a mai kor bélyegét úgy, hogy végeredményben a mi klasszikus irányunk a ma használatos, meglehetősen monoton formájától merőben eltérő és

### AZ ELSŐ MAGYAR BETŰÖNTŐDE RT UJABB MINTAKÖNYVBŐL

#### VILÁGOS BRAVOUR

ez természetes is, csakis a  
ÉS MÉGIS MOZOG A FÖLD

ha minden részletre  
GONCOURT GOETHE

és ami kitűnik  
BÖSKE SIMON

érveik azonban  
HERCZEG HUGÓ

és ezt rendszeresen is  
HEGEDŰS BŰS MORUS

idővel nem létezik  
STONE DUGONICS

Ezek a betűk még kétféle, három és négyeceres fokozatokban is kaphatók

alkalmas lesz az elevenebb hatású, mozgást és életerőt visszatükrözőtető munkák előállítására.

A cél tehát az, hogy a közismert klasszikus szedésirány finomságait a mi mostani élénk lüktetésű szedésmodorunk mérsékelt megnyilatkozásaival elegyítsük; hogy a klasszikus szedés finom hatásával együltjáró erőtlenséget eltüntessük, anélkül azonban, hogy ezt a finom, sokszor előkelően hideg összehatást mostani irányunknak expresszionista és kubista befolyás alatt kialakult sor- és foltkiképzési módszereivel bármily kis mértékben is tompítanók. Valójában ez nem jelent mást, mint a klasszikus szedésmód és a mi expresszionista hatású szedésirányunk között keresni és megtalálni azt a középutat, amelyen az akcidenszedés kultiválására alkalmas, egyszerűbb technikájú s bármily ízlést és törekvést kielégítő szedésmód vezérfonalát megtalálhatjuk.

*Ízlés az összehatásban, mérséklet a technikai kompozícióban és életerős, eleven, temperamentumos ötletesség kell, hogy jellemezzék szedéstechnikai irányunk új csapását.*

E célunk eléréséhez útmutatónk ezentúl sem lehet más, mint a gyakorlati grafika és az ennek stílusában alkotott betű és díszítőanyag. Következetesek maradjunk atekintetben, hogy szedéseink kialakítását, kompozícióját a feldolgozott betűöntődei anyag stílusának szabályozó vagy irányító hatása alá rendeljük, de konzekvensek maradjunk ama felfogásunkhoz is, hogy fantáziánkat nem verjük béklyókba: hadd csapongjon az csak továbbra is szabadon oly irányban, amelyet a fentjelzett célkitűzés keretében adott anyagokkal és technikai lehetőségek teljes kihasználásával abszolút biztonsággal érvényesíthetünk.

Nem akarunk úgynevezett taposott utakon járni, amikor megfelelő erőt, képességet érzünk magunkban arra, hogy göröngyös ösvényeken, sok-sok akadály dacára is előrehaladhassunk. Konzervatívok sem akarunk maradni, mert a konzervativizmus halált, öngyilkosságot jelent, ha felgondoljuk, hogy nemes elődeink munkái az akkori kezdetleges technikai felkészültségüket, lehetőségeiket tükrözik vissza, s a mai idők nagyszerű technikai fejlettségét pedig mégsem lehet ám úgy egyszerűen letagadni, csak hogy azt mondassuk: »méltók akarunk maradni elődeinkhez«, követjük ízlésüket, s feláldozzuk a mai már-már gyáripar-szerű technikai felkészültségünk minden előnyét s inkább műveljük a hajdani kézműipari technikát.

Az a szedésmód, amit a nyomdászatban ma klasszikusnak neveznek, tagadhatatlanul finom, ízlésteljes műveket eredményez, feltéve, hogy készítőik tökéletesen tisztában vannak a szedésmodor minden követelményével. A legfőbb kellék, a szép, klasszikusan szép vágású betű: antikva vagy mediaeval és ezeknek kurzívjai, a modernebb metszésű betűfajták már kevésbé alkalmasak ennek a stílusnak kultiválására, noha akadnak a modernebb betűfajták között is erre

a célra többé-kevésbé megfelelők. A díszítőanyag nem életszükséglet a klasszikus irányban, ha egyéb nincs, az egyszerű síma vonal, a sordisszé felszedett zárójel, csillag, az *o* betű vagy *§* is megfelelnek. A modern anyagok közül vajmi ritka az antik hatású, primitív-séget mímelő díszítőanyag.

A betűöntődék ma már nagy erővel dolgoznak, hogy a klasszikus iránynak megfelelő betűfajtákkal és díszítőanyagokkal lássák el ennek a stílusnak a híveit. Ez anyagok szélesebb körben való elterjedése a mai viszonyok között alig remélhető, épúgy mint ahogy az expresszionista, kubista stb. hatások alatt született anyagok sem terjedtek el abban a mérvben, mint azt remélni lehetett.

Bizonyos azonban, hogy idővel mindkét szélsőséget képviselő nyomdai anyag utat tör a köznapi használatba s egyformán jut kifejezésre mindkét irányzat, anélkül, hogy bármelyiket is kárhoznatni lehetne. Nyomatékosan hangsúlyozom, hogy egyként nyer polgárjogot mindkét szélsőség, mert a meglévő anyagok stílszerű felhasználása csak ily módon lehetséges, aligha következvén be egyharmad olyan gazdasági megerősödés és jólét, amely egyik vagy másik irány szellemének kifejezésére alkalmas anyagokat a »zeug« sorsára kárhoznatná, nem is szólva arról, hogy az expresszionizmus és társizmusainak letűnésére vagy a konzervatívizmus által oly hön öhajtott megszelidülésére vajmi kevés kilátás van. Sőt!

Amikor tehát lapunk hasábjain és mellékletein is teret adunk a klasszikus stílusnak, tesszük ezt csak azért, mert a betűöntődei termelés napról napra több és több ilyen zsánerű anyagot produkál, amelyet — természetesen — csak abban a stílusban lehet kellőképp érvényesíteni, amelynek létüket köszönhetik. Az a körülmény azonban, hogy ezt a stílust részben technikai, részben ízlésbeli okokból vagy művészeti felfogásból kifolyólag nem tartjuk gyakorlatiasnak, sem vezérszerepre alkalmasnak: megkíséreljük közelebb hozni a mi jelenlegi mozgalmat, lendületet, eleven szedésirányunkhoz, melynek túlzásait jórészt immár lenyesegettük s amely irány — számba nem jövő néhány ellenvetést kivéve — nem remélt méltánylást talált s kultiválása mind jobban és jobban terjed.

Jelen számunk mellékletei szemléltető módon mutatják be a legegyszerűbb és klasszikus szedést, szembeállítva az expresszionista művészetek hatása alatt készült munkákkal. A két véglet között a mérsékelt irány is helyet nyert. Ezek a kísérletek azonban még távolról sem olyanok, mint amilyenek szemünk előtt lebegnek, s amilyeneknek szedésére alkalmas anyagunk egyelőre még nincs.

Ám lássuk a példákat.

1-2. példa: Az 1. tipikus klasszikus irányú szedés: spacionírozott szedés, laza konstrukció, szabadon ki-

képzett, váltakozó hosszabb-rövidebb sorokkal. A ritkítás, a levegős elrendezés egyaránt a kis betűk alkalmazását kívánta s így a fősorhoz nem lehetett túl-nagy betűfokot venni s ezért az előtérbe nyomulását kiemelkedő színezéssel segítettük elő. A zöld keret inkább csak az oldalpapír síkjából való kiemelkedést célozza, tehát el is maradhatott volna épúgy, mint a fősor alatti zöld vonal sem okvetlenül szükséges. A 2. példa szövegszedése már nem oly keresetlen megoldású, mint az előbbié. Ebbe a szedésbe már konstrukciót vittünk bele: főszevegeként szedtük a szlovák nyelvű szöveget, a magyart és németet pedig csak diszkrét kísératként, mint formátumhatározó sor-foltokat. A hajlított sor a merevség enyhítésére való. A kompozíció folthatásra való törekvést árul el, a spacionírozott apróbetűs sorszedés viszont biztosítja a finom összhatást, a tónus (ami a gyakorlatban színes papírt jelenthet) pedig ezt csak fokozza: enyhíti a szövegnyomás és a papír fehérsége közötti nagy ellentétet.

3-4-5. példa: A 3. példa is a klasszikus típushoz tartozik, noha itt már a laza sorok kismértékben a folthatásra törekszenek. A 4. példa folthatásban ugyanolyan elrendezésű, mint a 3., de a hajlított sor és szalagtónus már modernebb csapást jelez. Az 5. példa már erőteljesebb szedés-kompozíció. Nem szolid cégjegy, hanem hangosabb reklámkártya, mindannak dacára, hogy sorszedése igen egyszerű. A három példa közül a 4. képviseli a mérsékeltébb típust, összhatásában jobb, mint a 3., de viszont nem oly eleven, mint az 5.

6-7-8. példa: Egyik sem klasszikus szedés, de mind a három példán ennek a stílusnak finomságára való törekvést láthatunk. A 6. példa nagybetűs sorai, erősebb vonalai és emblémvignettája inkább a nálunk amerikaiaknak nevezett szedésmodorra emlékeztetnek. Végző fokon ez a példa is szolid hatású. A 7. példa rézsútosan

## AZ ELSŐ MAGYAR BETŰÖNTŐDE RT UJABB MINTAKÖNYVBŐL

### KÖVÉR BRAVOUR

a rendelő érdekel és sok időbe kerül  
A BOLDOGSÁG FELÉ GÉZA BENEDEK

rendszer is hivatott arra  
SUE NOEMI HUGÓ ENDRE

csak kísérletet és  
HEIMBURG RODIN  
ha szedésben  
HEINE BREHM

Ezek a betűk még kéttel, 3, 4, 5, 6, 7 és 8 cicerős fokozatokban is kaphatók

kialakított fősorai határozottan reklámízü hatást árulnak el, míg a többi szöveg szabad kiképzése dacára is konstrukciótámogató foltzedés jellegével bír. A 8. *példa* összhatásban a finomság kellékeivel bír. A klasszikus szedést jellemző apróbetűs szöveg laza sor-elrendezése váltja ki ezt a hatást, melyet a vignetta mozgalmas irányvonalaihoz alkalmazkodó hajlított sorok a legkevésbé sem tompítanak.

9-10-11. *példa*: A 9. *példa* egyszerű sorszedése a finom vágású betűtípus folytán valahogy beleillik a klasszikus szedés-kompozíciók csoportjába, noha az alsó sorcsoportok folthatásra való törekvést sejtetnek, pedig csak önkéntelenül, keresetlenül adódó foltok. A *példa* léniakerete nemcsak összefogja, hanem erőteljesebbé és zárttá is teszi az összhatást. Ezzel szemben a 10. és 11. *példák* szabad kiképzésű munkák. Zártsgot csak a 10.-nek fősora és az ezt kísérő — betűszignettel koronázott — vonalak képviselnek, anélkül azonban, hogy a munka diszkrétebb összhatását károsan befolyásolják. A 11. *példa* mozgalmas explozív kiképzésű sorait jótékonyan zárja körül a körszedés s egységes hatásúvá avatja a reklámízü kompozíció egyébként diszkrét foltú sorait.

12-13-14. *példa*: A 12. köznapi elrendezésű munka, a még vékonyabb Didot-antikvából szedve még klasszikusnak is volna mondható; az erőteljesebb Amts-antikva ezt a jellegét erősen letompítja, amely élénken szól amellet, hogy a klasszikus irány főerőssége a finom metszésű betűben rejlik. Nem sokkal rendkívülőbb alkotás a 14. *példa*, noha reklámszedés-jellege el nem tagadható. Eszközeink e *példa* szedésénél végtelenül egyszerűek, a hatás mégis erőteljes. Ugyanilyen hatást céloztunk a 13. *példa* kompozíciójánál, de itt az alul szélesen és laposan elterülő szöveg fölött kiképzett körszedés az erős foltú vignettával bizonyos monumentális arányokkal való hatást céloznak, amit elősegít a groteszk betűfajta erőteljesebb foltja.

15-16-17. *példa*: Az első és harmadikat az azonos csoportosítás jellemzi, amott egyenes, merev sorokkal, emitt pedig csupa hajlított sorokkal. A kettő közül a 17. *példa* a jobbik; ezt még a »görbe« sorok esküdt ellenségei is elismerhetik. A 15. *példánál* az egyenes sorok csoportjai a fősorral túlságosan mereven fekszik meg a papírsíkot, amivel ellentétben a 17. *példa* hajlított sorkiképzése jobban oszlik meg a vignetta körül. A közbeeső 16. *példa* sorcsoportosítása szerencsésebb a 15. *példáénál*, széttagoltsága dacára is a szöveg egybekapcsolódik részben a vignetta révén, nagyobb mérvben azonban a *Riviera* szó macskakörmeinek kiképzése által.

18-19-20. *példa*: A 18. *példát* köznapi sorképzése jó klasszikus példává avatja. Összhatásban finom, ellentétben a 20. *példával*, amelynek súlyos reneszánsz díszít-

ményei és a zárt foltú sorok együttesen antikyszerűséget adnak a munkának. Ez utóbbi *példa* erős, de jó hatását nagyban fokozza a vörös és fekete sorok ritmikus váltakozása. E két *példával* szemben áll a 19., mely újszerű folthatásával — dacára a finom betűnek — középuton halad a két véglet között.

21-22-23. *példa*: A 21. *példa* szedése finom metszésű betűjével, laza, szétszórt sorképzésével a klasszikus csoportba tartozik, dacára az ornamentekekkel szedett oválisnak. A 23. *példa* régi vonalszedési zsánerre emlékeztet, de itt sorai keresetlen kiképzésével (helyesebben: adódásával) napjaink stílusához alkalmazkodik. A 22. *példa* valamennyi *példánk* között a legjobban juttatja kifejezésre az expresszionizmus hatása alatt kialakult szedésstílust. Tökéletesen reklámízü szedés.

Szemlét tartva valamennyi *példa* felett, úgy érzem, jogosan mondhatom, hogy az e sorok fölé írt címben foglaltaknak mindenben megfelelnek. Van bennük ízlés, finomság, van mérséklet, de nem hiányzik a mozgalmas életerő sem — a legnagyobb részükből. Ízlés dolga: ki mit tart jónak, szépnek és helyesnek. A magam részéről őszintén bevallom, hogy gusztusomnak inkább az 5., 7., 8., 11., 13., 14., 17., 19., 22. *példák* felelnek meg s egész bizonyos, hogy lesznek olyanok is olvasóink között, akiknek az ízlését viszont csak az 1., a 2., a 3., a 8., a 18., a 20., és a 21. *példák* elégitik ki s így a többi *példának* is akad híve.

Valamennyi *példát* együttesen szemlélve, még csak két igen fontos konklúzióra mutatok rá.

Az egyik az, hogy a betűöntödei termelés újabb eredményeivel: az antik és klasszikus jellegű betűk és díszek egész ármádiájával feltétlenül számot kell vetnünk. Ezek a vékony vonalú alkotások a finom és diszkrét hatások kiváltására kell hogy ösztökéljenek s így szintén kényszerítve leszünk a nálunk nem is olyan kedvelt klasszikus szedés-módszerrel dolgozni, ami azonban semmiesetre sem vonhatja maga után a merészebb szedésalkotások háttérbe szorítását, mert ezt vékony betűvel is lehet kultiválni, de csak ízléssel és mérséklettel.

A másik következtetés az, hogy kárhóztos valami az egyénieskedő stílus, amelyik még fából is vaskarikát igyekszik csinálni, ami persze sohasem sikerülhet.

A modern akcidentszedőnek mindenkori feladata csak az lehet, hogy a kezére adott anyaggal a rábízott feladatot céljának tökéletesen megfelelően megoldja. Stílusismeretének biztosnak kell lennie s tisztában kell lennie a technikai lehetőségekkel is. Ezeknek birtokában a maga helyén fogja alkalmazni a klasszikus stílust s akkor és ott fog expresszionisztikus hatású szedésmodort alkalmazni, amikor és amely munkánál ezt annak jellege, vagy az ahhoz választott (a feladathoz alkalmas) anyag megkívánja. Wanko Vilmos

Wanko Vilmos szedéspéldái  
„Izlés, mérséklet  
és életerő az akcidenzában“  
című cikkéhez.

Satzbeispiele zum Artikel  
„Geschmack, Mässigkeit  
und Lebenskraft im  
Akzidenzsatz“  
von Wilhelm Wanko

PORCELLÁN- ÉS  
LÁMPA ÁRUKERESKEDÉS.  
VILLANYBERENDEZÉSI ÉS ÜVEGEZÉSI  
VÁLLALAT

## ARTUR RICHTER NITRA

SKLENNÝ A  
PORCELÁNOVÝ, OBCHOD, ELEKTRO-  
TECHNICKÝ PODNIK A  
SKLENÁRSTVO

PORZELLAN- UND LAMPENHANDLUNG, ELEKTRO-  
TECHNISCHE UNTERNEHMUNG, BAUGLASEREI

1

*Porcellán- és lámpaárskereskedés, villanyberendezési és üvegezési vállalat*

ARTUR RICHTER

*Sklenný a porcelánový,  
obchod, elektrotechnický podnik a  
sklenárstvo*

NITRA

\*

*Porzellan- u. Lampenhandlung, Elektrotechnische Unternehmung, Bauglaserer*

2

Betű — Schrift: Ohio-antikva,  
Ohio-kursiv (Schriftguss A.-  
G., Dresden). Szedés — Satz:  
Tóth Ferenc.

Pontos, szolid kiszolgálás  
Elsőrangú szövetek, kellékek raktára

# MILLMANN JÁNOS

ANGOL FÉRFI- ÉS NŐI SZABÁSZATA

RÁKOSPALOTA, JÓKAI UCCA 9

Szentmikályi ucca sarok



3

3. példa : A Klinkhardt-féle betűöntőde, Leipzig, Didot antikvája.  
Szedte : Czinder Antal. 4.—5. példa : A Schriftguss A.-G., Dresden,  
betűöntőde Ohio antikvája, kurzívja és Ohio Kraft betűje,  
valamint Sigrist-vignettája. Szedte : Tóth Ferenc.

3. Satzmuster : Didot-Antiqua der Klinkhardt'schen Schriftgießerei,  
Leipzig. Satz : Anton Czinder. — 4.—5. Satzmuster : Ohio-Schrift,  
Kursiv und Kraft, sowie Sigrist-Vignette der Firma Schriftguss A.-G.,  
Dresden. Satz : Franz Tóth.

ELSŐRANGÚ SZÖVETEK. KELLÉKEK RAKTÁRA  
Pontos.  
szolid kiszolgálás

**Millmann János**

ANGOL FÉRFI- ÉS NŐI SZABÁSZATA

**RÁKOSPALOTA, JÓKAI UCCA 9**

Szentmihályi ucca

sarok

\*

4



Elsőrangú  
szövetek, kellékek raktára  
Pontos, szolid kiszolgálás

**MILLMANN JÁNOS**

ANGOL FÉRFI- ÉS NŐI SZABÁSZATA

**RÁKOSPALOTA, JÓKAI UCCA 9**

Szentmihályi ucca

sarkán

5

# CUNARD

*gőzösök a világ  
leggyorsabb  
hajói*



Amerikából: Newyork, Boston, Montreal és Halifax kikötőkből indulnak Európába. Európai kikötőink: Liverpool, Southampton, London, Cherbourg, Antwerpen, Rotterdam, Hamburg és Trieszt. Ugyanezen kikötőkből indulnak gyorsgőzöseink vissza az Egyesült Államokba és Canadába is

6

**M**  
**G**

6. példa: Az Első Magyar Betűöntőde rt. Budapest, céggel érdeklősségben álló D. Stempel A.-G. frankfurti betűöntőde Amts antikvája. Szedés: *Czinder Antal*. — 7.—8. példa: A Schriftguss A.-G., Dresden, betűöntőde Ohio betűje és kurzívja. Szedés: *Kolozsvári Károly*.

6. Satzmuster: Amts-Antiqua der mit der Ersten Ungarischen Schriftgiesserei A.-G., Budapest, im Interessengemeinschaft stehenden D. Stempel Schriftgiesserei A.-G., Frankfurt am Main. Satz: *Anton Czinder*. — 7.—8. Satzmuster: Ohio-Schrift und Kursiv der Schriftguss A.-G., Dresden, Satz: *Karl Kolozsvári*.

# CUNARD-GŐZÖSÖK

a világ leggyorsabb hajói



Amerikából: *New York, Boston,*

*Montreal és Halifax kikötőkből indulnak Európába*

Európai kikötőink:

*Liverpool, Southampton, London, Cherbourg, Antwerpen,*

*Rotterdam, Hamburg és Trieszt. Ugyanezen kikötőkből indulnak*

*gyorsgőzeink vissza az Egyesült Államokba és Canadába is*

7

# A. CUNARD-GŐZÖSÖK. A VILÁG-LEGGYORSABB-HAJÓI



Amerikából:

*New York, Boston, Montreal*

*és Halifax kikötőkből*

*indulnak Európába*

**E**urópai kikötőink:

*Liverpool, Southampton, London, Cherbourg, Antwerpen, Rotterdam, Hamburg és Trieszt.*

*Ugyanezen kikötőkből indulnak gyorsgőzeink vissza az Egyesült Államokba és Canadába is*

8



# INTERNATIONALE HANDELSBANK

DURCHFÜHRUNG  
ALLER BANKGESCHÄFTLICHEN  
TRANSAKTIONEN



13009  
13090  
13478  
14110  
16158  
16216  
16431

WIENER-NEUSTADT  
GRUNANGERSTRASSE 21

9

M

G

9. *példa*: A J. G. Schelter & Giesecke, Leipzig, betűöntőde Belwe antikvája. Szedés: Czinder Antal. — 10. *példa*: Az Első Magyar Betűöntőde Rt. Budapest céggel érdekközösségben álló D. Stempel A.-G., Frankfurt a/M. cég Ams antikvája. — 11. *példa*: A Schriftguss A.-G., Dresden, betűöntőde cég Ohio betűje és kurzívja. Szedés: Tóth Ferenc.

9. *Satzmuster*: Belwe-Antiqua der Schriftgiesserei J. G. Schelter & Giesecke, Leipzig. Satz: Anton Czinder. — 10. *Satzmuster*: Ams-Antiqua der mit der Ersten Ungarischen Schriftgiesserei A.-G., Budapest in Interessengemeinschaft stehenden D. Stempel Schriftgiesserei A.-G., Frankfurt a/M. — 11. *Satzmuster*: Ohio-Schrift und Kursiv der Schriftgiesserei Schriftguss A.-G., Dresden. Satz: Franz Tóth.

A H G

# INTERNATIONALE HANDELSBANK AG

DURCHFÜHRUNG  
ALLER BANKGESCHÄFTLICHEN  
TRANSAKTIONEN

\*

WIENER-NEUSTADT, GRÜNANGERSTRASSE 21  
TELEPHONE: 12009, 12090, 13478, 14110, 16158, 16216, 16431  
TELEGRAMME INTERBANK

10

# INTERNATIONALE HANDELSBANK AG



TELEGRAMME INTERBANK

DURCHFÜHRUNG ALLER BANKGESCHÄFTLICHEN TRANSAKTIONEN

WIENER-NEUSTADT  
GRÜNANGERSTRASSE 21  
\*

TELEPHONE:

- 12009
- 12090
- 13478
- 14110
- 16158
- 16216
- 16431

11

ANTONIA  
ANDANIA  
AURANIA  
ASCANIA  
AUSONIA  
AULANIA  
ATHENIA

a

## CUNARD LINE

V Ö R Ö S K É M É N Y E S G Y O R S G Ő Z Ő S E I

GONDOS ÉPÍTÉSÜKNÉL FOGVA MINDKÉT OSZTÁLYÚ UTASOKNAK A LEGMESSZEBB-  
MENŐ KÉNYELMET BIZTOSÍTJÁK. KÉNYELMESEN BERENDEZETT TÁR-  
SALGÓ, NAGY, TÁGAS CSUKOTT ÉS NYITOTT SÉTÁ-  
NYOK, ZENETERMEK ÉS KÖNYVTÁRAK

12



12. példa: Az Első Magyar Betűöntőde rt. Budapest céggel érdekközösségben álló D. Stempel A.-G., Frankfurt a/M. cég Amts antikvája és kurzívja. Szedés: *Czinder Antal*. — 13. példa: A Ludwig & Mayer, Frankfurt a/M. betűöntőde Vénus groteszk betűje. — 14. példa: A Schriftguss A.-G., Dresden, betűöntőde Ohio betűje és kurzívja. Szedés: *Lombár László*.

12. Satzmuster: Amts-Antiqua und Kursiv der mit der Ersten Ungarischen Schriftgiesserei A.-G., Budapest im Interessengemeinschaft stehenden D. Stempel Schriftgiesserei A.-G., Frankfurt a/M. Satz: *Anton Czinder*. — 13. Satzmuster: Venus-Grotesque der Schriftgiesserei Ludwig & Mayer, Frankfurt a/M. — 14. Satzmuster: Ohio-Schrift und Kursiv der Schriftguss A.-G., Dresden. Satz: *Ladislau Lombár*.

**A CUNARD LINE**  
 VÖRÖSKÉMÉNYES GYORSGÖZŐSEI GONDOS ÉPÍTÉSÜKNÉL FOGVA MINDKÉT OSZTÁLYÚ UTASOKNAK A LEGMESSZEBB MENŐ KÉNYELMET BIZTOSÍTJÁK. KÉNYELMESEN BERENDEZETT TÁRSALGÓ, NAGY, TÁGAS CSUKOTT ÉS NYITOTT SÉTÁNYOK, ZENETERMEK ÉS KÖNYVTÁRAK

13

**A CUNARD LINE**

vöröskéményes gyorsgőzösei gondos építésüknél fogva mindkét osztályú utasoknak a lehető legmesszebbmenő kényelmet biztosítják. Kényelmesen berendezett társalgó, zenetermek és könyvtárak, nagy, tágas csukott és nyitott sétányok, előzékeny kiszolgálás, drótnélküli táviró

14

# RIVIERA

ÉLŐ- ÉS MŰVIRÁGNAGYKERESKEDÉS,  
KOSZORÚ- ÉS CSOKOR-  
KÖTÉSZET

\*



LEBENDE- UND KUNSTBLUMENHAND-  
LUNG, KRANZ- U. BUKETT-  
BINDEREI

\*

BUDAPEST VIII, ESZTERHÁZY UCCA 2, TELEFÓN 89-39

15

M-G\*

15. példa : Az Első Magyar Betűöntőde rt. Budapest, céggel érdekközösségben álló D. Stempel A.-G., Frankfurt a/M. betűöntőde Amts antikvája. Szedés : Czinder Antal. — 16. példa : A Schriftguss A.-G., Dresden, betűöntőde Ohio betűje. — 17. példa : A Klinkhardt-féle betűöntőde. Leipzig, Didot antikvája. Szedés : Kolozsvári Károly.

15. Satzmuster : Amts-Antiqua der mit der Ersten Ungarischen Schriftgiesserei A.-G., Budapest in Interessengemeinschaft stehenden Schriftgiesserei D. Stempel A.-G., Frankfurt a/M. Satz : Anton Czinder. — 16. Satzmuster : Ohio-Schrift der Schriftguss A.-G., Dresden. — 17. Satzmuster : Didot-Artiqua der Firma Klinkhardt'sche Schriftgiesserei, Leipzig. Satz : Karl Kolozsvári

16

Élő- és művirágnagykereskedés,  
koszorú- és csokor-  
kötészet



Lebende- u. Kunstblumenhand-  
lung, Kranz- u. Bukett-  
binderei

»RIVIERA«

BUDAPEST VIII, ESZTERHÁZY UCCA 2  
TELEFÓN 89-39

»RIVIERA«

ÉLŐ- S MŰVIRÁGNAGYKERESKEDÉS,  
KOSZORÚ- ÉS CSOKOR-  
KÖTÉSZEZET



LEBENDE- UND KUNSTBLUMENHAND-  
LUNG, KRANZ- U. BUKETT-  
BINDEREI

BUDAPEST VIII, ESZTERHÁZY UCCA 2  
TELEFÓN 89-39

17

83



HORVÁTH\*TESTVÉREK  
BRĀČA HORVAT  
SUBOTICA  
TRUMBICEVA  
6

MG

18. *példa*: Az Első Magyar Betűöntőde rt. Budapest. céggel érdekközösségben álló D. Stempel A.-G., Frankfurt a/M. cég Amts antikvája és vignettája. Szedés: *Czinder Antal*. 19.—20. *példa*: A J. G. Schelter & Giesecke, Leipzig, betűöntőde cég Belwe és Schelter antikvája és Hundertjahr-díszítményei. Szedés: *Kolozsvári Károly*.

18. *Satzmuster*: Amts-Antiqua und Vignette der mit der Ersten Ungarischen Schriftgiesserei A.-G., Budapest im Interessengemeinschaft stehenden D. Stempel Schriftgiesserei A.-G., Frankfurt a/M. Satz: *Anton Czinder*. 19.—20. *Satzmuster*: Belwe und Schelter-Antiqua Versalie, sowie Hundertjahr-Einfassung der Schriftgiesserei J. G. Schelter & Giesecke, Leipzig. Satz: *Karl Kolozsvári*.



19



HORVÁTH TESTVÉREK  
BRAĆA HORVAT  
SUBOTICA



KÖNYVNYOMDA  
STAMPARIJA  
KÖNYVKÖTÉS ZET  
KNJIGOVEZA  
TRUMBICEVA ULICA 2



20



GERÓ MARGIT  
ÉS  
SZ. KONDOR JÓZSA  
**NŐI DIVATSZALÓNJA**

BUDAPEST VIII, SZENTKIRÁLYI UCCA 6

UCCAI ÉS ESTÉLYI RUHÁK  
KOSZTŰMÖK, KABÁTOK  
ELSŐRENDŰ KI-  
VITELBEN

21

**MG**

21. példa : A Klinkhardt-féle betűöntőde, Leipzig, Didot antikvája és kurzívja ; a Schriftguss A.-G., Dresden, betűöntőde F.-M. körzete. — 22. példa : A Ludwig & Mayer, Frankfurt a/M., betűöntőde Vénus groteszk betűje és a J. G. Schelter & Giesecke, Leipzig, betűöntőde Salzmann-vignettái. — 23. példa : Ugyanezen betűöntőde Belwe antikvája és Salzmann-vignettája, Szedés : Lombár László.

21. *Satzmuster* : Didot-Antiqua der Klinkhardt'schen Schriftgiesserei, Leipzig, und F.-M.-Schmuck der Firma Schriftguss A.-G. Dresden. — 22. *Satzmuster* : Venus-Grotesque der Schriftgiesserei Ludwig & Mayer, Frankfurt a/M. und Salzmann-Vignetten der Schriftgiesserei J. G. Schelter & Giesecke, Leipzig. — 23. *Satzmuster* : Belwe-Antiqua und Salzmann-Vignette der Schriftgiesserei J. G. Schelter & Giesecke, Leipzig. Satz : Ladislaus Lombár.

GERŐ MARGIT ÉS SZ. KONDOR JÓZSA



Uccai és estélyi ruhák

kosztümök és kabátok

elsőrendű kivitelben

NŐI DIVATSZALÓNJA

Budapest VIII,  
Szentkirályi ucca 6

22

GERŐ MARGIT  
ÉS  
SZ. KONDOR JÓZSA



NŐI DIVATSZALÓNJA

KOSZTÜMÖK

ESTÉLYI RUHÁK

KABÁTOK

UCCAI RUHÁK

ELSŐRENDŰ

KIVITELBEN

BUDAPEST  
VIII, SZENKIRÁLYI UCCA  
6

23

# W iteilung



von erfolgter Verlegung unserer  
Kontore in neues Heim  
»Großenhainer Straße Nr. 9«

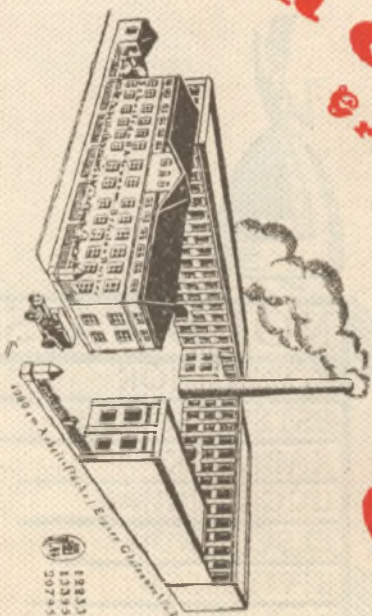
**B**itte um Erhaltung  
geschätzten Wohlwollens und  
weiterer gütiger Unterstützung

**D**ie Schriftguss A.-G.  
vorm. Brüder Bütler, Dresden

März 1924

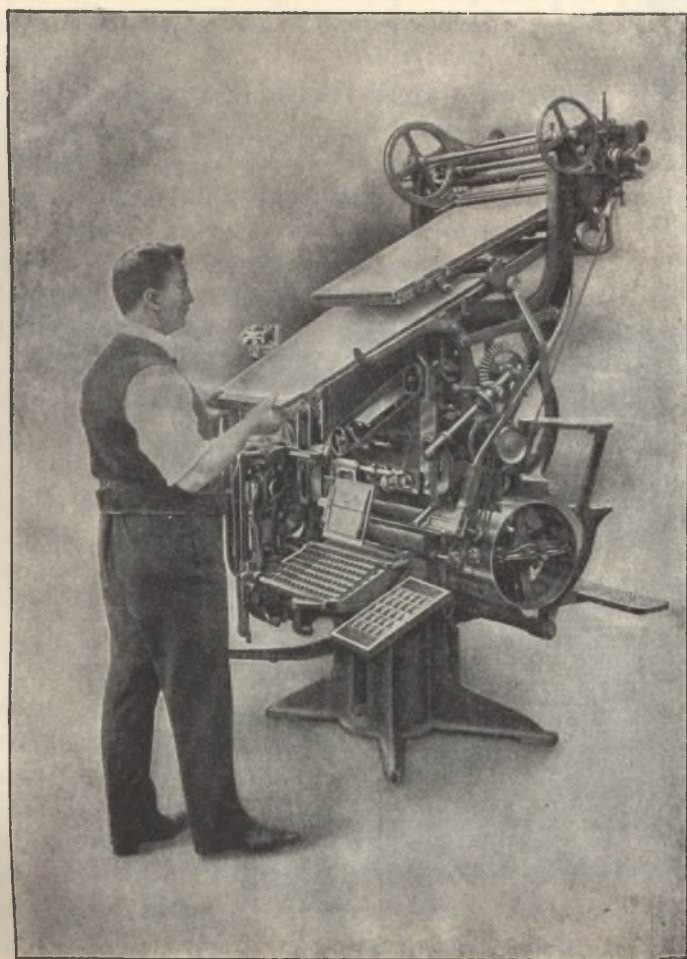
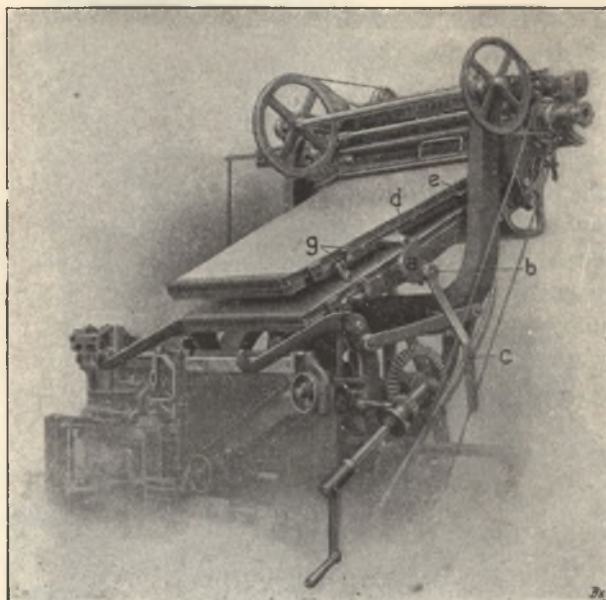
**D**as **H**eim  
Großenhainer  
Straße

**9**



**S**chriftguss A.-G.  
vorm. Brüder Bütler  
Dresden-N. 9

1. ábra  
Magazínváltás  
a kettőtáru  
Linotype sorszedő-  
és öntőgépen  
Abb. 1  
Magazinwechsel  
an der  
Doppelmagazin-Linotype



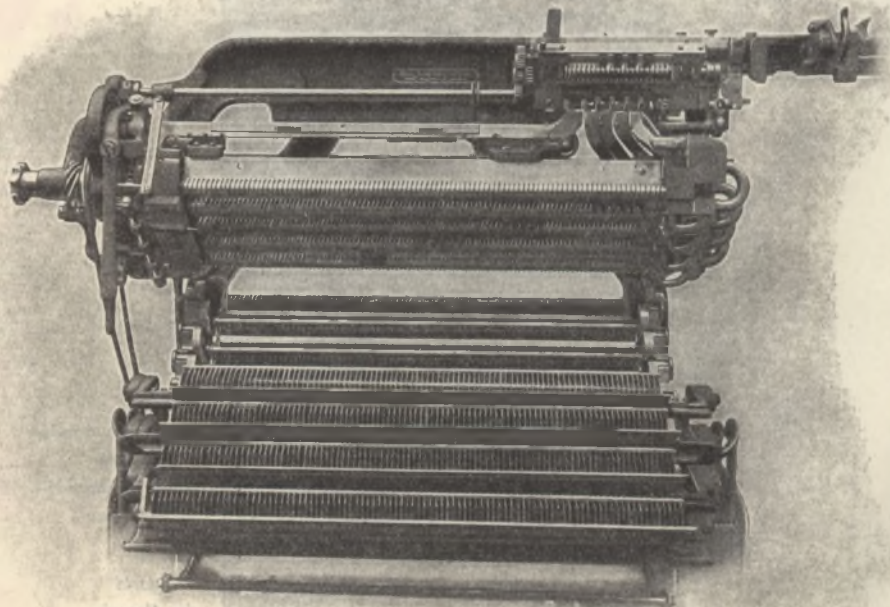
2. ábra  
A magazin cserélése  
a kettőtáru  
Linotype sorszedő-  
és öntőgépen

Abb. 2  
Wechseln  
des Magazins  
an der  
Doppelmagazin-Linotype



3. ábra  
A négytáru Linotype

Abb. 3  
Die Viermagazin-Linotype



4. ábra  
A négytáru Linotype  
osztószerkezete

Abb. 4  
Ablegeapparat  
der Viermagazin-Linotype

# A szedőgépek kérdése a modern nyomdaüzemben (2)



A a kettőstárú Linotype felső magazinait változtatni akarjuk, azt le kell emelni az alsóról. Ezt úgy teszik meg, hogy a kézi emeltyűt (1. ábra c), mely egyébként a gép mögöttszokott felakasztva lenni, ráillesztik a forgótengelyre (b) úgy, hogy az emeltyű ferdén előre álljon. Ha hátrafelé forgatják, akkor a görgő (d), amely a magazinhoz

van erősítve, hosszában végigcsúszik a kerék (a) emelkedő párkánylapján és a felső magazin keretét a magazinnal együtt elől fölemelkedik. Ezután a két horogemeltyűt (f) előre felé lefektetve, kikapcsolják a megerősítő kampókat (g), a magazint annyira emelik fel, hogy a keresztpánt a kerethorogból kivehető legyen és addig csúsztatják lefelé, míg a magazin felső-részen kétoldalt levő kiálló toldás (e) ráfekszik a kampós emeltyűkre. A magazint azután lefelé lógatják és amikor így szabadon lóg a kampókon, közepén kényelmesen megfogható és kicserélés céljából leemelhető (2. ábra).

Ha az alsó magazint kell kivenni, akkor a forgattyút még egyszer balra kell forgatni. E forgatás következtében mind a két magazin a magazin kijárat fölé emelkedik és így teljesen szabadon állnak. Most ugyanazon a módon, amint az imént leirtuk, a kézi emeltyűvel (c) a felső magazint letámasztják és akkor az alsót éppen úgy le lehet venni, mint előbb a felsőt. Mint már említettett, ebben a szedőnek nincs szüksége segéd-erőre. A magazinok súlya olyan csekély, hogy még a gyengébb szedő is egyedül veheti le és teheti fel a magazint. Egész sereg javítást alkalmaztak még a Linotypeon, amelyek részletes felsorolása sok helyet foglalna el. Csupán a nagyszerű berendezést kell még megemlíteni, amely a kézimatricákat ruganyos fém-csővön vezeti le az osztószerkezetből és azok a billentyűzet felett levő sorzóban sorakoznak egymás mellé.

Az új kettőstárú Linotype-nak ebből a vázlatos leírásából is kétséget kizáróan láthatja mindenki, hogy a gyár milyen gondosan és még a legkisebb előnyre is kiterjedő figyelemmel járt el a gép megszerkesztésénél. Az egészséges és praktikus gondolkodás, párosulva a Mergenthaler-féle szedőgépgyárnak a kísérletek terén szerzett sokoldalú tapasztalataival diktálták ezeket a javításokat. Ez a körülmény biztosít gyakorlati jelentőséget az újításoknak a nyomdáknak, hiszen elsősorban ezek javára szolgálnak a javítások a Linotypeon, amelyeket a gyár tekintélyes áldozatokkal vállalt. Ez magyarázza meg, hogy a nyomdáknak máris

előkelő helyet foglal el az új kettőstárú Linotype, amelyről minden szakember, aki dolgozni látta, csak elismerőleg nyilatkozott.

Ugyanez áll a négytárú Linotype-ra is, amely a Mergenthaler-féle elv alapján készült gépek legkiválóbb gyártmányának tekinthető. Ez a gép egyike a legfigyelemreméltóbb alkotásoknak a gépgyártás terén, amit eddig német fölhalálkozó erő és vállalkozási szellem fölmutathat. Bizonyos mértékben kettőstárú gép ez, amelyet ismét megkettőztek, vagyis a négytárú Linotype-nak mind a nyolcféle betűje egy sorban, keverten szedhető fel. Csodálatosan egyszerű módon változtathatók ezen a gépen a betűnemek, illetve a magazinok. 3. ábránkon látható a szedő jobboldala mellett levő forgattyú. A forgattyú forgatásával a magazinok felemelkednek, és pedig egy-egy magazin felemeléséhez egy-egy forgatás szükséges. Ha a forgattyút ellenkező irányban forgatják, a magazinok újból leszállnak. A forgattyú rendkívül könnyen jár, ami annál is inkább fontos, mert hisz a négy magazin jelentékeny súlyt képvisel. Ezt azzal érték el, hogy a magazinokat rúgók segítségével kiegyensúlyozták és a forgattyú fogasrúdátvitel útján egy tárcsát hoz működésbe, amely az imént említett kettőstárú Linotype-hoz hasonlóan van megszerkesztve. Ábránkon tisztán látjuk a táblácskákon a négy felírást, amelyek a magazinok négy betűfokát tüntetik fel. A betű, amelyből szednek, fölül van a tárcsán. De azt is meg lehet látni, hogy a többi magazinokban milyen betűfok van. Hogy a felírásokat le lehessen venni, az elülső sor leveendő és akkor a táblácskák, amelyek két-két csavarral vannak odaerősítve, könnyen kivehetőek. A négy magazin egyenként lebeg egy-egy felső fordulópont körül. A mozgás fent nagyon gyenge, úgyhogy a magazinok felső része a magazinbejárattal mindig kapcsolatban marad. A kettőstárú Linotype-hoz hasonlóan emelhetőek le itt is a magazinok, egyforma könnyedséggel, akár a felső, akár a középső magazinok egyikéről van szó.

A négytárú Linotype osztója a műmechanika mes-terműve. Nagy nehézséget okozott a konstruktoroknak az, hogy négy különféle betű legyen egy sorban és mégis biztosan vezethessék vissza csatornájukba. Az osztó ugyanis egy elosztóból áll, amely fent jobbra látható és egy osztószerkezetből, amely a régebbi gépekhez hasonló. Mind a két készüléken kell a matricáknak ellenőrzés végett végigmenni. Hogy ezt az ellenőrzést sikeresen állják, a matricákat különös ismertetőjelekkel (szignatúrákkal) kellett ellátni. A négytárú Linotype matricája lábán több bevágás vagy kombináció van, amelyek minden magazinnál mások. Az, hogy itt a

matricákat kétszer is megkérdezik hovatartozandóságuk felől, kérvén útlevelük felmutatását, a gép e részének a régebbi modellektől eltérő képet ad. Az elosztó — mint az ábrán látható — az osztóorsók felett van. Feladata, hogy a matricákat illetőségük szerint osztályozza és a magazinok négy osztószerkezetéhez vezesse. Az elosztó az ismert osztószerkezetből áll, amelyen az összes magazinok matricáinak keresztül kell menniök, és egy fogasrúdból, amely a többtől eltérően négy helyen félbeszakad. Az összes matricák a felső magazin részére szóló ismert hasadékkal vannak ellátva. Emellett azonban működésbe lépnek a már említett ellenőrzőhasadékok, amelyek 2—3 bevágásból állanak. A megszakadozott fogasrúd alatt vannak ugyanis az úgynevezett hidak az ellenőrzőszegecskék kombinációival, amelyek a matricák lábán levő bevágásoknak felelnek meg. Ha már most a matrica a fogasrúdnak ahhoz a részéhez ér, ahol az félbeszakad és hasadékkombinációja megfelel az ellenőrzőszegecske kombinációjának, akkor a matrica, mert hiányzik, ami tartaná, bevágásainál fogva leesik az ellenőrzőszegecskére és onnan a híd végén lévő tölcserbe esik, amely a magazinok osztószerkezetébe vezet. Ha ellenben az ellenőrzőhasadékok nem egyeznek az ellenőrzőszegecskével, akkor a matrica a legközelebbi félbeszakadásig megy előre. Tehát minden matrica megtalálta útját a négy tölcser egyikébe, mielőtt a megszakadozott osztórúd végére érnek. Ennek a készüléknek még más szempontból is vannak nagy előnyei. Ugyanis a hamis matrica nem kerülhet többé a magazinokba, hanem az alább megismertendő kézimatricavezető útján a kézimatricagyűjtőbe jut. Az említett és a magazinba vezető tölcserék fent, a megszakadozott fogasrúd alatt vannak egymás mellett, odébb azonban oly módon elhelyezve, hogy a kilépőnyílások egymás mögött, pontosan a négy magazin

négy osztószerkevénye felett végződnek. Miután a matricák ily módon az elosztóban hovatartozandóságuk szerint osztályozva vannak, érkeznek csak a tulajdonképpeni osztószerkezetbe. Ezt szintén a legfinomabb módon fejlesztették ki. Négy osztószerkevényből, négy osztórúdból, valamint öt felső és négy alsó osztóorsóból áll. Régebbi modellekkel való összehasonlítás azonnal megmutatja, hogy az utolsó két orsó két-két magazinú matricának közös vezetésére szolgál. Az osztószerkevények a már ismert szerkezeteknek felelnek meg, de nagyon meg vannak egyszerűsítve és mindekelőtt könnyen kivethetők. Egyébként munkamenete a kettóstárú Linotype elülső osztószerkevényeinek munkamenetéhez hasonlít, amiből következik, hogy mind a négy magazin matricáinak közepén ott kell lennie az ismert széles hasadéknak, akárcsak a kettóstárú Linotype felső magazinja matricáinak. A tölcserékben az osztószerkevényekbe csúszó matricákat egy egyhegyű emelőtolóka fogja fel. Ez lefelé mozog és a matricákat egy kéthegyű elülső tolóka felé ejti le. Míg ez lefelé mozog, hogy a matricák az orsók felé csúszhassanak tovább, a matricák mögött újból fölfelé mozog az egyhegyű emelőtolóka. Így folyik az emeltyűknek ez a finom játéka, míg a matricák az ismert módon az osztórúdon végigvezetve magazinjaikba kerülnek.

Elmés intézkedések tétettek a kézimatricák továbbítására is. A fentebb ismertetett négy elosztótölcserén kívül jobbra még egy ötödik is van elhelyezve, amely a kézimatricákat veszi fel és a kézimatricák gyűjtőhelyére vezeti azokat. Egy, az osztó felett keresztben körforgó szalag vezeti a matricákat egy rugalmas fémcsőbe. A kézimatricáknak nincsen lábszignatúrájuk, minélfogva az elosztó megszakadozott osztórúdján végigcsúsznak. Ezt az utat teszik meg végig a hamis és helytelenül beiktatott matricák is, amelyek önműködően kiválasztódnak. Rendkívül praktikus szerkezet ez, amelyet az összes Linotype-tulajdonosok örömmel üdvözölhetnek. Még arra kell rámutatni, hogy ez a szerkezet lehetővé teszi az összes többi Linotype-gépek matricáinak a négytárú Linotypeon való használatát.

Úgy az elosztó, mint az egész osztókészülék különböző kikapcsolószerkezetekkel van felszerelve, amelyek a legkisebb akadály esetén önműködően állítják meg az egész osztókészüléket. E szerkezet megkonstruálásánál szintén új útra lépett a gyár. Míg a régebbi modelleknél az osztószerkezet önműködő megállítása a magazinbejárat vezetőlapjának félretolása útján történik, a négytárú Linotypenál ezt a megállást az alsó osztóorsó eltolódása végzi. Az elosztó osztószerkevénye nélkül vehető le, hogy a gépet vissza kellene fordítani. Erre a célra a második elevátort egy emeltyű előrenyomja, hogy így az osztószerkevény

**AZ ELSŐ MAGYAR BETŰÖNTŐDE RT  
UJABB MINTAKÖNYVBŐL**

**VILÁGOS REFORM-GROTESK**

<p>aki részletesebben boncolgatja azonban AKI A SZIVÉT A HOMLOKÁN HORDJA és felette mélyebben gondolkodik, a AZ ESZMÉNY A MŰVÉSZETBEN a fenti rövid meghatározást A GAZDAG SZEGÉNYEK</p>	<p>a művészek tanításai is DEZSŐ GÉZA MIKSA hivatásukat szerető SÁNDOR ANDOR</p>
--	--

fokozottabb mérvben áll ez mai  
**ERNŐ AMBRUS ÖDÖN IMRE**  
a vázlatkészítés haszna és  
**HENRI ZSIGMOND EDE**

Ezek a betűk még kéttitellel, három és négycicerós fokozatokban is kaphatók

területén kívül essék. Amikor a négytárú Linotype-sorszedő- és öntőgépet az 1914. évben először mutatták be a Bugrán, az volt néhány szakférfi véleménye, hogy ez a model a nagy teljesítőképessége és magas ára miatt csak egészen nagy nyomdák részére lesz megszerezhető. Azonban másképp alakult a helyzet. A négytárú Linotype azzal, hogy rajta nyolc különböző betűt egy billentyűzeten egy munkás egy munkamenetben tud szedni, a nyomdatüzeteknek a legnagyobb előnyöket nyújtja és ezért meglepően gyorsan utat is talált a nyomdába. Így legutóbb egy nagy berlini ujságnymoda nem kevesebb, mint 14 négytárú Linotypeot rendelt meg! De ezenkívül is gyorsan terjed és ott, ahol szilárd talajt nyert, éppen olyan nélkülözhetetlen és pótolhatatlan munkatársa lett a modern nyomdatüzeteknek, mint a kettőtárú Linotype. Ezek a gépek a legnagyobb mértékben megfelelnek azoknak a mindinkább emelkedő követelményeknek, amelyeket a gyors és pihenést nem ismerő munka természete velük szemben támaszt. Bizonyos, hogy teljesítőképesség tekintetében ekiválóbbtárú Linotype-típusokkal egysorba egyetlen más gép nem állítható. Ez olyan megállapítás, amely talán kissé túlzottnak tűnik fel, a valóságban azonban csupán az, amit a gyakorlat minden tárgyilagos megfigyelő előtt beigazolt. Közl.: M. L. Berlin

## A betű hatalma



**ELSZÍNES** jelenség, megdönt-hetetlen tény és örök igazság, hogy az ember a nyelvművelés által emelkedett ki félvad állapotából. Az egyes nemzetek emlékezetes tettei, lassan, de bizonyosságon alapuló, folyton gazdaguló tapasztalatai, ismeretei, fogalmai szükségképpen magukkal hozták a nyelvük bővülését és ennek kapcsán a

művelődést is; mert szükségét érezték annak, hogy érzelmeiket és gondolataikat kellően és érthetően tudják kifejezni.

Egyidőben az emberi szó minden társadalmi érintkezés tényezője volt. Ezzel közölte érzelmeit, gondolatait egymással az ember s ha terjedéséről és fennmaradásáról is gondoskodni akart, szájról szájra adta, apáról fiúra hagyta. Ez az úgynevezett hagyomány akkor egyetlen kútforrása volt az emberiség történetének.

De az ember a pusztá élszóbeli nyelvvel nem elégedett meg, mert szüntelen változott, fejlődött. Tapasztalati észlelése sokszorosan gazdagodott, ismeretköre tetemesen bővült, szellemi képessége roha-

mosan bontogatta szárnyaeskáját s úgyszólván szédítő perspektívák elé állították az isteni szikrát magában hordozó embert.

És az ember a szellem eme prometheuszi harcában a távolba, az öröklétre gondolt, meg arra, hogy élete viszontagságait ne csak hozzátartozóival, hanem távol-eső barátaival, sőt az utókorral is közölhesse, belátta, hogy a »szó« megbízhatatlan, gyenge eszköze nagy céljainak, s ezért: az emlékeztető jeleket, oszlopokat és az írást alkotta magának.

Az írás legelső kísérletei kétségkívül a festmények voltak. Képekkel, előfordult vagy jelenbeli események másolásával kísérte meg az ember a körülötte történeteket, ha hiányosan is, a távollevők tudomására adni; a nevezetes dolgok emlékezetét fentartani. Így, ha hírül akarta adni, hogy valaki embertársát megölte: akkor egy földhöz sujtott férfi képét ábrázolta, s mellé egy másikét, aki fegyverrel állott az előbbi felett.

A képekkel való írás azonban fölötté bajos, főleg nehézkes, nem ritkán értelmetlen volt; a gondolkozó ember tehát bizonyos jegyeket talált fel, melyeket hieroglifeknek nevezett. Ezek láthatatlan tárgyak helyett áll, azokhoz valamiképp hasonlító jegyek és példaképek voltak. A szem az ismeret jelképe volt; a karika az öröklété, mivel annak sem kezdete, sem vége nincs. A hálátlanságot vipera, a vigyázatlanságot légy, a bölcsességet hangya, a győzelmet sas, az engedelmes gyermeket gólya képével jelölte. Később már a hieroglifeket is egyszerűsítette, oly jegyeket ékelt közéjük, melyeknek semmi természeti tárgykép nem felelt meg.

Hogy mily lassan fejlődött eközben a valóságos írás, mutatja az a sajtáságos mód is, mellyel a régi perui

### AZ ELSŐ MAGYAR BETŰÖNTŐDE RT UJABB MINTAKÖNYVBŐL

#### FÉLKÖVÉR REFORM-GROTESK

AZ EGYSÉGES ÉS REÁLIS ALAPGONDOLAT  
A FÖLD ÉS FOKOZATOS MEGHŐDÍTÁSA AZ  
a nyomdászatban a szedő, s különösen az  
AZ ÉSZAKI SARKTÓL AZ EGYENLÍTŐ  
a mesterszedő munkája nemcsak a  
A PRIMITIV EMBER HAJDAN S

szemben állunk már most a  
A KISEBB TÖRTÉNELMI  
nemcsak technikai erő  
OSZKÁR JOHANNA

visszatérve e kis fejtegetés után második  
KENEDI MERCEDES STEPHENSON  
a kétkedők azonban mindenütt  
MARCZI BENEDEK JULIEN  
aki ismerős a főváros és a  
ROBINSON FERENCZI

Ezek a betűk még 2 mittel, három és négycicerős fokozatokban is kaphatók



gondolatát törekedett kifejezni. Alkalmazott egy zsinórt, melyről több mellékszál csüngött alá. A főszál a tudósítás főgondolatát, a többi meg különféle meseterséges fonata és görse által a részletet fejezte ki. Gyakran színezve a vörös ág katonát, a sárga aranyat, a fehér ezüstöt, a zöld gabonát jelentett. Könnyen elképzelhető nehéz olvashatósága.

Amde a képirással sem elégedhetett meg a feltartóztatlanul előrehaladó emberi szellem. Először, mert durva, másodsor, mert fáradságos, harmadszor és mindenekfölött azért nem, mert — tökéletlen volt. Teremtett tehát egy mást, egy újat, egy megfelelőt, egy megbízható és ez a — *betű* volt.

Azóta tökéletesebbet nem is tudott alkotni az ember. Nem azért, mintha teremtő ereje ebben ki is merült volna. Hiszen mennyire fejlesztette azóta alkotását! Ezt mi nyomdászok tudjuk legjobban, hisz úgyszólván kisujjunkban bizsereg a betű természetrajzának csinjabinja és lelkendezve gondolunk az isteni műszak csókolta valódi művészek betűalkotására, melynek szüntelenül változó, fejlődő és szövevényes állapota teremtette a mozgatható betűket.

Az emberi elme művelődési elfinomodása csodákat művelt a betű fejlesztésével! Gondolkozzunk csak fölötte, bogy az ókori hieroglífek és a mai villámgyorsasággal készülő nyomtatványok között mily szédületes úr tátong! Ma nemcsak betűket írunk, rajzolunk, vésünk, hanem öntünk, egymás mellé rakjuk és sokszorosítjuk is azokat; sokszorosítjuk kézzel, lassú tempóban, kevés számban; sokszorosítjuk technikailag gyorsan, horribilis mennyiségben, egész egyszerű formában, kevésbé vonzó köntösben és ragyogó művészi kiállításban, színesen és híven. De ezáltal a lényegben még nem történt változás. Betű volt az is, amit az ókor szumír vagy föníciai tudósa cseréptáblákba égetett; s betű az is, amit a mai rotációsgép percek alatt ezer meg ezer példányban nyomtat le; különbség köztük csak formában van.

Eszerint a betű a haladás úttörője s mint az emberi kultúra leghathatósabb és legmaradandóbb eszköze, bátran nevezhető az alkotó szellem legtökéletesebb, legértékesebb és legszerencsésebb produktumának.

Holott milyen egyszerű, igénytelen dolog az első tárgyi szemléletnél. Akár kézírta mezítelen testében vagy kézrajzi díszesebb kikerekítésben, akár öntvénybeli szabályos alakjában vagy nyomtatott, csinos sokszorosításban nyújtózkodik előttünk sokatígérő terpeszkedéssel.

Első tekintetre úgy látszik: tinta- vagy festékfolt a fehér papirosra. Később látjuk, hogy több a tinta- vagy festékfoltnál. Jel, amelyet szándékosan vetünk vagy nyomtatunk papirosra s amelyet, mihelyt ránézünk, azonnal megértünk. És ha beléjük ágyazzuk

tekintetünket, széjjelterülnek, megnagyobbodnak a betűcskék, beszédesekké válnak.

Szfinksz, amely csak az analfabétára mered némán, titokzatosan. Szfinksz, amelyet nem istenkeztek tettek Thaebei szikláira, s amelynek ma már sok Ödipusza van.

De ez még nem elég a betű lényegének kimerítésére. Mert a betű több az élettelen jelnél.

Nem néma, nem hallgatag, hanem hangos, lármás. Eszköz, melyet minden ember, hivatott, nem hivatott egyaránt kezébe vehet, s tetszésszerű célra használhat fel.

Acélpenge, melyet a gazdaság körül sarlónak, a harcmezőn kardnak használhatni.

Kicsiny, szerény, igénytelen, mint a pestisek bacillusa, de ölni, gyilkolni épúgy képes, mint amaz.

Vagy apró, parányi részekre tagolt, mint a lehulló harmat párázata, mely a virágok kelyheibe jutva, felfrissíti, felüdíti s viruló életet lehel belé.

És a betű ennél is több.

Egy darab élet a betű, egy-egy kipattant szikra a lélek kohójából, egy beszédes, örökéletű lény, amely a legsodásabb alakokat öltheti magára.

Mosolyog, nevet, ha akarod, de ha kell, megfagyasztja benned a vért.

Lesujt vagy felemel, oktat vagy bárgyúvá tesz.

Hosszú századok története igazolja, hogy mindenféle kormányformával ült már uralkodói széken ez a megkoronázatlan kis dinasztia. Volt szelíd uralkodó, s nagy volt a száma alattvalóinak; de volt zsarnok is és alattvalóinak a vérét itta meg. Volt eset, hogy detronizáltak s kolduskenyéren tengődött, cenzori kezek alamizsnáján; de fordulat állt be, újra előlépett, megostromolta, szétzúzta a trónt és romjain újat épített fel.

Volt nagy, erős, hatalmas, hogy mindenki bámulta és nyomorult, piszkos, hitvány, hogy lábbal taposta az ember.

Minden szerepet el tud játszani ez a kis színész, amit emberi agy elképzelhet és minden szerepében uralkodni képes közönségén.

Eltöltheti lelked szent, nemes eszményekkel; naggyá nevelhet, hírrel, fénnel övezheti homlokod, de vigyázz! Mert egy más szereposztásban mint lator törhet reád és legszentebb kincseidet rabolhatja el tőled!

\*

Amint így elmélkedem, bizonyítgatom a betű hatalmát, lelki szemeim előtt vonul el típusainak tömött raja. És látom: mily óriási átalakuláson ment keresztül primitív állapotától napjainkig. A rengeteg betűfaj figyelmissé tesz, csodálatra készlet és varázsával egészen elbűvöl.

Kutatok és vizsgálódom . . .

De bármily tüzetes vizsgálás alá veszem a hemzsegő betűlángolatot, majdnem minden művelt nemzet önalkotta betűjére rátalálok, csak a magyar nemzeti betűre nem.

Mi, magyar kultúrnemzedék nyomdásznapzsámósai, sőt párducos Árpád és az összes egyéb felekezetek unokái, ma el merjük sok önfeledt pillanatban hinni, hogy valóban kultúraltak vagyunk, holott örömmámorba tudunk esni egy-egy sikerültebb »modern« nyomtatványon (pedig ezt és más ilyen kiváló produktumokat lehetne és illenék természetesnek is találnunk), holott a magyaros jellegű betű érdekében eddig szót alig emeltünk. Alkalmasint azért nem, mert a betű töméntelen válfajában úgyis tetszés szerint dűskálkodhatunk.

Minden kultúrnemzet fejlődésre törekvő nyomdászata alkot magának betűt — csak mi magyar nyomdászok érjük be az idegennel, csak mibennünk nincs meg a törekvés, hogy megfelelő, tetszetős külsővel bíró magyar betűt alkossunk!

Pedig addig, amíg magyar betű nincs — magyar nyomdásatról beszélni szinte jogosulatlan.

Hogy a magyarnál mennyivel törekvőbb a külföld, kiviláglik az antikva betűfaj alkotásánál! Azt ugyanis keletkezése után rövid időn belül minden kultúrnemzet fejlődni akaró nyomdászata elfogadta, majd átformálta, átgyúrta, rávéste haladásának letörülhetetlen bélyegét és neki tetszővé, ízlésének megfelelővé, jellemzővé, tehát nemzetivé igyekezett formálni.

Még meggyőzőbb bizonyítékot szerezvén a fejtegetendő téma valóságáról, a németek fraktúr-betűjének nemzetivé tételét leszögezem. Tudniillik Dürer Albert állította fel azokat a geometriai szabályokat, melyek szerint a fraktúr betű alapvonása megállapítatott. Van hát elég példa rá, hogy e világraszóló név tulajdonosa segített betűt alkotni, csakhogy szebb és kifejezőbb legyen a nemzeti betű.

S mi, magyar kultúrnemzedék nyomdásznapzsámósai, sőt párducos Árpád és az összes egyéb felekezetek unokái, ebben az áldott kultúrhazában ne találánk oly zseniális rajzolóművészt, esetleg agilis tervezőnyomdászt, aki magyar jellegű betű alkotására vállalkozna?! Lehetetlen! Hiszen fáradozása semmivel sem lenne kisebb dicsőség Dürer Alberténál, sőt valamivel névörökítőbb; mert magyar betű nincs még, a németnek pedig akkor már megvolt a gót betűje! Dürer Albert szép példája igazán felkelthetné az említettek cselekvő készségét, mivel magyar betű alkotása a ragyogó dicsőség mellett bizonyára nem megvetendő anyagi javakkal is járna.

Ha meg letargikus álmukból önmaguktól nem ébrednek öntudatra, miért nem ébreszti fel őket valamelyik kultúrintézmény?! Mondjuk: a Magyar Iparművészeti Társulat, vagy más hasonló művészeti

egyesület, esetleg az Első Magyar Betűöntőde? És külön-külön, vagy összefogva a magyar jellegű betű létesítése ügyének szorgalmas kezdeményezőivé, prédikátorává és terjesztőivé kellene szegődniök, hogy így a közérdeklődés folytonos felszíntartásával sorsát mielőbb dűlőre vihessük.

*Az Első Magyar Betűöntődének — egyik művészeti intézmény vezetősége bevonásával — áldozatot nem kímélve, pályázatot kellene hirdetni magyar betűk és díszítmények tervezésére. Kísérlete sikerben kecsegtető, eredményben teljes és nagyszerű lenne, ha elgondoljuk, hogy rövidesen seregestül özönlene a feltüntetett helyre olyan betűtervezés, mely teljesen megfelelne. A pályázathirdetést meg a dicsőség jelentékeny hányada övezné, áldozott pályádija megtérülne, sőt anyagi javak letéteményesévé válna.*

Igaz, ami a magyaros jellegű betűt illeti, kissé bajos eligazodnunk, mivel kevés anyag áll rendelkezésünkre. Régi magyar könyvnyomtatóink a mediaevalis betűket használták előszeretettel, ezenfelül ismeretesek Bocskay zsinórdíszítésű betűi is, stalan a már ezen betűtípusok után is lehetne magyaros jellegű betűt alkotni. De ezek kikapcsolása esetén is számtalan magyaros jelleg, töméntelen magyaros motívum áll vezérfonalul a tervezni akaró számára, olyan, melynek alapján a magyar betű alapvonása majdnem abszolút bizossággal megrogzithető.



Famelszel

VIDOR PÁL

Holzschnitt

Apámuram, kultúrnemzedék volnánk s a magyar nyomdászat minden kicsisége mellett sok szép babért érdemel: emancipálódik, halad, fejlődik, — mégis ez áldott kultúrhazában, melyben merész fantáziájú rajzolóművészek, szép tehetségű tervezőnyomdászok is vannak, akik mernek rajzoló, tervezők lenni és lenni mernek, e kultúrhazában nagyszámú az a csoport, mely még akar és mer akarni — ennyi tehetség közt ne volna egy is, aki magyar betűt alkotni akarna, alkotni tudna?!

Ebben a pillanatban, midőn ezeket a sorokat írom, valami csodás ígézet démoni tüzes szemével néznek reám saját betűim. És az ígézet lelkembe marhat. Megmozdulnak a törpe vokálisok, meghajtják fejüket a karcsú konzonzánások is, mosolyogva néznek reám, mintha köszönetet akarnának rebegni az elismerésért . . .

Megálljatok! Hódolni akarok!

Óh, betű, betű, te csodás, titkos hatalom, királyoknál, aranyaknál hatalmasabb ura az életnek, előtted készséggel meghajtom fejem!

Amit tudok, tőled tanultam, s rád vagyok utalva mindenkor, egész a síromig . . .

Nagy vagy, hatalmas vagy, nélkülözhetetlen vagy!

Üdv neked, betű!

*R. Tóth József, Cluj-Kolozsvár*



Fametszet

VIDOR PÁL

Holzschnitt

## Vidor Pál, grafikus művész



MAGYAR festőművész és grafikus nevét kevéssé ismerik idehaza, annál inkább a külföld nagy városaiban, melyeknek kiállításain állandóan és sikerrel szerepel. Temperamentuma állandóan fűti, hajtja új emberek, új városok közé és így nem csoda, hogy otthona félig-meddig idegen számára.

Egyforma tehetséggel alkotja nagy festményeit, kompozícióit és litográfiáit, valamint fametszeteit. Egyforma tehetséggel, technikai tudással és rátermettséggel. Nagy művek monumentalitása feszíti fametszeteinek formáit és körrajzaiban szokatlan nagyvonalúság nyilatkozik meg.

Az itt bemutatott két fametszet Vidor Pál grafikus erőnyeit a legtipikusabb oldaláról mutatja. Az ábrázolás lendülete, a lapidáris kifejezési mód, széles kezelés drámaivá teszi az előadásmódot és benső kapcsolatot tart azzal a régmúlt világgal, melynek egy-egy emlékét, kimagasló mozzanatát a művész újra átélte és magából kivetítette.

Az egyik lapja Jeremiás. A biblia kiválasztott népének pusztulása viharzik át a sűrű fekete foltokon, felvillanó fehér tömegeken. Egyetlen férfifej tölti be az egész előteret és e kesernyés, fájdalmas férfiarcon vonaglásában, a kezek összehúzóadásában a maga mélységében sejtjük a tragédiát, amely a népet sujtotta, a dülást, amely annyi értéket megsemmisített.

A másik lapja János evangélistát ábrázolja Pathmos szigetén. Itt is ugyanaz az elevenség, drámai feszültség, mint a másik lapon. A víziókkal, súlyos igéekkel megterhelt szent férfiú lázas extázisban felemeli kezét, amelyben tollat tart; maga is feltekint, mint aki felülről várja a biztatást, az ihletet. Jobbfelől gubbaszkodik János evangélista szimbólikus madara, a sas. A táj maga is csupa nyugtalanság, vulkánikus hullámmászás, mintha átvette volna a szent izzó hevületét. Tanulságos összehasonlításra nyílik alkalom, ha e fametszetet egybevetjük Granacci XVI. századbéli olasz festő azonos tárgyú festményével (Szépművészeti Múzeum, régi képtár 54. szám). A képen csupa nyugalom, idilli csend, az evangélista mélyen magába merülve írja kapcsos könyvébe a betűket, szavakat. A késő utód munkájában e nyugalomból semmi. A kor, amelyben él, amely alkotásra serkenti, mást sugall, más utak felé vezeti őt és ő engedelmeskedik a kor szellemének, terelő szavának. Mint minden igaz művész. Temperamentumát ez a zilált, zakatoló világ fűti, erősíti és tölti meg tartalommal. A művész nyitott szemmel jár-kezel a világban, tekintete átfűrődik homályon, lepleken és a lé-

nyegre, a dolgok magvára szegződök, azt ragadja meg és sűríti művészetté. Bizonyára nem véletlen, hogy ép a látásnak ez a beidegzettsége, a hazug állértékek elhárítása vezette őt a grafikához, amely a maga szigorú szerkesztésével, szabatoságra és tárgyilagosságra nevelő eszközeivel útját állja a felületességnek, léha bravurmutogatásnak. Az élet szépségei — olykor zord szépségei — vezetik őt, nem pedig a technikai megoldások öncélú fitogtatása. Jól tudjuk, hogy különösen a német grafikusok sok esetben mily brutálisan visszaéltek a fekete-fehér ellentétének játékos hangsúlyozásával, a végtelen fekete tócsák oktalan és erőszakolt alkalmazásával. Vidor Pált veleszületett ízlése, egészséges optimizmusa visszatartja az ily kétes értékű lírai kalandoktól, amelyek csak zavart, bizonytalanságot idéznek elő. Ezért oly meggyőzőek, magávalragadók a lapjai. *Bálint A.*

## A rézmetszet és rézkarc (2)



RAJZNAK cikkem első részében ismertetett átpauzálása után már hozzáfoghatunk a metszet elkészítéséhez. A lemezt egy homokkal töltött és forgatható alapzaton nyugvó bőrpárnára helyezük (ilyen bőrpárnát használnak a fametszők és vésnökök is) és kezünkbe vesszük a vésőt. A rézmetszésnél használt vésők

(Stichel) ugyanolyanok, mint a fametszők vésői és a vonalak finomságai szerint különböző élűek. A véső egy gombaformájú fejjel ellátott, alul laposra vágott nyélbe van erősítve. Ilyen metszőkészlet a bőrpárnás asztalkával együtt minden jobb grafikai szaküzletben beszerezhető. A vésővel az átpauzált rajzot lassan és vigyázva, minden kapkodás nélkül olyképpen karcoljuk be a lemezbe, hogy a kanyarodó vonásokat nem a vésővel követjük, hanem a lemezt forgatjuk a bőrpárnával együtt megfelelő irányban a véső alá. A vésőnek mindig laposan kell a lemezen mozognia és óvakodnunk kell attól, hogy a véső hegye a lemez felületébe mélyebben behatoljon. Ha a véső hegye mélyebb barázdát szánt a kelleténél, akkor ez annak a jele, hogy a vésőt nem vezetjük egyenletesen könnyű nyomással a lemezen.

Az alapozás nélküli lemezre való metszés mindenestre csak hosszas gyakorlat után sajátítható el és ép azért ajánlatosabb a kezdő számára előbb a könnyebb és kényelmesebb rézmaratással megismerkedni.

A rézmaratás bizonyos savaknak a rézlemezre gyakorolt vegyi hatásán alapszik. A réz ugyanis a salétrom-

savban és a vasklorid oldatában felbomlik. A sokszorosító eljárásnál a savaknak ezt a maró hatását tehát olymódon használják ki, hogy a rézlemezt csakis azokon a helyeken teszik ki a savak maró hatásának, ahol az a sokszorosítás szempontjából kívánatos. Ahol a rézlemezt a savak maró hatásától meg kell kímélni, ott a savak maró hatásának ellentánni képes védőréteggel látják el. Ez a védőréteg az alapozás.

Ilyen alapozáshoz szükséges védőmasszát készen is kaphatunk jobb iparművészeti festékkereskedésekben vagy grafikai szaküzletekben. Azonban magunk is könnyűszerrel előállíthatjuk azokat. A legismertebb receptek az alábbiak:

*Kemény alap:* 1 súlyrész olvasztott burgundi szurok, 6 súlyrész viasz,  $\frac{1}{4}$  súlyrész velencei terpentint, 6 súlyrész mastix, 5 súlyrész aszfalt. Ezeket az alkotórészeket jól összekeverjük és további folytonos keverés mellett mintegy félóráig még főzzük. Kihűlés után, amikor a massa meglehetősen nyúlós, egy langyos vízzel töltött edénybe öntjük át és amikor a víz egészen kihűlt, a masszát a vízben alaposan meggyúrjuk és rudakat formálunk belőle, amelyet teljes megkeményedés után használatig félreteszünk. A szurkot zománcozott bádgedényben kell felolvasztani és a későbbi főzésnél rendkívül óvatosan kell bánnunk a könnyen gyúlékony anyagokkal.

*Lágy alap:* 3 súlyrész viaszt felolvasztunk és apró adagokban folytonos keverés közben hozzáadunk 2 súlyrész finom porrátört aszfaltot. Ezután 5 súlyrész faggyút adunk hozzá és mintegy 5 percig folytonos keverés közben forrásig főzzük. Ezután félig ki hagyjuk hűlni és mielőtt még teljesen kihülne, annyi terpentintolajat csepegtetünk hozzá, amíg az egész téztaszterű masszává nem sűrűsödik. Az egészet most újra felmelegítjük és langyos vízzel töltött edénybe öntjük, ahol rudakat formálunk belőle. Ezeket a rudakat használatig szorosan zárható palackokban őrizzük meg, mert a levegőn hamar tönkremennek.

Mielőtt a lemezt az alapozással ellátnánk, azt előbb meg kell tisztítani. A lemezt benzollal vagy terpentinnel bepermetezzük, azután tiszta, száraz és pormentes muszlinronggyal jól ledörzsöljük. Ezután spiritusszal, amelybe kevés porrátört iszapolt krétát tettünk, ismét átdörzsöljük. A teljesen tiszta lemezen a lehelet homályos foltokat idéz elő, és ez az elhomályosulás a jele annak, hogy az alapozás minden aggodalom nélkül elvégezhető.

A lemezt most addig melegítjük, míg a kemény alapozáshoz való massa hozzáérintve olvadni nem kezd. Ha a lemez annyira forró, hogy az alapozómassza nemcsak olvad a hozzáérintés alkalmával, hanem füstöl is, akkor a lemezt az előbb leírt módon újból le kell tisztítanunk (természetesen kihűlés után) és az alapozást kisebb hőfokú átmelegedésnél kell el-

végeznünk. Az alapozást magát úgy végezzük el, hogy a masszát a meleg lemezhez sűrűn hozzáérintjük és ilyformán az egész lemezfelületet ellátjuk a védőréteggel, amit azután egy fényképezeti szaküzletben kapható gumihengerrel vagy bőrhengerrel egyenletesen, a hengert a lemez szélkében és hosszában vezetve, eldörzsölünk. Az alap eldörzsölését mindaddig folytatjuk, míg a lemez ki nem hűlt.

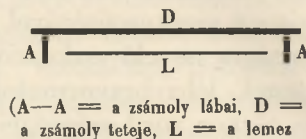
A kihűlt és most már alapozott lemezt bekormozzuk, hogy a későbbi karcolások láthatók legyenek. A bekormozást egy lobogó gyertya lángjánál eszközöljük olyképpen, hogy a lemezt réteges oldalával a láng fölött ide-oda mozgatjuk, de emellett nagyon kell ügyelnünk arra is, hogy a védőréteg meg ne égjen. Ha a lemez a bekormozás után mindenütt egyformán kissé fényes fekete színű lesz, akkor a bekormozás jól sikerült, ellenben, ahol fénytelen foltok mutatkoznak, ott a réteg megégett és az egész lemezt újra kell alapozni, természetesen a régi alapozás eltávolítása és a lemez megtisztítása után.

A lágy masszával való alapozásnál a lemezt valamivel jobban kell felmelegítenünk és a masszát nagyobb foltok alakjában rakjuk fel, azután egy tamponnal egyenletesen elnyomkodjuk. Ha a réteg mindenütt egyenletesen világosbarna színt mutat, ez annak a jele, hogy a réteg felrakása sikerült. A lágy alapozásnál nagyon kell ügyelnünk arra, hogy a későbbi manipulációk alatt meg ne sértsük a réteget. (Ezért célszerűbb a kemény, tehát könnyebben ellentálló alapozás.)

Az átpauzálás zselatinfolia segítségével ugyanúgy történik, mint a fentebb leírt eljárásnál, azzal a különbséggel, hogy kénpor helyett finom grafitport dörzsölünk a barázdákba és azt visszük át a lemezre és ezúttal a melegítés is elmarad. A bekormozott lemezen a grafitpauza jó világítás mellett kitűnően látszik, de aki biztosabb akar lenni a dolgában, használjon grafitpor helyett finom vörös pasztelport.

Hogy a védőréteget meg ne sértsük a további el-

járás folyamán, készítsünk egy kis faszámolyt, amelyre a karcolás alatt a kezünket támaszthatjuk. Ezt a számolyt olyképpen készíthetjük el, hogy két egyforma hosszúságú négyszögletes fapálcikára egy vékony deszkát szegezünk úgy, hogy egy kis számolyt nyerünk, amelyet olyképpen helyezünk el a lemez



fölkött, hogy a lemezzel seholsem érintkezik és mint hidacska fekszik a lemez fölött. Ilymódon kényelmesen ráfektethetjük rajzolás és karcolás közben a kezünket a kis számolyra anélkül, hogy a lemezhez hozzáérnénk és megóvjuk a védőréteget attól, hogy kezünk melegtől meglágyuljon, sőt esetleg le is váljon a lemezről.

Ha az átpauzálás sikerült, hozzáfoghatunk a rajznak a rétegbe való belekarcolásához. Ehhez a litográfusok által is használt ceruzaalakú fába foglalt tűket alkalmazunk, amelyek különböző vastagságban a grafikai szaküzletekben szerezhetők be. A bekarcolásnál arra kell ügyelnünk, hogy a réteget a szükséghez mérten finomabb vagy vastagabb vonásokkal eltávolítsuk a lemezről, hogy a későbbi eljárás folyamán alkalmazott salétromsav a lemeznek a rétegtől megszabadított részeire a kívánt maró hatást gyakorolhassa. Tehát minden karcolásnak egészen a lemez felületéig (de nem a lemezbe magába) kell hatolnia. A finomabb vonásokhoz hegyesebb, a vastagabbakhoz természetesen vastagabb tűt használunk. És itt is ismételtelen csak arra figyelmeztetem a kezdőt, hogy minden, kapkodás és sietség nélkül, türelmesen kezdjen a munkába és türelmesen végezze is be. Igaz ugyan, hogy a hibás vonásokat kikorrigálhatjuk olyképpen, hogy a készen kapható fedőlakkal befedjük, amely szintén megvédi a rézlemezt a savak maró hatásától. A karcolásnál keletkező port puha ecsettel vigyázva söpörjük le a lemezről, nehogy azok a kikarcolt részek egyes helyeit újra betöltsék.

Papp Béla



A művészi irányok  
változása mindenkor érezteti  
hatását a könyvnyomtatásra. Dogmákhoz való  
ragaszkodással ezt megakadályozni nem lehet. Fontos,  
hogy a nyomdász nyílt szemekkel és ízléssel tudja megválasztani  
az irányváltásból azt, ami a könyvnyomtatásban célirányosan értékesíthető

NÉGY OLDAL  
EGY EMLÉKKÖNYVBŐL

VIER SEITEN  
AUS EINEM GEDENKBUCH

MAX EYTH  
POESIE UND TECHNIK



PRIVATDRUCK FRANKFURT A. M.

M C M X X I I I

Szedés: — Satz:

RATIO-LATEIN

(D. Stempel A-G. Frankfurt a./M.  
Első Magyar Betűöntőde Rt.  
Budapest)

DEM  
RASTLOSEN FÖRDERER  
ALLER TECHNISCHEN ERRUNGENSCHAFTEN  
HERRN DIREKTOR  
WILHELM CUNZ  
ZU EHREN SEINER FÜNFUNDZWANZIGJÄHRIGEN  
TÄTIGKEIT GEWIDMET VON  
DER  
SCHRIFTGIESSEREI D. STEMPEL  
AKT.-GES.  
FRANKFURT A. M.  
29. JULI  
1922

## T E C H N I K   U N D   P O E S I E



IN ungewöhnliches Thema für einen Vortrag im Kreise von Technikern, so ungewohnt, daß ich mit Entschuldigungen beginnen müßte, wenn ich nicht hoffen dürfte, unsere Zeit nützlicher verwerten zu können! Und warum ungewohnt? Weil in der gebildeten Welt, vornehmlich aber in der deutschen gebildeten Welt, der Gedanke feststeht, daß Technik und Poesie zwei sich widersprechende Begriffe sind, zwischen denen eine Berührung nicht denkbar, zwischen denen eine Brücke zu schlagen eitles Bemühen sei.

Ist dies berechtigt?

Zuerst haben wir uns klar darüber zu werden, was unter Technik, was unter Poesie zu verstehen ist.

Technik! - Das weiß in diesem Saale heute jedermann, wird man mir entgegenhalten. Wir, die wir mitten in der großen Bewegung unserer Zeit stehen, welche ihren Impuls der Technik verdankt, müssen über diesen Begriff völlig im klaren sein. Und doch, wenn wir aus der sicheren Mitte heraus seine Grenzen festzulegen suchen, die immer mehr zurückweichen, je weiter wir sie verfolgen, wenn uns die Ausdehnung des Gebiets zum Bewußtsein kommt, das sie umfassen, erst dann merken wir, wie schwer es ist, für das Unübersehbare den richtigen Ausdruck zu finden. Wagen wir es ohne weitere Umschweife: Technik ist alles, was dem menschlichen Wollen eine körperliche Form gibt. Und da das menschliche Wollen mit dem mensch-



Häßlichkeit hindert uns noch heute nicht, die ganze Poesie der Romantik über die ungefüge Gestalt auszugießen. Die Berechtigung hierzu liegt darin, daß die Ritterrüstung für Zeit und Zweck die richtige Bekleidung des Mannes war. Sie war gut und wahr und schon deshalb schön.

Wir beobachten diese Bildung des Geschmacks an einem merkwürdigen Beispiel des heutigen Tages. Als vor dreißig Jahren die Panzerschiffe mehr und mehr die stolzen Fregatten, die bewimpelten hölzernen Kriegspaläste der See zu verdrängen begannen, da war ein lautes Jammern in der Künstlerwelt über die entsetzlichen Ungetüme, vor denen die anmutigen Segler früherer Tage die Flucht ergreifen mußten. Heute schon schaffen Salzmann und andere prächtige Bilder stolzer Kraft aus diesen Ungetümen, und wir alle beginnen die Schönheit eines alles zermalmenden Schlachtschiffes, eines die Wogen durchschneidenden Torpedozerstörers zu sehen.

So hat niemand seit Jahrhunderten geaugnet, daß es schöne und häßliche Brücken gibt, weil sich das richtige Gefühl für eine Brücke mit der Zeit im menschlichen Geist festgesetzt hat; jeder unter uns weiß heute, daß wir schönen und häßlichen Lokomotiven begegnen: solche, auf die wir nicht einen zweiten Blick werfen, andere, bei denen uns das Herz im Leibe lacht. Worin diese Art einer Schönheit liegt, die keineswegs nur Maschinen eigen ist, ist nicht schwer zu sagen. Die schönste Maschine, genau wie die schönste Rennstute, ist stets die, bei der die äußere Form in möglichst einfacher Weise und mit mög-



## ZIDEI TÉLI ÉVAD ALATT

a Typographische Gesellschaftban igen mozgalmas szakmafejlesztő munkálkodás folyt. Január hó 15-én tartottuk meg a vendés évi közgyűlést, amelyen különös méltatást nyert a tanársnak áldozatkészsége, amely lehetővé tette, hogy az egyeműlet a lefolyt krízis alatt működésél minden nagyobb anyagi gond nélkül folytathatta. A tisztújítás a régi vezetés újráválasztását eredményezte; az önként visszalépett jegyző, Baumeister kolléga helyébe Fritz Schröder (lapunk berlini tudósítója. Szerk.) választott meg. A tagsági díj negyedévi 3 járadékmárkában s a belépődíj ugyanerre az időre ugyancsak három járadékmárkában állapított meg. Ezt követően Erler kolléga ismertette a Köntzer Gusztáv kollégához, a Typographische Gesellschaft most jubildó elnökéhez az ország és a külföld minden részéből intézett üdvözlő iratokat, melyeknek nagy része igen magas művészi munka jellegével is bír. Kiemelkedik valamennyi közül az egyesületnek dísztagsági oklevele, melynek Franz Timm kolléga a szakavatott kezű és nemes taláslú mestere. Végül Bretag kolléga, a Deutscher Buch- und Steindruckerszerkesztője ismertette és méltatta a lapjához és a Papier-Zeitunghoz beküldött naplárak nagy sokaságát. Megállapította, hogy ez évben a befolyt anyag művészi tekintetben az előző évek termésénél sokkal névösebb s igen biztató a jövőre nézve.

Különös jelenségnél szögezte le az offset-nyomás és az új művészeti irányok nagy terjedését e téren. — Január 29-én Erler kolléga tartott előadást a reklámtudomány újabb fejlődéséről. A reklámisme maoholnap valóban külön tudománnyá fogja magát kinőni és rendes tantergára lesz a felsőbb iskoláknak. E téren azonban sokkal nagyobb ellenlétek mutatkoznak az elmélet és gyakorlat között, mint a tudományosság más téren. Minden reklámfeladatnak van valami különleges sajátossága, amelyet újra és újra kell megoldani s amelyet nem lehet valamilyen témához idomítani. Az újkori reklámtudomány téren háromféle felfogás küzd egymással. Az első a pszichológiából indul ki s vizsgálódás, szemlélődés, valamint kísérletezés útján akarja megállapítani a reklám mindama kellekeit, amelyek révén a reklám a vevőkörnek tudatába behatolhat. Ez a felfogás Moedos és Lysinski munkálkodása révén ismeretes. A második csoportot a Kreis un Weidemüller képviseli. Weidemüllerék a reklámozást kerek egészként fogják fel s a pszichológia eredményeit a napi munkára viszik át. Reklámlanuk tehát az elmélet és a gyakorlat kölcsönös egymásrahatásából alakul ki. A harmadik csoportot alkotják a gyakorlat emberei, akiknek feladata mindig más csindni, mint amit más csindl és így úton igyekeznek a figyelmet felkelteni. Ezután részletesebben ismertette az ezt a három felfogást képviselő irodalmi munkák sokaságát, majd a hozzászólások következtek. Georg Wagner hozzászólásában kiemelte, hogy a reklám fontosságát tekintve túlságosan kevés az alkalom a reklámszakértők kiképzésére s hogy ezt a szükséges iskolázást a felsőbb iskolákban rendszeresített különleadások a reklámról nem pótolhatják ki teljesen. Legfőbb célként jelölte meg azt a módot, hogy a reklámozás téren mutolkozó hibákra kell rámutatni s tekintetben szükséges volna, hogy a gyakorlat emberei ne rösteljék bevallani fiasóikat,

mert ezekből sok okulást vonhatnánk le. Különös súlyt helyez a reklámkavizitorok szakszerű nevelésére, de ez a probléma igen nehéz, mert erre a pályára igen gyakran kellő előképzés nélkül lépnek az emberek. A nagy hirdelőügynökségek hibáiról rója fel, hogy működésüket túlságosan és károsan befolyásolják a bértleti szerződések, amelyeknek áldozatul kell odadobni a reklámvezetés függelenségét is. De a nyomdászoknak is elsőrangúan kiképzett reklámszakemberekre kellene lenniök, hogy rendelőknek praktikus tanácsokkal szolgálhassanak. Sajnos, e téren szintén sok a kóvannivaló, mert az előképzés e körökben sincs meg mindenkéni. Szavait azzal zárta be, hogy a nyomdászok legyenek azok, akik semmiféle alkalmat nem mulasztanak el önmagukat e téren is továbbképezni. — Február 12-én Henemann úr számolt be a götborji jubileumi kiállításról és az ott megtartott nyomdászkonferenciáról szerzett tapasztalatairól. (Ez előadás részletes ismertetését mellőzzük, nagyjában egyezik Kner Imre karlárunk által lapunkban és más helyütt közreadott jelentésével. Szerk.) — A Typographische Gesellschaft további február és március havi nagyértékű előadásairól, valamint kiállításairól legközelebb folytatom tudósításomat, feltelevén, hogy magyar kollégáimat ez érdekli.

Fritz Schröder, Berlin

## Új betűk és díszek

MUTATÓ az Első magyar Betűöntőde rt. most sajtó alatt levő új mintakönyvéből. Lapunk cikkeit között elszórtan hat csoportban adunk mutaványokat egyetlen betűöntődeink produktumaiból. Olvasóink megtalálhatják a Jacobi Boy által tervezett világos és kövér Bravour betű, a világos és félkövér Reform-groteszk próbasorait, valamint a legújabb sortírásművészeket. Ezek maradandó művészi becstük folytónan aktuális és divatos betűi a nyomtató-iparnak, amelyek a gyakorlatban hasznos

Ratio-Latein (korps 10, 12, 16, 20, 28, 48)

Demut, eine Tugend, zieret Alter und Jugend  
HABE AUSDAUER IN ALLDEINER ARBEIT  
Graben und Hacken macht rote Backen  
DAS IST DER ANFANG VOM ENDE  
Alle Menschen müssen sterben  
Zu viel Recht ist Unrecht  
Die Liebe ist edel

Félkövér Ratio-Latein (korps 12)

Sei niemals Sklave deiner Leidenschaft  
Der meisten Menschen Los ist eine Niete

Ratio-Latein kurziv (korps 12)

Guter Wille ist höher als größter Erfolg  
Wer ungeduldig ist, offenbart seine Torheit

Világos Ratio-vezális (korps 24)

ERFINDUNG

anyagának bizonyultak. Az Első Magyar Betűöntőde rt. most készülő mintakönyve, értesülésünk szerint, a legközelebbi jövőben fog megjelenni s abból a néhány oldalból, amelyeket látni módunkban volt, következtethetjük, hogy úgy beosztás, mint gondosság és ízlés tekintetében az addigieket felül fogja múlni.

**A**RATIO-LATEIN, a frankfurti D. Stempel A.-G. és az Első Magyar Betűöntőde rt. Budapest cégek új klasszikus antikvája. Lapunk más helyén a klasszikus szedésiránnyal kapcsolatban már megállapítottuk, hogy ezzel a stílussal a közeli jövőben nekünk is behatóbban kell foglalkoznunk, miután ennek az iránynak művelésére kiválóan alkalmas betűfajták újabban nagyobb számban kerülnek piacra s így remélni lehet azoknak szélesebb körben való elterjedését. E sorok között, valamint a 99—102. oldalakon bemutatott Ratio-Latein betű is egyike az ilyen klasszikus, régieskedő, de mégis modern technikára valló típusoknak. Antikyszerű és mégis modern... Ennek a megállapításnak magyarázatul szolgáljon, hogy a németországi betűöntődék egynehány, csak hogy valóban klasszikus és a kézműipari öntődei termelési technikai fogvatkozásaira emlékeztető antikvát hozhassanak piacra, arra törekednek, hogy egy a valóságban tényleg évszázaddal előbb metszett és kézi öntés útján többszörösített antikva eredeti anyamintáit megszerezhessék. Ilyen régi matricák felhasználásával öntük lapunk Didot betűjét, melynek eredeti anyamintáit Párizsból szerezte be a Klinkhardt-féle öntőde, s egész sereg eredeti klasszikus típusa van a Stempel cégnek is, amelyek a leipzig W. Drugulin nyomda megvételével jutott ez frások matricáihoz. Az ilyen betűk hamisítatlan klasszikusak, amelyeken a primitív technika több jellemző sajátossága — pl. a betűvonal egyenetlensége, egy-egy gondolattal kisebb vagy nagyobb betűk stb. — igen könnyen felfedezhető. A modern klasszikus antikvák azonban modern tervezők kezéből erednek és ezeket a tökéletlenségeket majdnem teljesen elvesztik. Az előbbieket csoportjába való a Didot-antikva, az utóbbiak egyik legsikerültebb alkotása a Ratio-Latein, amelynek mintasorait itt be is mutatjuk. A Ratio-Latein F. W. Kleukens tanár tervezte, aki mint hivatásos betűtervező, — nagyszerűen oldotta meg a feladatot: régieskedő antikvát szerkeszteni a modern öntőtechnika tökéletességének figyelembevételével. Az első pillanatban valóban egy primitív klasszikus típusnak látszik, csak szorgosabb vizsgálat után látjuk, hogy a betűvonal és a betűk nagysága egyaránt minden irányban abszolút tökéletességűek. A Ratio-Latein nemcsak antikvában került piacra 15 fokozatban, de jórésben készen van már a kurzív és a félkövér fajtája is, valamint egy garnitúra világos vezális cím-betű, egy sorozat díszes iniciálé és egész sorozat antikyszerű sortírási és egyéb ornamentumok. Valamennyi Kleukens tanár tervei szerint. Ismerve a tervező pompás ízlését, művészi készségét és óriási gyakorlatát a betűtervezésben, kétségtelennek látszik, hogy a Stempelék Ratio-Latein betűcsaládjának ija-fija külön-külön is stílusos alkotás, együttesen pedig egy harmónikus, tiszta és nyu-

gödöt összatlatás és nagyszerűen finom szedésp-  
 roduktumokhoz alkalmas komplett betűöntőde  
 leend. Ezt annál nagyobb örömmel regisztrálhatjuk,  
 mert ránk magyarokra nézve a Stempel betűöntőde-  
 nek a mi Betűöntődeünkkel való érdekkapcsolata ennek  
 a klasszikus betűcsaládnak a könnyebb beszerezhető-  
 ségét s hazánkban való nagyobb elterjedését is jelenti.

## A művészet köréből



### AZ ÉREMEK BETŰVETÉSE.

A közeli napokban az Iparmű-  
 vészeti Múzeumban egy érem-  
 és plakettkiállítás fog meg-  
 nyílni s ennek a kiállításnak  
 szokatlan nagyméretű és gaz-  
 dag tartalma okvetlenül kell  
 hogy ráterelje a grafika mű-  
 velőinek figyelmét is arra  
 a pompás dekoratív kezelésmódra, mellyel a mo-  
 dern éremkészítők a betűket a kerek érem  
 vagy a szögletes plakett síkjába illesztik. Akár  
 a renaissance nagy éremvésőinek, akár a tizen-  
 kilencedik század franciáinak vagy a huszadik  
 század magyarjainak ilyenemű munkáit nézzük,  
 szinte megkap a betűvetés monumentális ereje.  
 A tiszta, nyugodt, lapos profilú betűk mindig az  
 antik szobrokba vésett feliratok betűinek gömbö-  
 lyűségével, teli nyugalmával emelkednek ki a sík-  
 ból. Mint az érembe mintázott figurális dísz, épp  
 úgy a betű is kell hogy a legkevesebb vonással  
 a legtöbb kifejezőerőt sűrítse magába s igazán  
 úgy hasson, mint a »bronzhavessé« igazság. A  
 sorok elosztása, hajlítása, a képhez való viszonya  
 szinte hajszálfinom egyensúlytörvényeknek enge-  
 delmeskedik, ezektől függ nemcsak az olvashatóság,  
 a logikai összefüggés feltüntetése, hanem az érem  
 artisztikus hatása is, mely úgyszólván egy jelkép-  
 nek és egypár betűvonalnak ritmusával áll vagy  
 bukik. Azt lehet mondani, hogy a nagy plakét-  
 sikok törvényeit kell itt összefogni egy miniatúr  
 területen és a síkdíszítés törvényeit átformálni  
 annak a hideg és ragyogó felületnek a kifejezés-  
 módjára, amelyet az ezüst vagy bronz kínál a mű-  
 velőjének. N. P.

A MŰVÉSZI ANZIKSZKÁRTYA. Van már  
 vagy két évtizede, hogy a képeslap-dívat  
 első látásban mindenki a művészi képeslapokra  
 vetette magát. A legszebb tájak s a múzeumok  
 legszebb képei jelentek akkor meg a réznyomás és  
 a háromszínynyomás választékos eszközeivel sokszoro-  
 sítva s az oktatva, olcsón szórakoztató grafikának  
 igazán fontos művelődési feladat jutott. Azóta ez a  
 lát elmúlt s a képeslapoknak tartalma is, művészete  
 is szörnyen lecsúszott. Ma már legfeljebb bánatos  
 kis vidéki trafikablakokban látni belőlük egy-egy  
 édeskés, angyalos újvíz köszöntőkártyát, vagy angol  
 székeséggel csokoládó kékszemű bakfisokat. A képes-  
 lap az útszéli tömegzírásba sülyedt. Annál jobban  
 esik most azt hallanunk, hogy egy mostanában ala-  
 kult művészeti egyesület, a »Szönyegkedvelők szö-  
 vetsége« megint csak a képeslapokhoz fog for-  
 dulni, hogy a szönyegek művészetét belevigye a  
 köztudatba s ezúttal — kényszerűségről fordul  
 hozzá. Az ok nagyon kézenfekvő. Ma nem lehet  
 nagy díszművekben publikálni a múzeumok és  
 gyűjtők szövegt kincseit, mert maholnap tábbe fog  
 kerülni az ilyen díszmű, mint egy szép szönyeg.  
 Egyelőre tehát lapokkal, hulló levelekkel is meg-

elégzenek a szönyegek barátai, akik ezzel az olcsó  
 és mindenkinek hozzáférhető reprodukció-gyűjtéssel  
 bizonyára más művészetek fogyasztóira is serkentő  
 hatással lesznek és elsősorban a kiadókát fogják  
 gondolkodóba ejteni a művészi képeslapok újrafel-  
 élesztésének lehetőségeiről. N. P.

**R**AFFAELLI. Mikor a francia impresszionisták  
 egyik legkiválóbbja a minap Párizsban meg-  
 halt, mindenki, aki az ő finom ecsettel festett szes-  
 képeit, vagy fekete vonású grafikáját ismerte, érezte,  
 hogy a szó szoros értelmében Párizs festője volt az,  
 aki hatvanégy évvel jobblétre költözött. Mert senki  
 sem ismerte nálnál jobban Párizst. Családjá ugyan-  
 száz évvel ezelőtt még Flórencből került oda, de ő  
 maga már az igazi benszülött meleg rajongásával  
 nézte és festette a francia főváros külvárosainak

## Ahol a nagy Rákóczi hamvai nyugosznak



**K**EDVES WANKO KOL-  
 LÉGA! Engedje meg, hogy  
 hosszabb hallgatás után ismét  
 felkereshessem soraimmal.  
 Szeretnék egyet-mást el-  
 mondani az itteni szakmai  
 állapotokról, amelyek remé-  
 lem, Önöket is érdekelni  
 fogják annál is inkább, mivel

Kassa-Kosice is a könyvnyomtatás terén a multban  
 egy kisebb gócpontot képezett. Kassa-Kosice város  
 falai között éltek nemes nyomdászcsaládok, akik-  
 nek működése határozottan üdvös kihatással volt  
 nemcsak Szlovenszko nyomdaiparára, hanem az  
 elsők között foglaltak helyet még az akkori széle-  
 sebb keretek között és ami az üzemek számát illeti,  
 ebben a tekintetben nem nagy a változás. Számtö-  
 tevő új üzem tulajdonképpen egy van és ez az  
*Altanymomda*, amelynek átalakítási és bővítési mun-  
 kálatai éppen most fejlődtek be. Ez az üzem a

népet, szociális életét, az erődítések mellett folyó  
 küzdelmeket a megélhetésért, a piacok, a műhelyek,  
 a gyárak népet, a füsttől és szennytől helepett  
 gyermekeket. Szocialista festő volt ő a szónak leg-  
 nemesebb értelmében, programszerűség és vezér-  
 cikkírás nélkül, ahogyan az első impresszionisták a  
 föld, a mezők kis embereinek élethangulatához  
 nyúltak, úgy mártotta ő ecsetjét a »banlieu«, a »kül-  
 telek« atmoszférájába kincsekért. Ez a hit, ez a ben-  
 sőségesség összeolvadás azokkal, akiknek életsorsát kü-  
 dötötte végig ő maga is, amikor ismeretlen temp-  
 loménekes létére titkon rajzolni és festeni kezdett,  
 és akiknek szürke életét annyi ragyogó színnel  
 tudta ő tolmácsolni, ez szépti meg a különben nem  
 tálságos nagy tehetségű festő pályájának útját. Min-  
 denesetre a modern francia tájfestésnek egyik immár  
 történelmi képviselője szállt vele a sírba. N. P.

Kassa-kosicei üzemek között határozottan az első  
 helyet foglalja el úgy technikai berendezésre, valamint  
 hygiéniai tekintetben. Utána következik a  
 »Globus« könyvnyomda (volt Felsőmagyarország),  
 melynek technikai berendezése szintén az első he-  
 lyen áll, bár az előbbinél kisebb terjedelemben.  
 A hygiénára ez üzemben is nagy gondot fordítan-  
 nak. Ez az üzem különben tavaly leégett, hosz-  
 szabb ideig a saját kiadmányait is más üzemekben  
 volt kénytelen elkészíttetni, amiben nagyban segített  
 úgy a helybeli, valamint a központi szervező-  
 bizottság. Az »Atheneum« (volt Werfer Károly  
 könyvnyomdája) nemcsak a cím és vezetés tekin-  
 tetében ment át nagy változáson, hanem a tech-  
 nikai felszerelése is felújult s legutóbb egy 16  
 oldalas rotációssal gyarapodott. A »Slovenska  
 Kúthllaciaren« (volt Vitéz A. könyvnyomda) esu-  
 pán a tulajdonjog és az üzemvezetés tekintet-  
 ben ment át változáson. Technikai felszerelése  
 változatlan, sőt inkább fogyott, amennyiben könyv-  
 nyomdája üzemben kívül lett helyezve. A *Szent  
 Erzsébet és Bartha László nyomdák* változatlan álla-  
 potban vannak, kivéve az utóbbit, amely egy kon-  
 zorcium tulajdonába ment át. Technikai felszerel-  
 suk, sajnos, nem gyarapodott.

Mindent egybevetve, a Kassa-kosicei könyv-  
 nyomdák ezidőszert rendelkeznek 9 szedőgéppel,  
 5 rotációssal és 4 önberakókészülékkel. Szakma-  
 fejlesztés tekintetében szomorú, egy-két üzem kivé-  
 telével, nem áldoznak. Kezdeményezésről szó  
 sincsen, kizárólag csak a már bevezetett és sahló-  
 nos dolgokra báziznak. Ez a körülmény termé-  
 szetesen nagyban hozzájárul ahhoz, hogy úgy a  
 szedés, mint a nyomtatástechnika bizonyos mértékig  
 kiforratlan, esztétikai és művészi tekintetben szinte  
 kezdetleges, dacára annak, hogy az igazi tehetsé-  
 gekben és ambiciózus szaktársakban nincsen hiány  
 (és ezek produkálnak is, ez azonban elenyésző).  
 Olyan fiatal erők hevernek a »ceiga«-ban, akiknek  
 a szedéstechnikai képzettségük mellett a rajzképes-  
 ségük is megvan, amit kellő alkalom nyújtásával és  
 helyes irányítással nagyra lehet nevelni. Így tehát  
 csak reméljük, hogy ami mulasztás eddig történt,  
 azt a jövőben pótolni fogjuk, feltéve természetesen,  
 hogy munkásrésztől a szakmafejlesztés és tovább-  
 képzés terveit egyedül bírni fogjuk. Mert jelenleg  
 ez a terhel kizárólag a munkásérdekeltség vállal  
 nyomja. Legvégire hagytam azt, ami Önöket is  
 nagyban érdekelni fogja, és pedig, hogy pünkösdi  
 első és másodnapján ünnepli a Kassa-kosicei s  
 vele együtt egész Szlovenszko nyomdászága a



Famelszet DANTE DE CAROLIS Holzschneidung  
 Aus dem Werke GLI ADORNATORI DEL LIBRO IN  
 ITALIA című műből

Kassa-kosicei nyomdászegylet ötvenéves jubileumát. Természetesen a meghívóra pályázatot trunk ki, továbbá egy emlékkönyvnek a kiadását is elhatároztuk. Mindebből az folyik, hogy nagy a sürgésforgás a kollégák között. A berendezésodott karcolótűk és vésők ismét kifényesednek. (Bár a nyomdatulajdonos urak is gőrdtenének egy kis akadályt a berendezésodás elébe. Mindenesetre az eredmény nem abban fog kicsúszni, hogy kik fogják elvinni a kitűzött díjakat, hanem, hogy 440 tanult kosicei nyomdász lány pályamunkával lesz képviselve. Ez abból a szempontból is fontos, mert a pályázaton részt vett pályamunkák körülbelül megmutatják, hogy Szlovenszko második legnagyobb városának nyomdásai a szedésmodor tekintetében uralkodó nagyon is ellentétes felfogások közül tulajdonképpen melyikhez közelednek legjobban. Majd a nyomtatást és színezést ahhoz igazítjuk.

Kosice, 1924 III. 20.

Laupál Antal

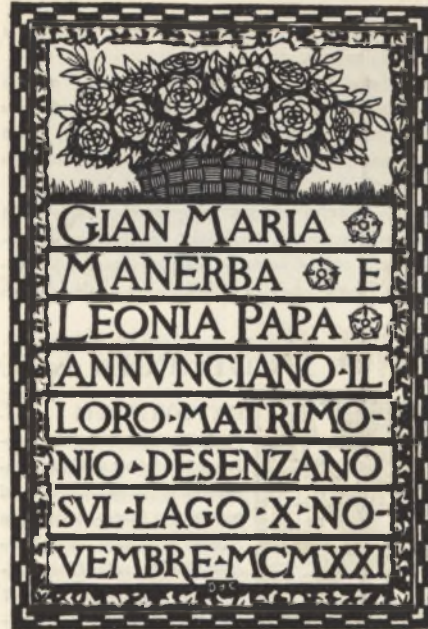
## Feljegyzések



**AZ** ELSŐ MAGYAR BETÜ-ÖNTŐDE a lendületes haladás útjára tért. Úgy értesültünk, hogy a betüöntődé-nél, miután a D. Stempel frankfurti betüöntődével való kapcsolata révén folyton több új és új betűsorozat és díszítmény matricáit szerzi be, elkerülhetetlen volt a gépparknak a kiegészítése is. A többi között nemrég állított fel két legmodernebb duplaöntőgépet, továbbá egy komplett rézleánygártó gépet, valamint több olyan segédgépet, amelyek a gyártmányok tökéletesítését segítik elő. Fejlesztieni kellett a máris igen jelentékeny kész betűraktárt is, hogy minden igényt lehetőleg azonnal kielégíthessen az öntőde, bár e tekintetben már ma olyan fokon áll öntődének, hogy kevés kívánni való van hátra. — Tudomásunk szerint pl. nemrég egy megszállott területen lévő nyomdának kb. 7500 kg-ot kivevő teljes betű-, kizáróanyag és rézleány-berendezését 20 nap alatt szállította le öntődének, ami már olyan teljesítmény, amely csak jóra enged következtetni. Az új építkezés folytán, mely a közeli hetekben indul meg, az Első Magyar Betüöntőde rt. egyike lesz a legmodernebb berendezésű öntődének, s miután alkalmunk volt betekinteni az új betű- és díszítménybeszerzési programjába is az öntődének, örömmel állapíthatjuk meg annak minden tekintetben való versenyképességét. — Az építkezés befejezésével felállítja az öntőde házi nyomdáját is, amelynek szedősztálya máris működik. A házi nyomda működésbelépésével öntődének is — német mintára — sorozatos mintafüzeteket fog kiadni, amelyekben gyártmányai felsorolása mellett gyakorlati szedésmintákat is fog nyújtani.

**WALDEMAR ZACHRISSON** 1924 március 11-én, Göteborgban, szívénélvadás következtében, 63 éves korában váratlanul elhunyt. Lapunk mult évi augusztusi számában közöltük a megboldogult arcképét és rámutattunk már azokra az érdemekre, amelyeket Zachrisson az első nemzetközi nyomdászkonferenciára megteremtése körül szerzett, hiszen a konferencia sikere elsősorban az ő nemes idealizmusának, az emberi megértésbe és a jobb jövőbe vetett hitének, nagy áldozatkészségének, valamint finom tapintatának volt köszönhető. Zachrisson rendkívüli és ritka előkelő egyéniség volt, akinek

magas, karcsú alakja, lelkes tekintete feledhetetlen lesz mindazok számára, akik valaha találkozhattak vele. Úttörő és szervező munkát végzett egész életében, de amellel jelentős volt mint tipográfus-művész is. Svédország egyik legelső tipográfusa volt, akinek munkáit ugyanaz a klasszicisztikus előkelőség jellemezte, mint egész egyéniségét. Amikor a stockholmi



Famelszet DANTE DE CAROLIS Holzschnitt  
Aus dem Werke GLI ADORNATORI DEL LIBRO IN ITALIA című műből

nagyítzemek az 1914. évi leipzig Bugra előkészítő munkája közben egy akkoriban közöttük felmerült ellentét miatt szándékosan kihagyták őt a svéd kiállítási csoportból, a kiállítás vezetősége külön hívta meg őt, ő külön állította ki a tiszta, egyszerű és értelmes szövegtagolás, a klasszikusan tiszta metszésű betűk szerete, a végtelenül gondos technika és az ornamentika rendkívül takarékos alkalmazása jellemezte munkáit. Amikor nemrégiben Giambattista Bodoninak, a nagy olasz betűmetszőnek a betűit újra forgalomba hozták, ő örömmel karolta fel azt az egész egyéniségével annyira rokon betűt és újabbban egész termelését erre a betűre és a betű korának tulusára építette fel. Üzeme az összes grafikai technikákat ápolta, saját reprodukálóintézele is volt, s nagy eredményeket ért el az offset-nyomás terén is. Svédországban lassanként fogalomná vált neve, s utat mutatott úgy a szakma, mint az egész közélet terén. Egyike volt ama igen ritka igazi nyomdászoknak és ama nagy egyéniségeknek, akik életüket minden vonatkozásban kerek és teljes egészé, valóságos műalkotássá tudják formálni. Halálával pedig a svéd nyomdászág életében nehezen pótolható űrt hagyott maga után.

K. I.

**MAYER REZSÓ MEGHALT.** Néhány évvel ezelőtt lapunkban már elparentáltuk volt a VNYOSZ hajdani elnökét. Az idegen megszállás legkezdetén voltunk akkor s nem állt módunkban a hír valódiságát ellenőrizni. S a szomorú hírt akkoriban megcáfolták. Most azonban valóra vált a csapás: Mayer Rezsó nyomdatulajdonos március hó 40-én, 60 esztendőskorában meghalt. Szinte felesleges

olvasóink előtt érdemeit méltatni, tudjuk mindannyian, hogy Mayer Rezsó volt az a lelkes nyomdász, aki testet-lelket győtrő munka árán egy szervezethez tömörítette a vidéki nyomdatulajdonosokat s e révén nagyra hozzájárult a rendes bér-szabályzati állapotok beállításához. Halálát övegyén és két fián kívül nagyszámú család gyászolja. de szívbeli gyással vesz tudomást a hírről a magyar nyomdaipar is, amelynek Mayer Rezsó egykor vezető egyénisége volt. Nyugodjék békében!

**A DEUTSCHER FAKTOREN-BUND** — a német művezetők szövetsége, — amelynek hivatalos lapjával évek óta csereszonyban állunk. a következő levéllel lepte meg lapunk szerkesztőségét:

Igen tisztelt Szerkesztő Úr!

A hozzánk nemrég beérkezett »Magyar Grafika« c. folyóirat az alatt jegyzett szövetség vezetőjénél általános tetszésre talált. Elégtétellel állapítottuk meg, hogy annak külső kiállítás, valamint belső tartalma úgy a szövegre, mint a tipográfiai és nyomástechnikai kivitelre vonatkozólag a német grafika szaklapjaival legalább is egyenrangú és ezzel ez a magyar szakirodalmi termék a kontinens »fekete művészetének« szaklapjai között az első sorban masztroz. Tehát hálás köszönet a szíves beküldésért.

Az elismerés mindig jól esik, de különösen szívesen fogadjuk a német művezetők szövetségétől, — mert erről az oldalról vártuk a legkevésbé.

## Pályázatokról



**DEBRECENI NYOMTATVÁNYKIÁLLÍTÁS MEGHÍVÓJÁRA KIÍRT PÁLYÁZAT EREDMÉNYE.** Lapunk más helyén közöljük, hogy debreceni kollégáink husvétkor grafikai kiállítás rendeznek, amelynek meghívójára pályázatot hirdettek. E pályázatra összesen 50 pályamunka érkezett be 48-féle kivitelben. A pályázat eldöntésére lapunk szerkesztősége kértetvén fel, a pályamunkákat *Havas Mór* igazgató úr bevonásával elbíráltuk s ennek eredményéről az alábbiakban számolunk be:

A pályázat eredménye úgy mennyiségileg, mint minőségileg meglepően és öröndetesen szép, s mindenesetre ékesen dicséri debreceni kollégáink szakmáseretét és ambícióját. Általánosságban csak jól mondhatunk az összes pályamunkákról, alig 5—4 akad közöttük, amelyeknek stílusa maradásra vall, a többi új utakon halad a cél felé. Technikai kivitelük is gondos munkáról tesz tanúságot s csupán a nyomás és a színezés az a terep, ahol a szedésnél tapasztalható biztonság ingadozóvá válik s egyik-másik esetben károsan befolyásolja az összeredményt. A részletes bírálat a következő:

»Betű«. Egyszerűen tagolt, szabadra eresztett sorok eléggé jó hatást gyakorolnak a szemlélőre,

de ezt kétségelentül károsan befolyásolják a sorok között alkalmazott nagy díszek és az ellenszenvesen ható sárga színnel nyomott lécek. Sokkal szebb lett volna a cíceró díszek helyett legfeljebb nonparell négyzet nagyságú csillagokat használni és a lécek sárga tónusára nyomtatott piros díszeket elhagyni. Persze a sárga szín helyett is valami semlegesebb hatású sötétszürkét kellett volna használni. Élénk piros és sárga színek ilyen együttesben nem hatnak jól és harmónikusán.

**Fortezza 1—10.** Hatféle kivitelű munka. Egytől-egyig modern szedésmegoldásokkal, amelyek érdekesen tükrözik vissza a pályázó felfogását az akcidentálásbeli stílusokról. Egyik irányhoz sem köti egyéni ízlését, mindenféle stílusba belemélyed és tudja is alkalmazni. Legsikerültebb munkái a 7—10. számmal jelzettek, melyeknek szedése rokon kiképzésű. A 8. és 10. számú a jobbik; a 7. és 9. számú munkáknál a függőleges vastag vonaldísz valamivel közelebb kellett volna vinni a margókhöz, miáltal a papírnak esikokra osztása arányosabb és a szöveg erőteljesebb kiképzésű — majdnem pontos hatszög — lett volna. E munkák 4—6. számú változatai ötletes munkák, de konstrukciójuk az előbbiek mellett gyengébb.

**»Griffa.** Egyszerű sorszedése jó kiképzésű és jó hatású, az oldaldísz azonban ilyen elhelyezésben nem jó. Ennek végig kellett volna szaladnia a papír magasságában. A fősor színezése folytán nem dominál az ugyanolyan színű léniadisz mellett.

**»Ica I. II.«** Foltban jó reklámhatású munka, de a szöveg tagolása helytelen és — különösen meghívónál — mellőzendő. Az expresszionisztikus ízü nyomtatványoknál lehet szokatlan sorkiképzéssel experimentálni, de ilyen csoportosítást mégsem helyénvaló.

**»Mimi.** Az ötlet jó, a kivitelben azonban kisebb hibák estek, amelyek az összhatás rovására frandók. A különböző stílusú díszek túlságosan egy csoportba kerültek, míg a szöveg szétesik.

**»Május.«** Jó koncepciójú munka és kifogástalan kivitel. Egyedül a komor színezés ellen lehet kifogásunk. Nem értett volna a kompozícióba egy élénk színt is közbeiktatni.

**»Mainz.«** Valamennyi pályamunka között a legmodernőbb csapáson halad. A merészebb megoldások közé sorolható, s a vidéken készült ilyen zsánerű munkák egyik legjobbjika. Kisebbszámú konstrukciós hibáit könnyűszerrel lehet kiküszöbölni. Színezése csak annyiban kifogásolható, hogy a fekete szín mellett két élénk szín alkalmazása sem helyesnek, sem indokoltnak nem fogadható el. A zöld szín feltétlenül tömpítandó.

**»Simila similibus.«** Az előbbi pályamunkánál jóval szolidabb, de ugyancsak modern csapáson járó munka. Hatása és konstrukciója lényegesen jobb lett volna, ha a »Meghívó« szó és alul a »Belépődíj nincs« sor a zölddel nyomott oszlop végeit körülalakhán körülfogta volna. A fősor alatti virágdísz csak zavaróan hat.

**»Tavasza.«** Ez egyszerű technikájú sorok alá nyomott nyomdászcimer a meghívó szövegének olvashatóságát károsan befolyásolja.

Az alább következő négy pályamunkát a pályázati feltételek alapján a döntésnél figyelmen kívül kellett hagyni. A feltételek szerint ugyanis a szöveg megváltoztatása nines megengedve. E munkák beküldői a *Meghívó* szót *Meghívó grafikai kiállításra* mondattá bővítették ki s munkájuk egész kompozícióját ennek a mondatnak elágerszerű kiképzéséből csáráztatják ki, ami nekik a pályázat

feltételeihez szigorúan ragaszkodó pályázók fölött meglehetősen előnyt biztosított. Ilyen munkák a következők:

**»Éva.«** Eszme dolgában pandánja az *Ica* jeliségű munkáknak, de összhatásban jobb az utóbbi megoldásoknál. A szövegtagoltság eltüntetésére alkalmazott tónuskocka így — turesen — nem indult; valamilyen amblémmel kellett volna ezt kikéltetni.

**»Erzsi I, II.«** Ötletes megoldású, kifogástalan kivitelű munka.

**»Ibolya a, b.«** Szövegkiképzés ugyanaz, mint az előbbi munkánál, de más csoportosításban. A vörös szín aránytalanul dominálja a munkát. A szélső háromszögdekorációt tömpított színnel nyomva az összhatás is jobb lett volna.

**»Orgona.«** A pályázat legegyszerűbb koncepciójú munkája, amelynek összhatását diszkrét betűmegválasztása, zöld dekorációja nagyon emeli. Kétségtelen, hogy csak a feltételekhez való köteles

ragaszkodás miatt kellett e munkát a díjazottak közül kihagyni és első helyen dicsérettel kitüntetni.

A bíráló bizottság ez alapon úgy döntött, hogy az I. (40,000 koronás) díjjal a »Mainz« jeliségű meghívót, a II. (25,000 K) díjjal, valamint az egyetlen nyomásdíjjal (20,000 K) a »Fortezza 8« jeliségű munkát és a III. (15,000 K) díjjal a »Május« jeliségű munkának a szedőt, illetve nyomóit javasolja kitüntetni. Továbbá három munkát dicsérettel tüntet ki és pedig az 1. helyen az »Orgona« jeliségű, a 2. helyen a »Fortezza 1« és a 3. helyen a »Fortezza 3« jeliségű munkákat.

A jeligés levelek felbontatván, a bizottság megállapította, hogy a »Mainz« jeliségű munka szedője *Bolos Sándor*, nyomója *Patkó Imre*; a »Fortezza 8, 1, 3« jeliségű munkáknak szedője *Strébely Gusztáv*, nyomója *Négyesy László*, az »Orgona« és a »Május« jeliségű munkáknak *Katona Gyula* a szedője, nyomója pedig *Bodensteiner Béla*.

Wanko Vilmos

## Debreceni kötések Budapesten



**ÖNYVTÖRTÉNETI** szempontból a múlt hónapban érdekes és tanulságos kiállítást rendeztek a könyvművészetnek régi patrónusa, a Lantos-antikvárium Ezúttal a magyar könyvközlőipar XVIII. századának jellegzetes debreceni kötései mutatla be, azokat, amelyekről a *Magyar Grafika* III. évfolyamának 5. számában a magyar könyvközlőipar múltját ismerető cikksorozatnak egyik közleménye részletesebben is megemlékezett. Anélkül, hogy az ott elmondott történeti adatokat megismételjük, elég lesz talán, ha az aktualitás jogcímén csak azokat idézzük vissza az olvasók emlékezetébe, amelyek e sajátos kötések jelentőségét, fejlődéstörténeti helyét és művészi értékét európai viszonylatban mutatják be.

E kötések eredete a XVI. század végéig, a Hofhalter-féle borjűbörkölésekig nyúlik vissza, amelyek az egykorú szászországi kötések karakterisztikumait viselik magukon és valóban nem is egyebek, mint a Németországban nevelkedett lengyel nyomdásznak stílusmodorára gépiesedő kompozíció-reminiscenciái. A Hofhalter-kötések idejére esik a debreceni könyvközlőipar megalakulása s egyúttal a körülbelül nyolcvan évre terjedő könyvközlőipari nekilendülés kezdete. »Debreceni« kötéseknek ezeket, a Hofhalter utáni céhidőben keletkezett kötéseknek szoktuk nevezni, amelyek közül a legvirágibb 1750-ből, a legutolsó 1820-ból való. Az említett közleményben hangsúlyoztuk, hogy a pergamentbe kötött »debreceniek« kézíranyozással és kézfestéssel vannak igen gazdagon és tarkán díszítve, éppen úgy, mint a XVI. században dívtalos, Németországban közkedvelt és mindenfelé utánzólt hamburgi kötések. Mind a két debreceni stílusidőszak tehát félre nem ismerhető német hatást, sőt stílusformáló befolyást árul el. Önként adódik ebből az a kérdés, hogy miért kapdék éppen a XVIII. századbeli kötések a magyar eredet meglehetősen szignatúráját, ha a Hofhalter-féle kötésekben csak abban különböznek, hogy amazoktól eltérő, vagyis más német hatást tükröznek vissza? Ha ezeket a kötésekkel a mintakul szolgáló külföldiekkel összehasonlítjuk, akkor megkapjuk erre a feleletet. A hamburgi stílus viszhangja, éppen a stílus lazább szerkesztői kompozíciói miatt, sokkal több lehetőséget nyújt lokális formák és provinciális formaváltozatok számára, mint a heidelbergi. Az utóbbi több-kevesebb megértéssel, de

szervezetileg majdnem sematikus pontosággal variálja a postgrotier stílus francia változatait és bélyegzőinek formakincsét csaknem kizárólag a francia moltvum-készletből meríti. Minthogy pedig ennek jellege meglehetősen körülhatárolt, még a legliberálisabban értelmezett másolat is kötöttebb és szigorúbb jellegű. A hamburgi kötések formakincse számbelileg jóval gazdagabb az előbbinél; az alaklani szempontból lényegesen elfajult Grotier-moltvumok mellett nagy szerepe jut a gazdag hatású, de egyúttal túlzásfóldra csábító csipke-és legyező-moltvumnak, nem kevésbé a németalföldis az angol virágcsokornak és a felületoszó, szalagfonatszerű tagozásnak. A formakincsek ezt a gazdagságot azonban egy egységes kompozícióval felépíteni majdnem lehetetlen. A szalagfonat geometrikus felülettagozása volt az egyetlen kínálkozó lehetőség, amely ezt a sokféle helyről és különböző időkből származó formaanyagot valamennyire összhangba kényszerítette és önkéntelenül is színezéshez nyúlt, mint olyan egytléség, mely a részleteiben egymástól néha merőben idegen formaelemeket a szürilmus markáns erejével is egymáshoz kényszeríti. E léren a német könyvközlőipar szinte a perverztlóság tobzódtá ki magát s eközben annyira szíjjellazdolta a kompozíciók belső formaszervezetét, annyira csak a színe helyezte a ritmikái hangsúlyt, hogy a provinciális változatok — így a debreceniek is — tökéletes szabadsággal variálhatták a formák csoportosítását. Ez a szalagfonatszerű, a lábla felületét különféle méretű és alakú mezőkre felbontó váz az egykori francia »fanfare«-kötések ötletéhez tér vissza és az egyes mezőkbe — azok alakja szerint — hol legyező- és csipkemintás formacsoportokat, hol virágcsokros kompozíciókat helyez bele. A debreceni kötésekben használt bélyegzők között nem találunk olyanokat, amelyeknél a hazai származást biztosan kimutathatnánk, ellenben a felépítés szerkezetében, vagy még inkább a színek elrendezésében kétségelentül megállapíthatjuk a jelleg egyéni snjdósságait. Az elűső és hátsó fedél egyenlően vannak díszítve. A szalagfonat által keletkező területeket különféle színekkel, élénk pirossal, kézzel, zölddel, barnával, lilával festik meg és ezekre a megfestett területekre preszték rá a dekorációt. A formák között szereplő szegfű, körömvirág, tulipán és csillagformák közül talán az egyetlen körömvirág gyantáztatja velünk, hogy a bélyegzők készítésénél a hajdumegye népművészet formaanyaga szerepelhetett külföldszul. A festés a parasztművészek naiv, játékos kedvére em-

lékezet és élénk színnel akaratlanul is eszünkbe jut  
talja a hortobágyi népművészet vidám ornamentiká-  
ját, amely itt, a kulturált nyugati szerszámtanika  
iskolázottságtól közvillenebbé lenni igyekszik. A mon-  
dottakat legjobban az bizonyítja, hogy ezeken a fedele-  
ken az első, mit észreveszünk, nem is az egyébként  
igen ügyes kéziaranyozás, hanem az életvidám, egész-  
ségesen derült színezés.

Ami tehát ezeken a kötésekben valóban „debreceni”,  
az voltaképpen egy magyaros hangulatú összbenyomás.  
A kompozíciók felépítésében megnyilatkozik látszó né-  
pies reminiscenciák, ha tényleg azok, önkényes követ-  
keztetések kockázata nélkül nem elemezhetők.

Ez a debreceni könyvtípus, melyet hazai vonatko-  
zásban, a kolozsvári, nagyszombati, pozsonyi és vá-  
radi kötésekkel összehasonlítva, tényleg típusnak kell  
tekinteniünk, annyira hagyományossá vált a debreceni  
könyvkötők körében, hogy azok később is sajátjuknak  
lelték, és épültek még akkor is, amikor a céhsza-  
bályok kötelező ereje megszűnt. Életreklése érdekében  
lőben kíséreltek a könyvkötőmesterek közül, így  
a múlt század hetvenes éveiben Báthory Imre, a mi  
időnkben Antalffy Sándor, ez a törekvésük azonban  
csak dicséretreméllő stílusgyakorlatnak volt tekinthető.

Természetesen a csinos megjelenésű és akkor különö-  
sen újszerűen ható debreceni kötések másutt is utá-  
nozták, azonban ezek az utánzatok egyfelől kevés-  
számúak, másfelől értékeileg jóval a debreceniek mö-  
gött állanak.

Hogy ezeket a kötések Lantosék így egy tömegben  
megszerezhették és hogy azok egyáltalában így egy  
tömegben együttmaradtak, az a debreceni református  
kollégium érdeme, mely a XVIII. század elején hozott  
céhhatározat értelmében minden újonnan felavatott  
könyvkötőmestertől egy-egy „reemek” tartozott kapni.  
Ezekből a „reemek”-ből évek hosszú során át egész  
kis könyvtárra való gyűlt össze, melyet a kollégium  
azóta meglehetősen szívesen el is ad. A kol-  
légium tulajdonában levő „reemek” javarésze vasos  
földűs, bár vannak kvart, oktáv, sőt duodecim formá-  
lumú könyvek is magánosok és intézetek könyvtárában.

Ezek révén kapcsolódik bele Debrecen, mint provin-  
ciális stíluscentrum a magyar könyvkötőművészet  
történelmébe.

J. Á.

## Szakoktatási hírek



**FOLYVÁSÁS AZ IRODA-  
LOMRÓL.** Dr. Benedek Marcel  
tanár úr a Korrektorok Köre  
és a Hírlapszedők Köre együt-  
tes rendezésében előadást tar-  
tott Anatole France-ról, Henry  
Barbusse-ről és Romain Rol-  
landról. A két kör hívásának  
sokan tettek eleget, ami első-  
emélyének, a modern irodalom  
díjének szólt. Előadásának tár-  
mát két évvel ezelőtt —  
olyan kérdést választott, amelyről tudta, hogy az  
irodalommal szoros kapcsolatban levő nyomdászok  
legjobban érdekl. A francia, nem: a világ-  
irodalomnak ma élő legnagyobbjairól beszélt olyan  
lebilincselő módon, hogy — mint mondani szokás —  
a légy zümmögését is meg lehetett volna hallani.  
Anatole France műveinek alapeszméjét ismertette és  
mert az író munkáiból megtudjuk írójának világfel-  
fogását, nagyon helyesen állapította meg az előadó  
nemcsak France, hanem Barbusse és Rolland fel-



Famelszét ADOLFO DE CAROLIS *Holzschnitt*  
Aus dem Werke »GLI ADORNATORI DEL LIBRO  
IN ITALIA« című műből

fogását is a világ folyásáról. Mind a három más-  
más úton halad célja felé. Anatole France művei-  
ből a szkepticizmus, az emberiség jövőjében való  
nem bizás árad ki. Ez a tulajdonsága páratlan szati-  
rában jut kifejezésre, amely különösen a Pinguinek  
szigete, Crainquerville című regényein vonul végig.  
Ezekben a műveiben a mai társadalom fonákosságait és  
huzugságait illeti szellemességének ostorcsapásaival.  
Munkásságának gyöngyei azok a művek, amelyeknek  
tárgyait a görög-római kultúra idejéből vette. Anatole  
France szocialista szempontból vizsgálja az életet, de  
azért nem szocialista; keresi az igazságot, bár nem  
bizik benne, hogy megtalálja. Nincs is abszolút igaz-  
ság. Mindenki részére más-más az igazság. A rom-  
lott emberi társadalmat le kell rombolni, hogy újat  
építsünk helyébe, amely azután a fejlődés folyamán  
szintén korrumpálódik és amelyet akkor ugyancsak  
el kell szüntetni és így tovább. Ez emberi felvilá-  
gosodásnak, a kultúrának nagyszerű szolgálója Jeanne  
d'Arc című regénye, amelyben szétfoszlatja az or-  
leansi szűz köré fonódott legendát. Nem tagadja csoda-  
tetteit, de tudományos módszerekkel magyarázza meg  
azt a szuggesztív erőt, amellyel az azóta szentté ava-  
tott Jeanne d'Arc a harcosokra és mindenkire hatni  
tudott. France művei gondolkodásra, az életjelen-  
ségek megfigyelésre készítetik az olvasót. Henry  
Barbusse Tűz című háborús regénye révén lett világ-  
hírűvé. Ezt a művét olvasván, első pillanatra azt  
lehetne hinni, hogy azért rajzolja olyan véres realiz-  
mussal a háború borzalmaival, hogy pacifista propa-  
gandát fejtsen ki vele, de végül belenyugszik a nagy  
világkatasztrófába, sőt a jusqu'au but-isták, a »mind-  
végig!« kiáltók közé áll. Második regényében, a Világos-  
ság címűben, amelyik mintegy folytatása a Tűznek, már  
rámutat arra, hogy tulajdonképpen miért és kikért  
kuldik az emberek millióit a végőhídra. Megdőbentő  
színekkel festi a pusztulást, amelyet a háború otthon,  
a családban és a harctéren végez. Mindennek konzek-  
venciája gyanánt az oroszországi állapotok megértőjévé  
válk. Romain Rolland művei a nagy író végtelen  
idealizmusáról tesznek hitet és a materialista felfogá-  
súkkal ellentétben nem a tömegertől várja a világ  
az emberi társadalom igazságtalanságainak meg-  
szüntetését, hanem egyes kimagasló egyéniségektől,  
nagy tehetségektől. Romain Rolland tehát indivi-  
dualista. Ez legjobban Jean Christophe című tíz-  
kötetes művéből tűnik ki. A regény hőse hűségesen

hordja a keresztet, mint Kristóf a kis Jézust és nem  
teszi le a legnagyobb megpróbáltatásoknál sem, míg  
ideális célját el nem éri. Romain Rolland kiváló  
életrajzíró is. Tolsztoj, Beethoven és több lángész  
életrajzának mesteri írója. A hallgatóság a három  
nagy író jellemzését élvezettel hallgatta végig és ami-  
kor az előadó befejezte előadását, a hallgatóság  
lálójaképpen szokatlanul meleg ovációban részesít-  
tette dr. Benedek Marcel tanár urat, akinek nagyszerű  
előadását a fentiekben csak nagyon vázlatosan és  
nagyon gyengén adtuk vissza. h

**A SZAKTANFOLYAM,** amelyet a Grafikus  
Művészetek Egyesülete létesített, szünet nélkül  
folytatódott február és március hónapokban is. Szak-  
munkások részére a már ismert előadók rendszeresen  
vezetik a tipográfiai vázlatkészítési tanfolyamot, ezen-  
kívül pedig egyes előadók is voltak. *Lakentbach*  
*Artúr* főgépmeister a stereotíplemezekről beszélt, gya-  
korlati bemutatással magyarázva a mondottakat. —  
*Illyésy István* a színes nyomtatásról és az illusztrációk  
nyomatásáról tartott értékes előadást. *Tálas Miklós*  
A fényképezésről általában címen beszélt a hallgató-  
ságnak. — *Dombos Lajos* a kémigráfáról tartott elő-  
adást. — *A nyomdásztanulók* részére *Gunesch György*  
művezető A verszedés, az oszlopos szedések, a köny-  
vön és a könyvben előforduló különféle címek  
ismertetése címen tartott előadást. — *Kardosy Imre*  
géptermi művezető Az egyengetés célja és hatása  
általában, a nyomóhenger borítása, különféle egyen-  
getések címen mondott el sok hasznos tudnivalót a  
nyomdásztanulóknak. — *Janovits Ferenc* a tördelés  
csinját-bínját ismertette meg a tanulókkal és beszélt a  
jegyzetek, jelmondatok és idézetek elhelyezéséről,  
végül a kilövés különböző módjait mutatta be. —  
*Tálas Miklós* a fűlkák is ugyancsak a fényképezésről  
beszélt. — *Gunesch György* az oszlopos szedésről  
tartott előadást, megismertette a fűlkák a bonyolul-  
tabb szedéseket. — *Dombos Lajos* A kémigráfáról  
általában címen tartott hézagpótló előadást a nyomdai  
és rokonszakmabeli tanulóknak. — *Baumann János*  
a tanulókról és a táblázatos szedésekről nyújtott meg-  
szívlelendő útmutatásokat. — A szakmunkások részére  
minden hétfőn este fél 6 órakor a VIII. Rökk Szi-  
lárd uca 43-45. szám alatt levő iskolákban, a tanu-  
lók részére az V. Szemere-uccai elemi iskolában tartják  
meg minden szerdán este fél 6 órakor az előadásokat.

## Olasz könyvművészet



**AZ OLASZ** grafika, mint az  
egész olasz iparművészet jelen-  
leg az újjászületés állapotá-  
ban van. Azok az államok,  
melyek a szigorú történeti  
stílusok akadémiáitól ha-  
marabb el tudtak szakadni,  
mint például Anglia, Né-  
metország, Ausztria, Magyar-  
ország, a maguk forradalmát és vívódásait a kilen-  
venes évek végének szecessziójával lezárták. Francia-  
ország, Olaszország, Belgium és általában a latin-  
nyelvű országok, melyek a multak ízléshagyományait  
s ezek megőrzését a nemzeti becsület kérdésének  
tekintették, csak nehezen tudtak az új formák  
befogadására alkalmas közösségalkaratot és rétege-  
ződést teremteni maguknak. Innen van, hogy  
ezeknek az országoknak művészeti szecessziója, ízlé-  
stünetek kamazsói még egyre tartanak. Ezért van  
azután az, hogy a francia iparművészek lakásberen-

dezei, a belgák éremművészete s általában a vonalvezetés mindez országokban még ma is arra a sajátos naturalista stílizáló művészetre, kikönyvásságra emlékeztet bennünket, melyet erőfelé már húsz éve leküzdött a díszítőművészet. S így vagyunk jórészt az olasz könyvművészettel is, amely — mivel sokáig csak a régi kódexek szolgái és lélektelen utánzásán csüggött — most viszont a művészi egyéniség-felzabálás teljességéig látja abban, ha Beardsleyre, Klimtre vagy Vogeler-Worpswedere emlékeztető elrajzolásokkal, hajladozásokkal és logikátlan-sággal utlatheti a papír síkjára figuráit és díszítőményeit. Most azután egy vastag, külső megjelenésében imponálóan nagyszabású kötetben Cesare Ratta és Stanislao Petri bemutatják a ma élő olasz könyvdíszítő-grafika legjobb termékeit, főképp abból az anyagból válogatván össze könyvek tartalmát, melyet az 1922-iki firenzei könyvművészeti kiállításon a többi nemzetek között az olaszok bemutatnak. Nemcsak iparművészetüknek, de egész modern államiságuknak győzedelmes és diadalittas felszabadultságát érzik ma az olaszok, meg-megújuló kiállítáik, fasizmusuk, világpolitikai ábrándjaik ettől a másoros ifjúságtól s önérzettől hangosak. Ebben a nagy és díszes könyvben lapozva is azt érezzük, minthogyha egy lobogó zászlójú, hangos, éneklőszaváló farsangi körmenetben járnánk, amelyben vidám síhederek ölelkeznek franciás ledérségű dámmakkal, kedves klastromi alakok típegnek japános kimonók mellett, ókori vázaképek afrikai négerálarok mellett. Szinte három nemzetek fűzése folyik össze benne: a nyolcvanas évek allegóriái, titáni erőfeszítései a kilencvenes évekbeli szecesszió részeg hányavetiségével és az új évszázad oroszos expresszionizmusa, melynek pétervári és berlini kék lovasai Milánó fiatal grafikusait is megihlették. Vagy lehet-e nagyobb ellentétet elképzelni, mintha Giulio Cezari finom régiségségét, bibliai és ó-német stílusosságát ott látjuk Tahayahit futurista tollrajzai mellett, melyek egyébként egy nagyon erős arcélű művészegyéniesség megnyilatkozásai. Vagy mily időbeli és stílusbeli távolság választja el Frederico Cusini modern angol preraphaelita könyvművészetének érett, bőséges zamatját Maria Bacci nagyvilági, bécsi dívatlap-fűzésétől. Adolfo de Carolis-ban egy elviharzott szenvedély paraszai világítanak, melyek egyívásúak D'Annunzio szerelmeinek tüzés és kialudt hősköteményeivel, aminek szinte szeges ellentéte Gaudenzinek vagy Wildtnek finom, átszellemült vonalvezetése, bánosos poézise. Sokrétegu, gazdag és csapongó ez a könyvművészet, mint maga az örök művészeti és örök fatalság városa, Róma.

Dudovich Marcell, aki a Simplicissimusból jó ismerősünk, a szegény Reznicek itthagott éjjeli madarai közt röpdös. Bernardini a modern ballet és pantomim figuráival játszik a rajzupon, Bruno Angoletta viszont mintha tarka hábjátékok farragott emberkét és madarait igyekezne felvonultatni. A fődolgoz mindenütt: a meglepő hatás, egy-egy erős akkordot megütni és ezért a tartalom, a hangulatkeltő elem fontosabb, mint a vonalba zárt belső élmény. Ezért van az is, hogy e könyv tartalmát forgatva, többnyire csak a finomabb záródtések és fejlecek ornamentumainál gondolunk a művészi könyvre, legtöbbnyire azonban olyasféle érzésünk van, mintha egy plakátkiállításon járnánk. Ámde van egy terület, melyen az olaszok szinte a modern angol grafikával vetélkednek s ez a sokszorosító eszköz stílusának megérezetése. Az ő aquatintájuk vagy rézkarcuk valóban a rézlemez és a szerszámok kifejező erejét adja, mint ahogy a fatetszeteik ennek a modernül megújított régi

technikának minden komorságát, nagyvonalúságát érvényre tudják juttatni. Egyéniségeik útjáról, elmaradtságukról vagy szertelenségeikről vélekedhetünk, ahogy akarunk. De el kell ismerni, hogy művésziskoláikból kitűnő grafikai és technikai sokoldalúsággal felkészülve kerülnek az életbe.

Ezért minden tisztelet megilleti ezeket a művésziskolákat, elsősorban pedig a bolognai városi nyomdászati szakiskolának vezetőit, akik ennek a könyvnek kiadásával és tipográfiai fűzésével is példáját adták nagyrahitottságuknak.

Nádai Pál

## A »Grande Nation« fővárosából



**SZAKSZERVEZETI** tanfolyam asztalán hever a különféle szaklapok közt a »Magyar Grafika« egyik száma is. A tanítványok lapozgatják, véleményüket nyilvánítva: »Ügyes és merész, stílusalkotó szaklap!« Néhanán azonban a »hajlított« szedést egyszerűen »bélyegzőstílusnak« csúfolják. Ezt ne is vegyék tőlük rossz néven, mert a francia nyomdászat konzervatív; semmiféle új irányzatot nem lehet észrevenni a nyomdai szedéstechnikában. Ennek oka pedig az, hogy a nyomda »gyórrá« alakult át. Drága az idő, magas a munkabérek és a rendelők gyors és olcsó munkát követel. Ha pedig luxus-munkáról van szó, — hajlított sorokkal — ezt már inkább megrajzoltatják, mert ez »könnyebb és olcsóbb«. Az öntödek sem produkáltak újat a háború óta. A folyószedéshez legtöbbnyire az Elzevir-írást használtják. A »foltszedés«-ről szó sem lehet, mert a hirdetésben egyik vagy másik szó kiemelendő, a város neve nagyobb, mint az utcák, és ez olyan, mint a szentírás, égbekiáltó bűn ez ellen véteni, hiszen mindenki így csinálja. Nem akad egy merész nyomdász, aki reformálná ezt a régi felfogást, mert »úgyis hiábavaló fáradság volna ez, a nagyközönség már megszokta a régi szablont!« Hogy az expresszionizmus egyáltalán nem foglat teret ill, annak »természetes« politikai oka van. Expresszionista nyomtatványok leginkább Németországból erednek és a francia büszkeség nem engedi meg, hogy németel utánozzon! Azonban mindezek dacára a francia nemzet igen szépen kultiválja a nyomdászatot. Kitiünő

szakiskola Párizsban az »Ecole Estienne«. Évtizedek óta fennáll és ingyenes szaktanfolyamokat tart eszenként a nyomdászok részére. De csak a nyomdai alapismereteket tanítja, stílust nem alkot. A szakszervezeti tanfolyam, ellenkezőleg, ötletes szedésre törekszik, de eddig még nem akadt új irányú — ötlet. A tanfolyam tanítványai által készített szedések a »Bulletin des Cours« című tanfolyami értesítőben látnak napvilágot, mely háromhavonként jelenik meg. E két tanfolyamon kívül van még gépszedőiskola és számtalan magánjellegű »nyomdaiskola«. A szedéssel ellentétben a plakáttermelés terén már inkább lehet expresszionizmusról szó, de ez már nem szedés és a rajzban is van új lendencia. A napilapokban igen ügyes hirdetések jelennek meg, amelyek rajz- és szedéskombinációk. Még egy pár szót a francia nyomdatechnikáról. A »francia rendszer« már rég elhagyta az írásnagyságok elnevezését, úgy hogy a nonpareille, petit, garmond kifejezések stb. teljesen ismeretlenek a francia szaktársak előtt! A kizárásrendszer is pontonként növekszik 1, 1/2, 2, 3, 4 stb. a félnégyzetig és feljebb pedig félnégyzeteként emelkedik a kvadrátok nagysága. Ez igen praktikus a táblázatoknál. A rézlemez nagy ritkaság, mert a vágógépnek nagy szerepe van a francia nyomdászatban. Ólomlemezekkel dolgozunk... A franciák véleménye szerint a nyomdászatot egyszerűsíteni kell és nem komplikálni és ezért idegenkednek a »Magyar Grafika« stílusától. No de előbb-utóbb majd kibukkan az igazság és akkor — több jelenléget is figyelembevéve — majd a magyar nyomdai ipar is leszedheti álltörő munkájának gyümölcsét.

Párizs, 1924 március 20.

Lengyel Pál

## A régi Rózsa nyomda régi személyzetéről

VALAMI — A HÁZITELEFÓN RÓL



**S**ORRENDENBEN magamon kell kezdenem, ha igazságos akarok lenni. És pedig ott, amikor a helyemet megelőzte Szőlőssy vice úr. Azt mondanám, hogy véletlenül, de ma már tudom, hogy minden újonnan belépőt egy olyan kürtöserű lyukhoz állított, amin keresztül kilátható volt az ég. Én is ide kerültem. Sokáig néztem, hogy mi az? Gáz is égett benne és úgy dorombolt, mint egy jól elhízt macska. Persze levegősívó volt. Az újonnan belépőknek azonban mint házitelefónt mutatták be.

Bennem azonban csizmadiát fogtak. Mert egyik budai kollégám, aki Bacchus oltáránál szokta a vecsernyét végezni, egy küll ellenében még ugyanaznap este elárulta a telefon titkát. S így másnap reggel, amikor egy különös hang nevemen szólított, mint teljesen beavatott — nem reagált semmire.

Michl szaktárs meg is jegyezte:

— Kolléga, hát nem hallja, hogy hívják?

— Nem én. — Közben aztán még erősebben kiabált Drahos kolléga.

— Kolléga, kolléga! hát nem hallja, hogy hívják? — zögték körülöttem.

— Nem én, — válaszoltam nyugodtan.

— Hát süket maga? — kérdezték a körülállók.

— Meglehet. S éppen ezért szeretném, ha a kollégák mindannyian »kitörülnek« a fületemre.

Estére aztán megint együtt voltam az én budai kollégámmal s fizettem neki még két kilót. Megérdemelte. Isten uccse, meg!

MIRE JÓ A »HÁZITELEFÓN«?

Ez az eset Gyikó Kálmánnal történt.

Az édesapja egyike volt az alföld legjobb könyvnyomtatónak. Pedig Gyoma nagyon közel esik Mezőtúrhoz.

Innen szakadt Kálmán ücsénk ebbe a híres műhelybe. Ha jól emlékszem, protekcióval. Ez ugyan ma már mellékes, a fődolgoz az volt, hogy egy verbéli nyomdatulajdonos fia — mint a Tatár Péter-féle regények főszereplője — szintén közöttünk kezdte meg pesti tanulmányait.

Jó feje volt. S igazán sokat tanult. Csak azt nem sajátította el hosszú három hónapon keresztül, hogy hát mi is az a házitelefón? Pedig ezzel az



Könyvdísz GIULIO CISARI Buchschmuck  
Aus dem Werke GLI ADORNATORI DEL LIBRO  
IN ITALIA című műből

instrumentummal kellett volna legegységesebb is megismerkednie. Ha mindjárt ezen kezd, sok pénz megmaradt volna — a papájának. Így azonban ő fizetett, mi pedig éltünk...

Hogy miből állott ez a későbbben híressé vált háztélelőn? Majdnem semmiből. Amennyiben más alkatrészt nem volt szükséges hozzá, mint egy Drahos János, egy jól kimustrált ronggyo cipő és az a bizonyos szellőztető lyuk. Ennyi volt az egész. Mégis kitűnően funkcionált. S az az előnye is megvolt, hogy mechanikust sohasem igényelt. Az esetleges hibákat maguk a beszélők javították — folyadékkal. Így aztán minden időben jól szuperált.

Ezúttal Kálmán öcsém belépését nevezetessé különösen az tette, hogy ő volt a legjobb médium. Őt ebben csak Csizy Elemér múlta felül. Barátunkat is amellé a bizonyos »lyuk« mellé állította a Főúr, a hová engem dirigált. Csak hogy míg én a kellő információ után nem reagáltam semmiféle hívásra, addig Gyikó öcsém — mindnyájunk multságára — beugrott a leghalkabb morgásra is.

Még akkor nem létezett a Betegségélyező Pénztár s így a ma szokásban lévő nacionáléra még nem volt szükség. De azért Drahos barátunk a belépést követő nap reggelén a harmadik utcában elhelyezkedve, elővette az ócska cipőjét s a következő párbeszédet rögtönözte:

— Halló, halló! Itt iroda.

— Halló! Itt nyomda, — válaszolt Michl szak-  
társ. (Ugyanis ő szokta felvenni a telefonbeszélgetést.)

— Magukhoz belépett valami Csikós vagy Gyikós nevezetű szedő.

— Igen, kérem. Csak hogy nem Csikósnak, illetve Gyikósnak hívják, hanem Gyikó Kálmánnak. Mindjárt idehívom. Közben odaszólt Gyikónak, hogy álljon közelebb a »telefonlyukhoz«, mert az iroda óhajt vele beszélni.

Mielőtt elhelyezkedett, Michl szak-  
társ, hogy illedelmesen köszönjön, mutatkozzék be és hajtja meg magát.

Erre Gyikó öcsém haptákba vágta magát, bemutatkozott:

— Halló! Itt Gyikó Kálmán beszél. Tessék parancsolni.

— Maga az?

— Igenis, kéremszépén.

Hát hogy is hívják magát?

— Gyikó Kálmán, szolgálatára. — S közben elővette a zsebkendőjét, hogy a nagy drukokban megtörölje a... Michl szak-  
társ azonban hirtelen rákiáltott, hogy telefonálás közben ez nem illik. Ez a figyelmeztetés azonban már késő volt, mert Drahos szak-  
társunk, aki guggolóhelyzetéből egy pillanatra felállott, meglátta.

— Hallja, Gyikó! Micsoda impertinencia az, hogy mikor én magával beszélek, egyszerűen előveszi a zsebkendőjét és minden engedelem nélkül a fülembe akar trombitálni?!

— De-e ké-é-rem — dadogta Gyikó öcsém —, ne-em a-kar-tam én to-rom-bitálni, csak a hom-lofomat a-akartam...

— Csuti! — dörgötte vissza Drahos —, ne járassa a száját, hanem feleljen sorrendben! Mikor születtél és hol?

— 1874-ben, Mezőtúron — válaszolta félénken.

— Mi a vallása? (Ez fontos kérdés volt, mert tudvalevőleg a Rózsza cég »törököt« sohasem alkalmazott.)

— Református, kéremszépén.

— Az nem igaz! — harsogta vissza Drahos —. Én úgy hallottam, hogy maga zsidó. Mi igaz ebből?

— Én, kérem, református vagyok. Egyebet nem mondhatok.

— Mivel bizonyítja?

— A keresztlevellemmel, kéremszépén.

— Egy zsidónak nem lehet keresztlevele. Maga ezt tudhatná; de hát nem tudja, későbbben menjen fel a felső szedőterembe Lugmayer kollégájához, az majd megmagyarázza. Ő egyúttal megvizsgálja a keresztlevelét is, meg magát is. Megértette?

— Meg, kéremszépén.

— Munka után pedig jelentkeztek azzal a 400 forinttal, amit ma kapott hazulról, Gahlen úrnál, aki

majd kiszámítja magának, hogy mennyibe került egy zöldfülűnek a pesti kondíció. Addig pedig dolgozzon szorgalmasan. Mehet!

A Gahlenel való közös megállapodás után 400 forinttal a zsebünkben, bevonultunk Schön bátyánk vendéglőjébe, ahol Gahlen mester a következő beszéd kíséretében mutatta be az új delikvenst:

— Schön úr! Ez a fiatal ember — akit ma körünkbe fogadunk — azért jött Mezőtúrról, hogy tanuljon. A tanítást mi végeztük. Tanteremnek a jövőben is az ön helyiségét szemeltük ki, amelyet ezennel kinyitunk. »Esetleges költségek« címén 400 forint 40 krajcárt azzal a kikötéssel helyezek önnél letébe, hogy a 400 forint itt maradhat, de a 40 krajcár okvetlen kell Gyikó úrnak — kapupénzre.

— Igaz? Gyikó öcsém!

A delikvens nem mert »nem«-et mondani s minden úgy történt, ahogy Gahlen mester megjósolta.

Erre volt jó a mi telefonunk. Hát nem volt jó?

Butkovszky Bertalan

## Könyvek - Szaklapok



ÉGY KÖNYVOLDALT reprodukálunk jelen számunk 99-102. oldalain. Ezek a páratlanul finom ízlésről tanuskodó oldalak mutatványul szolgálnak egy remek tipográfiai tökéletességgel készült könyvből, amelyet a frankfurti D. Stempel A-G. betűöntőde házinyomdája állított elő igazgatójának, Cuzs Vilmos úrnak negyedszázados működési jubileuma alkalmából. E könyv nagyszerű és méltó

## WÖRNER J. ÉS TÁRSA GÉPGYÁR RT

TELEFÓN  
14-69

AZONNAL SZÁLLÍT GÖRGŐ ÉS VASÚTI RENDSZERŰ  
NYOMDAI GYORSSAJTÓKAT  
TÉGELYSAJTÓKAT. KÖNYVNYOMDAI KÉZISAJTÓKAT  
KÖNYVKÖTŐ VÁGÓGÉPEK ÉS LEMEZZOLLÓK RAKTÁRON  
GÉPJAVÍTÁS ÉS SZERELÉS  
BÁRMELY SZAKMÁBAN LEGPONTOSABBAN VÉGEZÜNK

TELEFÓN  
61-90

BUDAPEST V, VÁCI ÚT 48. SZÁM

Azonnal szállít betűöntődék, könyvnyom-  
dák és tömöntrődék részére garantált  
összetételű elsőrendű minőségű

### BETŰFÉMET

ólmot, angol ónt és  
antimont napi áron.  
Betűfémhulladékok, fém-  
lakot és fémhamut legelőnyö-  
sebb napi áron vesz. Szedőgép-  
mot gyakorlatilag kipróbált speciális  
összetételben gyárt, raktárról bármilyen  
mennyiségben azonnal készségesen szállít

Magyar Ólomárugyár és Fém-  
kereskedelmi Részvénytársaság

KÖZPONTI IRODA: BUDAPEST V,  
KORALL UCCA 5.

TELEFÓN: 110-45, 102-01 \* GYÁR: 176-76  
GYÁR: BUDAPEST VI, FORGÁCH UCCA 4.



A nyomdaipar  
részére mindenféle  
papírok állandó  
nagy raktára

Sürgönycím:  
Papíroreum Buda-  
pest Telefon  
96-19 142-51

## WALDMANN FERENC

papírgyárak lerskata  
és nagykereskedelmi rt.

Budapest V, Falk Miksa u. 13





# LORILLEUX CH. ÉS TÁRSA NYOMDAFESTÉKGYÁR

BUDAPEST IV, FERENC JÓZSEF RAKPART 27

TELEFÓN: JÓZSEF 148-43, JÓZSEF 148-44

GYÁR: BUDAFOKON

ALLANDÓ RAKTÁR ROMÁNIÁBAN  
»COSMOPOLIS« BUCAREST, STRADA MIHAI VODA 26

**A Magyar Grafika levélfejének szedésére és nyomására kiírt pályázatunk beküldési határidejét - lapunk programjában beállt fontos változás miatt - 1924. évi augusztus hó 1-ig hosszabbítottuk meg. A SZERKESZTŐSÉG**

A legjobb festéket szállítja a világhírnek örvendő

## KAST ÉS EHINGER

G. m. b. H. nyomdafestékgár magyarországi fióktelepének képviselője

KÖNIG JÁNOS OKL. MÉRNÖK

BUDAPEST IV, FERENCIEK TERE 4

TELEFÓN: JÓZSEF 153-58

Gyárak:

Wien, Stuttgart, New York, Prag  
Legkülönbözősebb festékek három-, valamint  
négy színnyomáshoz

Állandóan nagy raktárt tart elsőrendű fekete és színes festékekből

emléke a jubiláns közismerten érdemdús szakmai működésének. Kényszerű takarékoskodásból a címloldal hátoldalára nyomattuk az ajánlást, ami nem egyezik az eredeti könyvvel s ezenkívül természetesen nem pótolhattuk azt a papírost sem, amelyen ez a 150 példányban nyomtatott »Privatdruck« a sajtó alól kikerült. Az u. n. amatőrkiadások között is feltűnést keltett ennek az emlékkönyvnek a klasszikusan szép technikai kiállítása s ez indított minket arra, hogy a könyv négy oldalának galvánómásolatait megszerezve, olvasóinknak tanulmány céljából bemutassunk. A címlapon levő rajz *Kleukens F. W.* tanár (Darmstadt) műve, melyet *Bungemann Oezkár* (Berlin) metszett fába. A könyv maga pedig végig a D. Stempel A-G. betűöntöde legújabb klasszikus típusú Ratio-Latein betűiből szedettet, mely betűfajáról egyébként lapunk más helyén is megemlékezünk.

**DE RECLAME — DE TAMPON.** Mindkettő holland folyóirat az első a holland *Das Plakat*, a másik pedig az utrecht-i szakiskola havi közlönye. Úgy az egyik, mint a másik folyóirat egyként érdekelt minket, mert mindkettő úttörő munkát végez valószínűleg nem olyan mostoha viszonyok közepette, mint ahogy mi végezzük munkánkat. E két lapnak egyébként közös jelleget ad az a körülmény, hogy mindkettőben megtalálhatjuk a különleges »Widewelsche Richting« név alatt ismeretes szedéstechnikai iránynak legjellegzetesebb példáit. Gondoskodtunk róla, hogy ezt az irányt lapunk hasábjain is ismertesse az irány egyik legkiválóbb kultiválója. Nem azért fogjuk ismertetni, hogy egyben propagáljuk, hanem hogy bemutassuk, miszerint másutt — a takarékos és praktikus hollandusok körében is — nem igen ítélik el a pepecselő munkát, ha abban művészet és ízlés rejtőzik. E lapok különben lapunknak nagy barátai, majd minden számban közölnek reprodukciókat lapunk mellékleteiből vagy hirdetéseiből, a *De Tampon* egyébként egy nagyobb cikkben is ismertette irányunkat, mely cikket lapunk múlt havi számában kivonatossan le is közöltük.

**A GRAPHISCHE REVUE** ezidei első száma ismét klasszikus megoldásban hagyta el a sajtót. Ez a megoldás sokkal tetszetősebb és ízléseljesebb a tavalyinál. Mellékletei is igen nívósak és kezdenek kicsit »mozgalmasabbakká« válni, valószínűleg mert régi, jó osztrák sógoraink is »létlik« és kárhoztatják a görbe sort, meg az expresszionisztikus szedést. Ezek a szedéspéldák bizony — bármit is mondanak a mi kritikaink — szépek és ambícióról tanuskodnak, látszik, hogy készfőik tudnak lelkesedni a szépért, tudnak gondolkodni s bele tudnak illeszkedni a mai zürzavaros állapotokból folyó hevesebb lüktetésű művészeti forrongásba, bizony ők nem alusznak s nem rágódnak olyan koncon, smiről már nincs mit lerágni.

**GRAFIČKA REVIJA** ezidei első száma a tavalyiaktól alig eltérő megoldásban látott napvilágot. A fedőlapja, lapfeje és néhány melléklete azonban haladásról tanuskodik.

**A BULLETIN OFFICIEL DES COURS PROFESSIONNELS** egy francia szakiskola szaklapja, mely hallgatónak munkáit reprodukálja. E lappal szemben nagyon bajos kritikát gyakorolni, mert jól ismerjük a franciák konzervatívizmusát a szedéstechnika terén. Nem haladnak s nem is akarnak haladni! Ha előveszünk egy 20 év előtti francia szaklapot s melléje helyezük az előtűnt

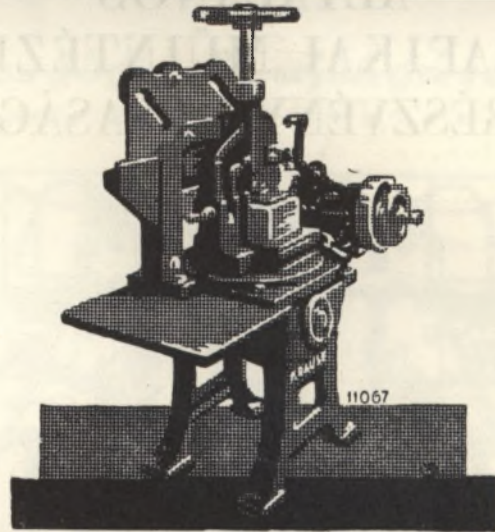
fekvő új számot: vajmi kevéske eltérést fogunk tapasztalni; talán csak annyit, hogy ma már más újabb anyagok is felhasználhatók, vagy hogy a 20 év előtt használtak ma már túlságosan kopottak. Mostanában szorosabb összeköttetésbe kerültünk a lap kiadójával, a párizsi nyomdászszindikátus szakiskolájával s módját ejtjük megszerezni az iskola eredményeit s megismerni a felfogást, amely ezt a konzervatívizmust állítólag indokolja.

**A** BULLETIN OFFICIEL karácsonyi száma pazar, szenzációs és szaklapoknál szokatlanul nagy terjedelemben jelent meg. Szövegrésze: a nyomtatás és kultíválóinak glorifikálása több mint száz oldalt foglal el s ennek kíséretként következik kb. 200 melléklet. Nem, nem jó a szó, nem melléklet, hanem műlap. Nincs a grafikai iparnak olyan sokszorosítási módja, amelynek termékét nem találják meg a kétkilós, 8 ciceró vastag kötetben. Akcidenszedésű melléklet alig van e tömkelegben, annál több három- és négyszínnyomat, mély- és offsetnyomás, litográfia és egyéb különleges eljárás útján készült műlap, olyan művészi készséggel és technikai tökéletességgel kiállítva, amely előtt a szakembereknek kalapot kell emelniük. A lap egyébként nemcsak a francia nyomtatástechnika magas fejlettségéről tanuskodik, hanem a mellékletek festékeit szállító Lorilleux Ch. és társa nagyszerű tökéletesítő gyártmányainak is kiváló ajánlólevélül szolgál.

**A** DEUTSCHER BUCH- UND STEIN-DRUCKER LEIPZIGI KÜLÖN SZÁMA. A leipzig tavaszi vásár alkalmából ez a szakkörökben közismerten elsőrangú lap külön számmal lepte meg olvasóit. Közleményeinek nagy része összefüggésben van a leipzig vásárral, közli a grafikai vásáron résztvevők jegyzékét és áttekintést nyújt mindarról, amit az idei vásár a nyomtatóiparnak nyújthatott. Érdekes cikkben vezet körül Leipzigban *Eule Vilmos*, viszont *Zeidler* tanár Leipzig városának a grafikai iparok szempontjából való fontosságát méltatja. Két cikk szólja a lipcei vásárnak a nyomtató- és a könyvkötőiparral való vonatkozásait. Szóval a szám Leipzig városnak, mint a nyomtatóipar és könyvkereskedelem legfőbb gócpontjával és jelentőségével foglalkozik olyan alaposan, amint e laptól rég megszoktunk. Egyéb cikkei is érdekesek, így *Edurad Kühnast* megemlékszik arról, hogy éppen száz esztendeje annak, hogy az első német napilapot gyorsajtón kezdték nyomtatni. *Fr. Hokenstrüer* a könyvnyomás vagy offsetnyomás problémáját boncolgatja. A cikkek sorát számos apróbb technikai közlemény és tudósítás zárja be. A D. B. u. St. jelen februári számának ára 4'50 arany-márka s megrendelhető a kiadóhivatalban: Berlin SW. 61. Teltowerstrasse 52.

**D**IVATTÖRTÉNET. A régi stílusoknak még egyre fokozódó szeretete, a régiségeknek szinte betegesen túltengő imádata minélunk is ráterelte a figyelmet a divattörténeti munkákra. A divatból s kivált a női ruházkodás történelmének lapjairól sok mindent ki lehet olvasni: erkölcs-történetét, gazdasági törekvéseket, a művelődés képét, a lakásberendezések mikéntjét stb. De rendszerint még ennél is lélekesebb kereteket rajzolnak munkáikban a divattörténelem írói. Így cselekszik *Gáspárné Dávid Margit* is abban a szép könyvben, mely »A divat története« címmel a Pantheon kiadásában napvilágot látott. Az utolsó százötven év divattörténelmét adja

# KRAUSE



## AWIn könnyű hármass vágó

65x100 mm — 255x330 mm. formátumig  
megvág könyveket, hajtogatott papírokat teljes derékszögben és pontosan egyenlő nagyságra. — Hibás vágás és a kés megsérülése nem fordul elő.  
Gyorsan szállítható.

Hasonlóképpen nehéz hármass vágók a következő formátumok részére:  
85x85 mm.-től 255x300 mm.-ig és 100x160 mm.-től 290x400 mm.-ig

## KARL KRAUSE LEIPZIG

Képviseli Kaufmann Gyula, Budapest VII, Kertész u. 48

**TANZER MIKSA GRAFIKAI SZAKÜZLET**  
BUDAPEST VII, AKÁCFA UCCA 50. TELEFÓN: JÓZSEF 106-31

**L**itográfiai és könyvnyomdai **BRONZPOR** minden színben, Schlagmetall, Blattgold vegyítésben, gyári árban rak-tárról kapható a Gebr. Schöpflocher, Fürth, Bayern képviselőténél **SÁRKÁNY VEGYITERMÉK-VÁLLALAT, SÁRKÁNY ÉS FIA**  
Budapest VII. ker., Damjanich ucca 9. Telefonszám József 132-71

LEGMODERNEBBÜL BERENDEZETT HAZAI KLISÉGYÁR

## ÁLTALÁNOS GRAFIKAI MŰINTÉZET RÉSZVÉNYTÁRSASÁG

BUDAPEST, VIII. KER., BEZERÉDY UCCA 19  
TELEFÓN: JÓZSEF 445 — 18

## GRAFIKAI TEXTILKELLÉKEK KÖNYVBORÍTÓ- VÁSZON ÉS PAPIROS

NAGYBAN ÉS KICSINYBEN  
RAKTÁRRÓL AZONNAL

**MOSKOVICS EMIL**  
MECHANIKAI SZÖVŐGYÁR

Chiffon  
Chirting  
Moleskin  
Kanavász  
Lenvászon  
Fűzőszalag  
Fűzőszövet  
Kasirozóvászon  
Chagrinvászon  
Kalikó (angol) vászon  
Zsávoly (gradl) vászon stb.

**BUDAPEST**

IRODA: V. KLOTILD

UCCA 22. SZÁM

TELEFÓN:

2-23, 165-25.

191-34

Alátétfile  
Gépszalag  
Rotációfile  
Batikelőzők  
Moirépapír  
Bőrütánzatok  
Kalikóutánzat  
Chagrinpapírok  
Fantáziapapírok  
Márványpapírok  
Hengertörőflanel stb.

csupán, de rendkívül érdekes és élvezetes módon oktatva. Mialatt végigvezet a francia forradalmat közvetlenül megelőző évtized divájától kezdve a mostani színpadi divatig vezető hosszú úton: szinte mindent bemutat, ahova bepillantánunk érdekes. Látjuk a francia XVI. Lajos korabeli szalónokat, pásztorjátékokat, színlelt görögöset, a francia forradalmat előkészítő nagy kicsapongásokat. Azután a rémuralom, majd a Napoleon korabeli öltözködés, szokások és erkölcsök arculatába tekintünk be. Látjuk Napoleon szerelmeit elvonulni s az akkori új gazdagok élvezet-habzsolását. A biedermeier-kor érzélgős otthoniasságát s hangos néppünepélyeit igen terjedelmesen mutatja be csevegő előadásában. Eugenia császárné és a második császárság nagy krinolin-örülete, divatos színésznöi egészen a múlt század utolsó negyedében kifejlődött fin de siècle-divatig, tarka egymásutánban vonulnak el szemünk előtt. Nagy adatkésztséggel s ritka kellemes közvetlenséggel tudja adatait felsorakoztatni előttünk e könyv szerzője, akinek a Pantheon irodalmi vállalat az illusztratív eszközök gazdagságával, *Jaschik Álmós* pedig igen szép tollrajzokkal és könyvdíszekkel sietett segítségére. N. P.

**A** BIBLIA KÉPEKBEN. Kezdve a római földalatti keresztény temetők immár ezer-nyolcszáz éves kőbevésett rajzaitól, egészen az expresszionista-cionista lengyelzsidó művészekig, minden korok, egyéniségek és a képzőművészet mindenféle kifejezőeszköze legszívesebben a bibliához nyúlt témáért. Legegyszerűbb volna azt mondani, hogy azért, mert az emberiség évezredes eszményisége a szent iratokban találta meg leginkább lelki épülését. Pedig nem ezért. Hanem inkább azért az egyszerű tényért, mert aki a bibliához fordult, egy nagyszerű témagyűjteményt találhatott benne a legváltozatosabb emberi szenvedélyekkel s aki a bibliát dolgozta fel, nem kellett sokat törődnie a történettel, mely úgyszólván közismert volt, csak a kifejezőmóddal, a mikénttel, mely a művészetben a legfontosabb. Ennek a két évezrednek csaknem minden jelentős bibliai tárgyú művészi alkotását egy szép kötetbe foglalta most *Patai József* dr. és közrebocsátotta egy albumban, mely »A biblia képekben« címet viseli. A remekművek ugyan nem jutnak azzal a reprodukciós tökéletességgel szóhoz, melyre békésebb és kedvezőbb időben publikálva jogot formálhatnának, de így is megragadó élmény végiglapozni ezt a könyvet, mely az ó-testamentumot sok száz művész fuvolahangjain és orgonázó viharain át tolmácsolja nekünk. Aki a biblia hangulatait elfeledte, újra felszívja őket, aki nagy művészeket kis alkotásaikból ismer csupán, egyszerre hatalmas és felfokozott alkotóképességük csúcára pillanthat. A kötet a biblia könyveinek történetanyagát követi és nem művészettörténelmi sorrendben halad, de éppen mert így különböző korok és iskolák összevetésére ad alkalmat egyazon téma kezelésében, szinte rendkívüli érdekességű tanulságokat lehet belőle gyűjteni. A biblia művészeiről szóló lajstromos felsorolásnak — a könyv első pár oldalán — is igen jó hasznát lehet venni eközben s lehetne még inkább, ha a művészek jellemzése is néhány sornyi helyet kapna benne. N. P.

**AZ »ALLGEMEINER ANZEIGER FÜR DRUCKEREIEN«** múlt év végével telt be fennállásának félévszázadát. A magyar nyomdások előtt alig szükséges Klimschék eme kiváló gondnal szerkesztett lapját méltatni. A java a nyomdászoknak jól ismeri eme egyszerű, az első

pillanatra hirdetés lapnak vélt folyóiratot, amelyek apróbb technikai közleményeiben, külföldi híreiben azonban a vérbeli nyomdász nélkülözhetetlen olvasni- és tanulnivalót talál. A világhírűnek örvendő Klimsch céget és lapját ez alkalomból e helyütt kollegiálisan üdvözljük a további siker-dés működést kívánunk.

## Technikai közlések



**LŐFORDUL A BRONZNYOMÁSNÁL ÉS PEDIG ELÉG GYAKRAN,** hogy a bronz elveszi színét, vagy lassanként lepereg a nyomatról. Szép tüzes és tartós bronzszínek kihozása mindig a bronzpor minőségétől függ. A bronznyomásnál tehát nem lehet akármilyen bronzport használni. Hangsúlyozzuk, hogy erre a célra csakis vegytisztá litográfus-bronz használható. Értesüléstünk szerint a legnagyobb bronzporgyár: Gebrüder Schopflocher, Furth (Bayern) Magyarországon lerakatot és képviseletet létesített a Sárkány Vegyitermék Vállalat (Damjanich-u. 9. Telefón: József 432-74) cégnél. Érdeklődésünkre a cég közli, hogy az áru már megérkezett és azt eredeti gyári árban hozza forgalomba.

**AZ ÓLOM OXIDÁLÓDÁSA.** A fém oxidálódásának több oka van. Egyik gyakori oka az, ha nem odaváló fém kerül bele. Különösen a horgany (cink) árt az öntőfémnek, ha nagyobb mennyiségben keverődik az ólomba, menthetetlenül elrontja azt, de kisebb mennyiség könnyen kivonható belőle. Az olvasztott fémre egy centiméternyi vastagságú képport szórunk és azután jól megkeverjük. A kártékony kénegzők belélegzését minden körülmények között el kell kerülni. Ha a kén elpárolgott, egy kanállal félresimítjuk az ólom bőrső fölé, úgy hogy az ólom felülete síma legyen. A felületnek ezüstös színt kell mutatnia és az csak néhány perc múlva válják szürkévé. Ha azonban a felület zöld és kék, akkor még mindig van cink az ólomban és a kénkezelést meg kell ismételnünk. Ily módon csekély horganykeverékek könnyen kivonhatóak el az öntőféméből. Minthogy ilyen esetben a fém túlságosan légy is, tanácsos, hogy a tisztítás után 5-6 százalék antimónt és 2-3 százalék ónt (cinn) keverjük hozzá. Előbb a kis darabokra tört antimónt keverjük addig az ólomba, amíg teljesen megolvad és csak azután tesszük hozzá az ónt. Végül gondosan lemerjük az ólomot. h

**A BALASSA-FÉLE HELYESÍRÁS** szerint készülő lapoktól el lehetne várni, hogy legalább azokat írják elfogadott ortográfájukkal. Szándékosan mondom: *írják*, mert legtöbbször a szedő és a korrektor legszebb törekvése is hajótörést szenved a hírlapírók különködési vágyán. Ha a szóbanforgó szerkesztőségek Balassa helyesírását elfogadták, érvényt is kellene annak minden pontjában szerezni. A kis szójegyzék 47-ik oldalán például mintát látunk a műveltető igék alkalmazásának módjára nézve: *megértel* valamit. Tehát ezeket a szavakat is így kell írni: *megválasztat, felakasztat, megöntel*. Megjelennek pedig így: *megválasztat, megérttel, felakasztat* és így tovább. Teljesen fölösleges a mássalhangzók ilyen összetörlesztése, még ha a szavak *t* betűvel végződnek

# M \* A \* N

**AUGSBURG-NÜRNBERGI GÉPGYÁR RT**  
AUGSBURGI GYÁRTELEP

## Körforgógépek ujságy nyomásra

kisebb és nagyobb ívterjedelmű ujságok részére

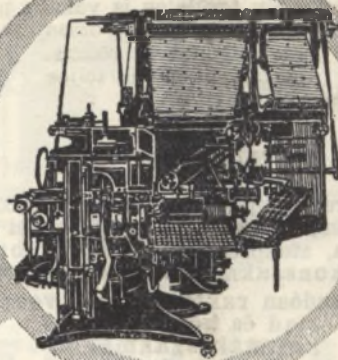
Leg-nagyobb termelő-képesség

Leg-szilárdabb és legpontosabb kivitel

Vezérképviselőség Magyarország részére:

**CHATELET ALAJOS BUDAPEST II,**  
MARGIT KÖRÚT 81. II. UDVAR. TELEFÓN 195-33

NYOMDÁJA CSAK ÚGY LESZ RENTÁBILIS, HA



**INTERTYPE SZEDŐGÉPEN**  
DOLGOZIK

KÖLTSÉGVETÉST ÉS FELVILÁGOSÍTÁST AD:

**FREUND-BARÁT-FÉLE**

PAPÍRNAGYKERESKEDÉS ÉS GRAFIKAI SZAKÜZLET  
BUDAPEST V. KER., AKADÉMIA UCCA 3. SZÁM \* TELEFÓN 82-35

TÁNYÉROS  
TÉGELNYOMÓSAJTÓ

**PHÖNIX TTB**

HÁROM FESTÉKEZŐ  
HENGERREL

**I.G.  
SCHELTER & GIESECKE  
LEIPZIG**



Zárókeret belvilága 28x39 cm  
Hajtóerőszükséglet 1/2 lóerő 0'25 KW.  
A géppiac legelőkeltebb tégely-  
nyomósajtója, tányérosfestékezővel

KÉPVISELI: FISCHER IGNÁC, BUDAPEST VII, KAZINCZY UCCA 27

## Figyelmeztetés!

A *Dresdener Schnellpressen-Fabrik A-G., Coswig i. Sa.*, mely gyár gyártja a világhírű *Planeta Offset* egyszín- és kétszínnyomó gépeket (*Mann-System*), továbbá a *Planeta* gyorsajtókat, egyedüli és kizárólagos magyarországi vezérképviselője a

**FREUND-BARÁT-féle**

papírnagykereskedés és grafikai szaküzlet (Budapest V, Akadémia ucca 3  
Telefón 82—35)

és annak gyártmányait Magyarországra eladni senki más  
jogosítva nincsen.

## GÉPSZERELÉST ÉS GÉPJAVÍTÁST

vidéken s bármely területen is vállal s pontosan  
eszközöl. Specialista gyorsajtók,  
rotációsgépek és rokon-  
szakmabeli gépek teljes  
javításában

## GYÁRT:

kerekpapírvágógépet különböző  
szélességben, lemezollót, perforálógépet kéz- és  
lábhajtásra, stokprést, mindenféle nyomdai és  
rokonszakmabeli segédgépeket

Allandóan raktáron tart, vesz,  
elad és becserél új és  
használt szakmabeli  
gépeket

## KLEIN ERNŐ

GRAFIKAI GÉPEK ÉS SZERELVÉNYEK GYÁRA  
BUDAPEST VII, ISTVÁN ÚT 4. SZÁM  
TELEFÓNSZÁM: JÓZSEF 72—39

is. A legtöbb ige műveltetési ragja csak az *-at, -et;*  
*irat, járat, mondat, kéret, füzlet* és a többi. A *-at,*  
*-et* ragokat csak a jóliangzás kedvéért és sokszor  
olyan igéknel használjuk, amelyek mássalhangzóval  
végződnek, az utóbbiakat pedig magánhangzó előzi  
meg. Például: *avattal, építlet, mulattal, feledtet,*  
*várakoztat* és a többi. A füzlet útmutatással szolgál  
a latin betűt használó idegen nyelvek szavainak írás-  
módjára nézve is. Ezeket a magyar kiejtés szerint kell  
átírni. Például: *Mihajlovics* és nem a német lapok  
írás módja szerint: *Mihailowitsch*. A német nyelvnek  
nincsen *cs* hangja. Éppen úgy helytelen, ha *Li-Hung-*  
*Tschang*-ot írunk *Li-Hung-Csang* helyett. A francia  
és az angol a *j* betűt *zs*-nek mondja, tehát *y*-t használ  
a kínai és a japán eredetű szavak *j* hangzója helyett.  
Ezért mi *Jokohamát* és *Ojukait* írjunk *Yokohama* és  
*Oyukai* helyett. Az angol *yacht* és *yacht* és  
*yacht* nálunk. Ez csak néhány példa, de ezek alap-  
ján a gyakorlatban eligazodhatunk. h

**TÖMÖNTÉSI LEMEZEK MOSÁSA.** Használt  
tömöntési lemezeket rendszerint úgy, amint  
azokat a gépből kivesszük, egyszerűen beolvasztják, úgy  
okoskodván, hogy a résekbe tapadt festék amúgy is  
elég és az olvasztott ólom felszínre kerül. Onnan  
azután a többi idegen anyaggal lemerítik. Ez azon-  
ban káros szokás. A lemezeket beolvasztás előtt  
okvetlenül le kell mosni. Erre a célra legjobb a  
forró lúg. De némelyik rotációsfestéket a lúg  
nem viszi le teljesen, ebben az esetben előzetesen  
mosóolajjal (terpentínolóló puratín vagy triklóretin-  
len) mosandó le a lemez. A legolcsóbb eljárás  
természetesen a forró lúggal való lemosás. Ha rövi-  
desen nyomás után végzik, eredményes is lesz. h

**A SZEDŐGÉPEK FÜTÉSE.** A szedőgépterem  
levegőjére nagyon fontos, hogy mivel fűtik a  
szedőgépeket, mert az ólom olvadásából származó ki-  
gőzölgek nem ártanak olyan mértékben, mint a  
különböző fűtőanyagok szinte elviselhetetlen szaga.  
Az ólomgázokat jó elvezetőkészülékkel csaknem  
teljesen ki lehet vezetni az ólomtégelyből, míg a  
levegőt megfertőző többi anyag ott lebeg állandóan  
a szedőgépteremben. A szedőgépbe beépített kis  
olvasztótégelyt rendszerint világítógázzal fűtik, amely  
több nyílásból áradva ki, a levegővel összekeveredve  
ég el. A gázfűtés sok előnye ellenére is nagy figyel-  
met kíván meg, mert a fém hőfokát állandóan alkal-  
mas állapotban kell tartani, hiszen tudjuk, hogy a  
»hideg« vagy túlforró ólom mennyi bajt okoz nem-  
csak a szedésnél, hanem a nyomásnál is. Már a leg-  
csekélyebb gáznomásingadozások, a gáz minőségének  
változása, a tégely mindenkorai ólomtartalma, a foko-  
zott munka, vagy kisebb-nagyobb szűnetelés is be-  
folyással van az ólom hőségére. Sokszor a lecső-  
püggő ólom a gázlángokat is eloltja, ami az ólomot  
lehűti. A gázfűtés legkellemetlenebb jelensége két-  
ségkívül az úgynevezett mellékgáz, amely vízgőzből,  
szénsavból és a nem teljes elégésből származó szén-  
oxidból áll. Ez a mellékgáz a szárossan pörkölődő  
fém kigőzölgésével és a száraz hőkiugrázással együtt  
az a típusos szedőgép-atmoszféra, amelyet azonban  
kifogástalan szellőztetéssel meg lehet javítani. A  
tégelyből kivezető cső is csak akkor végez jó munkát,  
ha időről időre az ólom hamuját lemerítik. Mind-  
amellát a gáz a legbiztosabb, legegyszerűbb és leg-  
jobb fűtőanyag. Az első órában az alagyújtással  
együtt egy köbméter gázt emészt föl, minden további  
félórán csak egy felet. A háború alatt, a gáz-  
korlátozások idején, petróleumot, benzint és gázolint  
is használtak a hozzájuk való égőkkel. Bár jó fűtő-  
hatásuk volt, nagy büzt és kormot okoztak. Hasz-

náltak még acetilént, léggázt és sűrített gázt is. Hogy a villamosság korában nem állítják ezt a hatalmas természeti erőt nagyobb mértékben a szedőgépek fűtésének szolgálatába, az egyedül a magas üzemi költségekben leli magyarázatát. Ezenkívül a villamosfűtés sokféle komplikált készülék gondos kezelését teszi szükségessé. A villamos fűtőtestek gyártása különben is nagy nehézséggel jár, mert az ólomtégely egyenetlen, gümbölyű oldalai nem közelíthetők meg könnyen a villamosvezetékekkel. Ezért egyes gyárak, nem tekintve a többkiadást, új olvasztótégelyeket készítenek, amelyek alakjuknál fogva teljesen alkalmasak a villamos fűtésre. A tulajdonképpeni fűtést úgy végzik, hogy a villamos áramot rosszul vezető fémnel — leginkább krómnikkellel — vékony huzal útján vezetik a tégelyhez és ez a huzal az izzólámpa huzaljához hasonlóan izzóvá lesz és rövidebb-hosszabb idő múlva elhasználdik. Ezzel az izzó huzalok részben belül a tégelyben, részben kívülről a tégelyre csavarodva olvasztják az ólomot. A hőfok szabályozása automatikus. De minthogy az óntónyak állandóan ki van téve az áramnak, az önműködő szabályozás erre nem terjed ki, ami az óntónyag eltömődését okozza. Gyakorlott gépszedők tanácsára a gyárak egy része azért kézzel szabályozható tégelynyakat szerkesztett. A villamos fűtéshez még több műszer szükséges: a mindenkori áram erősségének megmérése ampéremérő, kapcsolótábla, villanyóra, olvasztási biztosítók és több efféle. A fűtéshez óránként átlag 0,75 kilowatt kell, ami valamivel drágább a gáznál. Ha drágább is a villamos fűtés, ezzel szemben egészségesebbé teszi a szedőgépterem levegőjét és a különböző, a gépeket rongáló kigőzölgés sem tesz kárt a szedőgépekben. Németországban mindjohabban terjednek a villamos fűtőkészülékek, ami különösen egészségügyi szempontból kívánatos lenne nálunk is. h

**Legnagyobb  
elterjedtséget**  
több, mint

**Allergrösste  
Verbreitung**  
in über

**60000**

példányszámban ért el a világhírű  
Mergenthaler-féle

Exemplaren erlangte die Mergenthaler Setzmaschine

**LINOTYPE**

szedőgép csakis kiválósága és előnyei folytán. Legnagyobb teljesítőképesség és tökéletes szerkezet. Legfontosabb kivitel. Sokoldalú használhatóság. Leggazdagabb betűválaszték. Ajánlatokat, valamint tájékoztatást készségesen nyújt a vezérképviselőség

nur infolge ihrer Überlegenheit und Vorzüge. Höchste Leistungsfähigkeit. Vollendetste Konstruktion. Präziseste Ausführung. Vielseitige Verwendbarkeit. Reichste Schriftenauswahl. Anbote und Auskünfte erteilt bereitwilligst die General-Vertretung

**GUTENBERG-HAUS GEBR. GEEL**

Wien VII, Lerchenfelderstrasse 37 Telegram: Linogel Telefón: 30.066

Fiókok — Filialen:

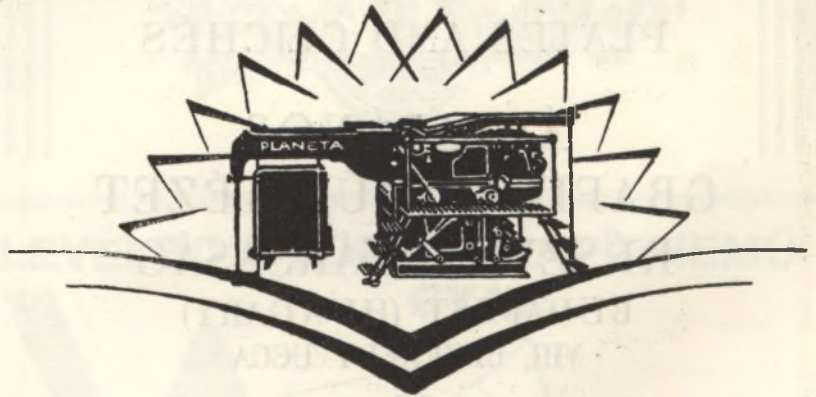
Budapest II, Hunyadi János út 12. Telefón: 37-74

Prag II, Vrchlicky Park 1 — Zagreb Thaliscva ulica 68

Képviselések — Vertretungen: Belgrad — Bukarest — Sofia

**ÓVATOSSÁG AZ ÚJ SZEDŐGÉPEKSEL SZEMBEN** sohasem volt annyira indokolt, mint most, amikor a még csak hírből ismert márkákat propagálják hol nyíltan, hol meg objektíveknek látszó ismertetésekben a szakajtó útján. Így például sok szép olvashattunk már a Linograph egyszerű, de nagyszerű konstrukciójáról is. Az egészen függőleges magazin, a kedves kis matricák, a második elevátor (osztókar) és még több ezer más alkatrész teljes kiküszöbölése ezekben a néha ábrákkal is kísért ismertetésekben a főbb előnyöket jelzik, amelyek a Linographot a Linotype szedőgéppel szemben kívánatosabbá, és ami a fő: olcsóbbá teszik. Ilyennek ismertem a Linograph szedőgépet jómagam is mindaddig, amíg azt üzembelhelyezve saját szememmel nem láttam. A Linographot Multimagazin Ideal-Linotype társaságában láttam dolgozni és így az összehasonlításra jó alkalom kínálkozott. A tapasztaltak után az első gondolatom az volt, hogy az egyik Linotype szedőgépet nem adnám öt Linographért. Az igaz, hogy a Linograph magazinja függőleges és a második elevátor és sok egyéb alkatrész ezen a gépen nincsen és a matricák is kisebbek a Linotype matricáinál és majdnem minden kisebb, mint a Linotype szedőgépén, sőt még a teljesítőképesség is. És micsoda anyagból fabrikálták össze ezt a szedőgépet! Itt igazán helyénvaló a magyar nyelvben is legjobban polgárjogot nyert közismert német fobász: du lieber Gott! A magazin nem rézből, hanem valami horganyféléből készült és mindent, ami a Linotypeon réz és fényesre kovácsolt acél, azt itt az a homályos és ellenszenves horganyféle helyettesíti, aminek szemmel láthatóan nincsen meg a szükséges ellentállóképessége. Azután láttam vala-

**MODERN KÖNYVNYOMDA ÉS LITOGRAFIA**



**PLANETA-OFFSETGÉP**

NÉLKÜL NEM BOLDOGUL

KÖLTSÉGVETÉST ÉS FELVILÁGOSÍTÁST AD:

**FREUND-BARÁT-FÉLE**

PAPÍRNAGYKERESKEDÉS ÉS GRAFIKAI SZAKÜZLET

BUDAPEST V. KER., AKADÉMIA UCCA 3. SZÁM \* TELEFÓN 82—35

# GERŐ ÉS GLÜCK

GRAFIKAI SZAKÜZLET ÉS GÉPJAVÍTÓ MŰHELY + TELEFÓN: JÓZSEF 142—47

## Gépjavitások at gépátalakításokat gépszereléseket

Nagy raktár grafikai anyagokból, kő-, könyvnyomdai, könyvkötészeti, dobozgyári stb. gépek- és felszerelési cikkekkel.

elvállalunk. Hívásra azonnal küldünk szerelőt. Mindennemű javításokat legpontosabban, legteljesebben eszközölünk.

MINDENFÉLE HASZNÁLT SZAKMABELI GÉPEKET A LEGMAGASABB ÁRBAN VESZÜNK

**BUDAPEST VII, HERNÁD UCCA 28**

GUMBÉLYEGZŐGYÁR, VÉSNÖKI **2** MŰHELY ÉS DOMBORNOMDA

## RÉVÉSZ FIVÉREK BUDAPEST IV, VÁCI UCCA 10

Készít  
a grafikai szakmában szükséges  
metszeteket

TELEFÓNHÍVÓ  
37-09

Vállal  
mindennemű dombornyomás  
készítését

WE DELIVER ABROAD IN BEST EXECUTION, AND IN THE  
SHORTEST TIME HALFTON AND 3-4 COLOURED

PLATES AND CLICHÉS

## ÁLTALÁNOS GRAFIKAI MŰINTÉZET RÉSZVÉNYTÁRSASÁG

BUDAPEST (HUNGARY)  
VIII, BEZERÉDY UCCA

19

GENERAL AGENTS WANTED FOR ALL COUNTRIES, ESPECIALLY IN THE U. S. A.

mit a Linographon, ami teljesen megsemmisítette minden illúziómat e géppel szemben, még pedig az, hogy az öntőszájhoz, melyet bizonyos esetekben naponként többször kell ronggyal megtörölni, nagyon is körülményes módon lehet csak hozzáférkedni. Amíg például a Linotype szedőgépen az első elevátor kinyitása, továbbá az öntőkerékjében emeltyűjének a kikapcsolása és az öntőkerék kihúzása után az öntőszáj hozzáférhető, addig a Linographon ez csak úgy történhetik meg, ha előbb a gép hátulsó részén levő sorkitolóemeltyűt az öntőkerék szánjáról lekapcsoljuk, ami a visszkapcsolást is beleértve, aránylag sok időt vesz igénybe és amellet meglehetősen kellemetlen babrálás. Mint tehát látható, a Linographnak a sok előnyén kívül egybe is van, csak éppen ami a legjobban kellene: vásárlója nincsen, amit azonban elfelejtenek a reklámcikkekben megemlíteni. Nem tudhatjuk, hogy az ilyen »gyermekbetegségek« nem terhelik-e a többi agyondtészert újdonságos is és ezért, amíg azokat a gyakorlatban működni nem láttuk, velük szemben a legnagyobb óvatosság ajánlatos.

N. E., Uzshorod-Ungvár

## Üzenetek

JANOVITS FERENC ÚRNAK, a Magyar Nyomdászal szerkesztőjének, Budapesten. A Magyar Grafika stílusa körül folyt *szakvitánk* mellékhatásaként Ön lapjának decemberi számában üzenet alakjában nyomdászbecstületeset súlyosan érintő váddal illett. Nevezetesen azt írta, hogy »Ön is azok közé tartozott, akik lehetetlenné tették azt, hogy Magyarországon legyen szakoktatás... Az Ön munkájának rendszerességéhez, következetességéhez fűzve hozzá ezt is s hullajtson kirokodiluskönyveket amiatt, hogy Magyarországon nincs szakoktatás«. Egyéni és szakársi tisztességemre és becstületesemre sokkal féltékenyebb vagyok, semhogy ilyen váddal szemben megelégedhettem volna a pusztá visszautasítással, s ezért — Ön szerint »középkorba illő pózzal és páthosszal« — Nyílt kérdést intéztem Önhöz, amelyben vádjainak bebizonyítását követeltem, kijelentvén, hogy ellenkező esetben rágalmazónak fogom tartani. Erre a nyílt és világosan precizított kérdésre válaszol Ön lapjának legutóbbi számában. Eme újabb üzenetének első részébe beleszórt csipkedéseivel szemben vértézve vagyok: akik engem személyesen ismernek, azok bizony csak mosolyognak az ilyen céltűvésztett és beteges erőlködésen. Engem üzenetének csak a második része érdekel, mert ebben igyekszik bebizonyítani fenti vádját, ami azonban sehogysem sikerült. Nyilvánvaló, hogy ezt Ön is érezte, mert tárgyi bizonyítékokat — amiket én Öntől követeltem — nem tudván produkálni: fent idézett vádjának életé valamennyire tompította, azt írván, hogy »Ön is segített lehetetlenné tenni a mi legszebb munkánkat, ép a legutolsó lépésnél«. Előadott »bizonyítékai« kétségtelenül kitünik, hogy én azért vagyok ludas az Önök tisztületreméltó akciójának elgáncsolásában, mert a Szakkör vezetőségének tagja és a Nyomdászati Tanműhelynek hallgatója voltam. Hát bizonyítéknak ez bizony nagyon sovány bizonyíték. Ilyennel olyan súlyos vádat — aminőt Ön emelt ellenem — schwarz auf weiss bebizonyítani nem lehet. Ön szerint tehát a Tanműhely és a Szakkör vezetősége a bűnösök e ezek révén én is. Hogy a Tanműhely vezetősége mennyiben bűnös, azt nincs módom kikutatni; az azonban bizonyos,

hogy én e réven sem segíthettem az elgáncsolásban, mert én a Tanműhelynek csak igen rövid ideig voltam *vendéglátogatója*, ellenben rendes hallgatója voltam a későbbi grafikai szakosztálynak, amelyet magunk között Tanműhelynek szoktunk volt nevezni s hivatkozott Évkönyvbeli cikkem is erre vonatkozott. Egyébként én a Tanműhelybe is, meg a grafikai osztályba is csak *tanulni* jártam, annak semminemű akciójában szerepem nem volt és nem is lehetett. A bűnösségemnek szakköri kapcsolaton keresztül való igazolását már módom van érelyesen visszautasítani. Megfogadtam tanácsát — végigbongésztem a Magyar Nyomdászat és a Grafikai Szemle 1908-1910. évi folyamait s végigolvastam vagy 30 cikket, amit a Tanműhellyel és ezzel az ügygel kapcsolatban Ön, Löwy Salamon, illetve Novák László és mások összeraktak. Tanulságos, érdekes anyag — épületes epizódokban is bővelkedő. Magára az ügyre azonban csak kevés közlemény vonatkozik. A legfontosabb talán az, amelyik az Önök tanonciskolai terve érdekében összehívott ankétról számol be s mely szerint ezen az ankéten a Szakkör képviseletében (?) Novák László és Pollák Aurél jelentek meg s ez utóbbi azt javasolta, hogy ezen az összejövetelen még ne határozzanak, hanem újabb ankétet hívjanak egybe, amelyre többek között a *Tanműhely vezetését is meg kellene hívti, nehogy az akció hajtóerőt szenvedjen*. A Szakkör nyilvánvalóan ezen felszólalás alapján került abba a gyanúba, hogy az Önök akcióját elgáncsolta, mert Löwy kollégám 1909 decemberében frott cikkében erre rá is mutatott, mint lehetőségre. A Szakkörnek ennek dacára semmi része sem volt az elgáncsolásban: sem Novák, sem Pollák Aurél a fent említett agresszív felszólalásra a Szakkör választmányától — mint erre egyedül jogosított fórumtól — meghatalmazással nem bírt, sőt az utóbbi nem is volt tagja sem a vezetőségnek, sem a választmányának. Novák László pedig igen szépen írt az akcióról a Grafikai Szemle 1909 októberi számában s a Szakkör választmánya is — Novák referátuma után — örömmel vett tudomást az akcióról. Hogy az inkriminált elgáncsolás mikor, hogy és ki által történt, arról nem találok további közléseket, ellenben birtokomban vannak jegyzőkönyvi másolatok, amelyek kétségtelenül bizonyítják, hogy a Szakkörnek semmi köze sem lehetett a dologhoz. Az egyik jegyzőkönyv 1912. évi június hó 17-én tartott értekezletről szól, amelyet a főnökegyesület hívott egybe a tanonciskola ügyében. Ezen az ülésen Ön is résztvett s én is ott voltam a Szakkör képviseletében. Ezen az értekezleten Fuchs Zsigmond kollégám tárta fel az elgáncsolás tükét: Czákó Elemér dr. urat nevezvén meg, mint olyant, aki az Önök akciójának sikertelenségét előidézte azzal, hogy megcsinálta a Lónyai uccai nyomdásztanonc-szakiskolát s ebben segítségére lettek volna azok a kollégák, akik ebben az iskolában szaktanári állást vállaltak. Ehhez azután Wózner Ignác kolléga fűzte hozzá azt, hogy ha a Szakkör nem engedte volna meg tagjainak a tanári állások elvállalását, úgy Czákó dr. akciója nem sikerülhetett volna. Ez utóbbi szemrehányást én visszautasítottam azért, mert a Szakkör vezetésének sohasem volt olyan rendelkezési joga tagjai felett, hogy őket ilyen jelentékeny anyagi javadalommal járó vállalkozásoktól eltilthatta volna a Grafikus Művezetők Egyesületének akciója érdekében, amelylyel a Szakkör választmánya hivatalosan nem is foglalkozott, miután arra neki alkalom nem adódott, ép úgy nem áll módjában véleményt mondani a fővárosi szakiskolák nyomdász szakosztáinak



MÁR MOST KÖSSÉ LE

A JÖVŐ ÉVI NAPTÁRSZÜKSÉGLETÉT

„HULLÁM”

PAPÍRÁRUGYÁR RÉSZVÉNYTÁRSASÁGNÁL

(DÖRNER ÉS HEIMBERG)

BUDAPEST VI, TAKSONY UCCA 6

TELEFÓN: 32--63



LEVÉLBORÍTÉK- ÉS PAPÍRNEMŰ-  
GYÁR



VÉRTESI ALADÁR  
BUDAPEST IV, FŐVÁMTÉR 4  
GYÁR: IV, MOLNÁR UCCA 33

KÉSZÍT: MAPPÁKAT ÉS  
DÍSZLEVÉLPAPÍROKAT

JÓZSEF 102-51  
JÓZSEF 102-52  
JÓZSEF 62-49



# KALLINA ZDENKO

GRAFIKAI SZAKÜZLET  
BUDAPEST VIII, MÁTYÁS TÉR 16

Telefonszám: József  
14-16

\*  
Litográfiai,  
kő- és offset-  
nyomás részére  
speciális beszerzési  
forrás. Könyvmai gé-  
pek, fűzőröt, gyorsajtó- és  
rotációs-szalagok raktára. A  
Carl Neuberger & Comp. Wien  
Offsetpressenfabrik, a Farbenfabrik Otto  
Baer Radebeul-Dresden és August Fomm  
könyvkötészeti gépgyár Leipzig-Reudnitz  
képviselője

# LUZ EDE ÉS TÁRSA

LAKK-ÉSFESTÉKGYÁR RT  
Budapest VII, Órnagy ucca 4

Telefón: József 93—46

✦  
Könyv- és  
könyvmai  
festékek  
elsősorú mi-  
nőségben

Képviselet:

**FRANK LAJOS**  
GRAFIKAI SZAKÜZLET  
Budapest VIII, Teleki tér 10

Telefón: József 70-10

# VARGA ÉS SZILÁRD

Kételek,  
zsinetek,  
ponyvák, zsá-  
kok, vásznak. Ken-  
der-, len-, juta- és  
pamutgyártmá-  
nyok gyári  
lerakata

TELEFÓN  
195—08

BUDAPEST V. KERÜLET,  
JÓZSEF TÉR 11

kinevezése dolgában sem. Ennek az értekezle-  
nek a jegyzőkönyve — illetve ennek másolata  
— perdöntő fontosságú a Szakkör ártatlansága  
mellett, mert hiszen ennek a tandokozásnak az  
eredményeként kérték a Főnökegyesület, a Műveze-  
tők Egyesülete, a Szakkör és a tovaugccai iskola  
igazgatója — közös beadványban — az Önök  
tanonciskolai tervezetének megvalósítását és a közös  
fellépés dacára sem sikerült a dolog nyelbűtése.  
Tehát az ügyet ez alkalommal is valami igen-igen  
nagy hatalom tette ad acta. A Szakkörnek a hiva-  
taltos fórumoknál ilyen nagy befolyása nem volt és  
— mint munkásegyesületnek — nem is tehetett.  
Ebből természetesen folyik, hogy nekem, mint  
a Szakkör akkori másodtitkárnak szintén nem  
lehetett — aminthogy nem is volt — semmi  
részem a dologban és ezt Ön igen jól tudja.  
Ezek után számomra nem marad más hátra, mint  
megállapítani, hogy ellenem emelt vádja — leg-  
utóbbi enyhébb formájában is — nem egyéb tudatos  
rágalmnál. Wanko Vilmos

MUNKATÁRSAINKAT ÉS KÜLFÖLDI  
TUDÓSÍTÓINKAT kérjük, hogy a május-  
júniusi számunkra szánt közleményeiket május hó  
10-ig okvetlenül hozzánk juttatni sziveskedjenek.

## Lapunk e számának

fedőlapját és mellékleteit Wanko Vilmos vázlatai  
alapján Lombár László, Czinder Antal, Tóth Ferenc,  
Kolosvári Károly és Topits Béla szedték. A fedőlap  
hirdetéseit Kun Mihály tervezte. A Ratio-Latein négy-  
oldalas mellékletéhez a galvanókat a D. Stempel  
A-G. betűöntőde volt szíves rendelkezésünkre bocsá-  
tani. Lapunk fedőlapját Szarvas János, mellékle-  
teit König Béla, szövegveit pedig ugyancsak Szarvas  
János és König Béla nyomtatta, Retter Illés gép-  
termi művezető útmutatásai alapján. Lapunk házilag  
előállított mellékletein kívül, jeleztek még Debrecen-  
ből három mellékletet és a Kast és Ehinger  
festékgári képviselő részéről egy színyomatot.



1924. ÉVI ÁPRILIS HÓ 10

Szerkesztő-kiadó Bivó Miklós  
Felelős szerkesztő Wanko Vilmos  
Főmunkatárs Kun Mihály. Nyomatott a Globus  
nyomdai műintézet rt., Budapest VI, Aradi ucca 8,  
cég üzemében a Klinkhard't'sche Schriftgiesserei  
und Messinglinienfabrik, Leipzig, cég Didot-  
antika betűivel és a J. G. Schletter & Giesecke,  
Leipzig, betűöntőde Hundertjahr-Einfas-  
sung sorozatából való iniciálékkal, a  
Lorilleux Ch. és Társa festékgyár,  
Budapest IV, Ferenc József  
rakpart 27, cég festékével.

# HANS WUNDER

G. m. b. H. Berlin-Wilhelmsberg

KÖ- ÉS KÖNYVNYOMDAI  
FESTÉKGYÁR

Fekete és színes festékek  
Könyvkötőfestékek. Legjobb minőségű  
„Germania“ hengeranyag

Különlegességek:

„Glória“ festékdobozanyag, meggátolja  
a festék lehúzódsát. Fénykék „Perga“,  
„Seccol“ gyorszárlóanyag Wunder-fekete,  
fénylik és gyorsan szárad.

Vezérképviselőség és egyedüli raktár:  
**GOLDSTEIN ADOLF UTÓDA**  
Budapest VII, Kazinczy ucca 32  
Telefón: József 123—95

# KÖNIG ÉS BAYER

FOTOKEMIGRAFIAI MŰINTÉZET



# KLISÉ- GYÁR

WESSELÉNYI U. 54

TELEFÓN: JÓZSEF 59-91

# BERGER ÉS WIRTH

▲  
Első magyar  
kő- és könyvnyomdai festék- és  
hengeranyaggyár

▼  
Budapest IX,  
Márton ucca 19. szám  
Telefón József  
6-35

HENGERÖNTÉS!  
OLCSÓBB ÉS JOBB A HÁZI  
ÖNTÉSSEL

# SCHNELLPRESSENFABRIK MÖDLING

vorm. L. Kaisers Söhne Aktiengesellschaft Mödling bei Wien. Munka- és érdekközösségben a

vorm. L. Kaisers Söhne Aktiengesellschaft Mödling bei Wien. In Arbeits- und Interessengemeinschaft mit der

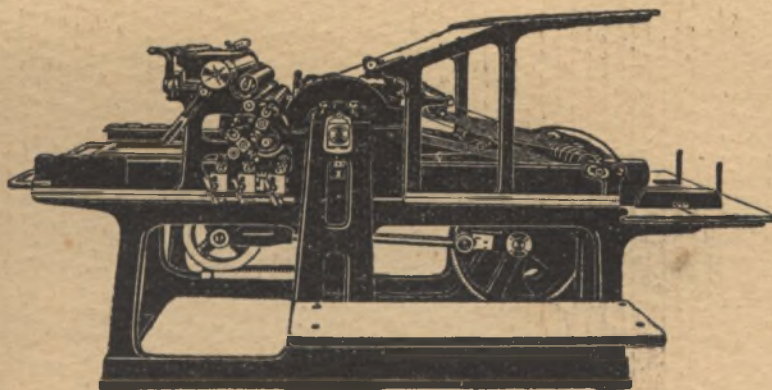
## SCHNELLPRESSENFABRIK KOENIG & BAUER AKT.-GES. WÜRZBURG

céggel



BUCHDRUCKSCHNELLPRESSEN: SCHNELLÄUFER  
„HEXE“

„ROLLRENNER“  
GYORSJÁRATÚ  
KÖNYVNYOMDAI  
NYOMÓGÉPEK



### KÖRFORGÓGÉPEK ÉS TÖMÖNTÖDEI BERENDEZÉSEK

Kívánságra szívesen küld prospektusokat és nyomásmintákat

### ROTATIONSMASCHINEN UND STEREOTYPPIEINRICHTUNGEN

Kataloge und Druckproben senden auf Verlangen sofort

Vezérképiselet: Koenig & Bauer Aktiengesellschaft, Würzburg,  
valamint a mödlingi gyár részére

## GRAFIKA GÉPKERESKEDELMI ÉS NYOMDABERENDEZÉSI RT

Budapest, V. ker., Csáky ucca 49 (Wahrmann ucca 16) Telefón 21—91  
Ajánlatokkal és felvilágosítással is készséggel szolgál

TELEFÓNSZÁM  
21 91

**MI**

**NYOMDA  
KÖNYVNYOMDA**



**ELŐNYÖS BEVÁSÁRLÁSAINKNÁL  
FOGVA A LEGVERSENYKÉPESEBB  
ÁRAKAT KŐ- ÉS KÖNYVNYOMDAI,  
KÖNYVKÖTÉSZETI, DOBOZGYÁRI  
GÉPEK, BETŰK, FESTÉKEK  
ÉS FELSZERELÉSEK VÉTELÉNÉL**

**GRAFIKA**

**GÉPKERESKEDELMI ÉS NYOMDA-  
BERENDEZÉSI RT. BUDAPEST, V  
CSÁKY UCCA 49. BEJÁRAT WAHRMANN U. 16**